

Čovek nije životinja zato što zna da je životinja, zato što zna da je od rođenja osuđen na smrt i što zna da živi uništavajući i da gradi samo usmrćujući.

Nikolaj Fjodorov

PAVEL KUZMIČ KASATKIN

MORBUS PARKINSONI

P R E D G O V O R

Demjan Lavrentjevič Parkinson, izumitelj strašne bolesti, umro je od iscrpljenosti 1947. godine u logoru na Kolimi pod lažnim imenom Nikolaj Nikolajevič Kuznjecov. Pod tim otrcanim imenom Parkinson će provesti još četrdeset i tri turobne mrtvačke godine - sve do *perestrojke*, *glasnosti* i raspada SSSRa, raspada kome je (sada već rehabilitovani) Demjan Lavrentjevič ako je verovati činjenicama iz predstojeće hronologije i biografije - i te kako doprineo. D. L. Parkinson je, dakle, rehabilitovan zajedno sa stotinama hiljada što realnih što fiktivnih logoraša; ponovo dobija kuću svog iščilelog bića - ime.

Njegova bolest, međutim, pala je u zaborav; tavori u ponižavajućem statusu. I dalje je to *morbus Parkinsoni*, popularnije parkinsonizam, ali - saglasni su njeni preživeli savremenici - simptomi i klinička slika nemaju nikakve veze sa izvornom Parkinsonovom bolešću. Tu se ne radi o mutaciji same bolesti, kao u slučaju tuberkuloze koja neprestano pronalazi biohemijske strategije prilagodavanja antibioticima; ne - parkinsonizam je, uostalom, neizlečiv; sada je to profani skup sindroma pozajmljenih od nekoliko beznačajnih bolesti koji, posmatrani zajedno, najviše nalikuju Alchajmerovoj. Moderni parkinsonizam je očigledno falsifikat. Ali: zašto falsifikovati bolest? Isto to pitanje muči i F. R. Voznesenskog, istoričara koji ima pristup arhivama carske Ochrane, NKVDa, KGBa i Lubjanke. Samo, odakle početi? Neupućeni - a u ovoj stvari svi su neupućeni - nisu ni izbliza u stanju da zamisle dimenzije tih arhiva, da ne govorimo o neizmernom mnoštvu dokumenata pohranjenih u njima.

(Prema nekim svedočanstvima¹, te arhive sadrže u sebi popis svih puteva, gradova, sela, ulica, kuća, ljudi, njihovih spisa i razgovora, koji obuhvata poslednja tri veka.) U toj arhivi samo odeljak *Mitrofanovsk* (beznačajna varošica u kojoj se Parkinson rodio) zauzima celih 57.400 kvadratnih metara sa više

od 459.789.490.567 dokumenata. Sve je tu, ništa nije sakriveno, ali da bi se sklopila slika nekog događaja, da bi se rekonstruisala biografija nekog čoveka, potrebne su decenije predanog rada. Voznesenski nema kud. Odlučuje se za metodu nasumičnog iščitavanja dokumenata. Oslanjaće se na intuiciju. Koristiće šesto čulo. Kada je reč o Parkinsonu, tako je najbolje. Sledećih meseci Voznesenski grozničavo radi. Tu su i prvi rezultati - solidno dokumentovna Parkinsonova biografija do uzrasta od deset godina. Ali tu nema ničega. Bar ničega interesantnog. Sve se to može pročitati u sladunjavim pripovetkama ruskih realističkih pisaca. Te pripovetke, te sapunske opere pre pojave sapunskih opera, zapravo su obrasci vaspitavanja i odrastanja ruskih dečaka onoga vremena. Voznesenski, fanatični (kako samo Rus može biti) poklonik književnosti, dolazi do poražavajućeg saznanja: da je realizam u ruskoj književnosti upropastio rusku realnost; da je uništio jednostavnost ruske duše; da je pustio u opticaj apsurdnu ideju socijalne pravde; da je, konačno, tako mislio i Demjan Lavrentjevič, zapisujući na nekom mestu: „Posle Dostojevskog, umesto raznovrsnosti i šarolikosti varijeteta ruske duše, preostalo je samo pet psiholoških tipova Rusa. Tipovi Stavrogina, Raskoljnikova, Marmeladova, Lebezjatnikova i Svidrigajlova.”

Ali, ako se ništa značajno ne događa u podrumima arhive, ako fascikla (kasnije nazvana *Uspon i pad Parkinsonove bolesti*) pati od anoreksije, na beznadežnoj udaljenosti od ozbiljne istorijske studije, u privatnom životu našeg istoričara javljaju se prve patološke promene. Jedne večeri dolazi kući i zatiče suprugu, Valentinu Nikolajevnu, kako se gola češlja ispred ogledala uobičajen prizor u ruskim domovima srednje klase. Međutim, brzo sledi nešto neuobičajeno, nešto krajnje onespokojavajuće za psihu oblikovanu u političkom sistemu zasnovanom na materijalizmu. Na muževljev pozdrav, Valentina odgovara govoreći kroz čmar: „Zdravstvuj, daragoj!” Nakon prvog šoka, Voznesenski traži прибежиште u racionalizaciji. Sve prebacuje na račun premora. Sve pripisuje nervnoj iscrpljenosti.

Kratkotrajnom poremećaju percepcije. Naš historičar, međutim, ne zna (ili ne želi da zna) jednu bitnu stvar: poremećaji percepcije ne postoje. Vidiš ono što vidiš i s tim moraš da se nosiš kako znaš i umeš. (Koliko sutra sve će ispričati Eduardu Mandarinovu, pesniku od koga ćemo sve ovo i saznati, ne toliko iz potrebe da se poveri koliko u nadi da će mu Mandarinov reći „okani se gluposti“, što on u izvesnom smislu i čini. „Vidi“, kaže Mandarinov, „dane provodiš čitajući rukopise preispoljnih pijandura. Zar misliš da to može proći bez posledica?“

Delimično uspokojen, Voznesenski nastavlja da pretura po arhivskoj građi. Ali mnogo više saznaje o unutrašnjem ustrojstvu i skrivenom smislu arhiva samog nego o predmetu svog istraživanja. Shvata da arhiv nije kolektivno pamćenje već kolektivni zaborav sveta. Da ljudske zajednice, poput njihovih sastavnih delova - ljudi imaju podsvest, maštu i fantazije. Da su istraživači arhiva neka vrsta virusa. Ipak, ima izvesnog napretka. Zapravo - značajnog napretka. Pronalazi primerak zabranjenog časopisa *Novi život* sa Parkinsonovim člankom *Istorija moje bolesti*. U članku nalazi važne reference, koje donekle sužavaju polje istraživanja. Voznesenski je ushićen.

Ushićenost, to je pravilo, vodi u potištenost. Iste večeri hvata samog sebe u jednoj veoma, veoma onespokojavajućoj polusvesnoj raboti. Sedi tako on, Voznesenski, gleda televiziju, cepa povelike komade novinskog papira iz *Pravde*, stavlja ih u usta i u slast jede. Krajnje neprijatna situacija. To što je Valentina Nikolajevna onomad govorila na čmar (i nekoliko puta kroz isti otvor govorila u snu) može se pripisati nesavršenostima percepcije. Ali nema takvog umora, tako'nesavršene percepcije, kojima se može opravdati nepobitna činjenica da jede papir i da u tome nalazi jedno gotovo spiritualno zadovoljstvo.

Te noći, Voznesenski uopšte nije spavao.

Mandarinov će ga koliko sutradan umiriti.

„ F e d a ” , kaže mu poeta, „provodiš život među hartijama, pretvaraš se u hartiju, Šta je čudno u tome ako ovdeonde štrpneš i pojedeš neki komad? Uostalom, mi smo odrasli u sistemu u kome je oblast onoga što se naziva *normalnim* bila poprilično skučena. Treba proširiti um. Ko zna šta sve ne jedu ljudi na Zapadu. Bitna je samosvest. Jedi šta ti se jede." Mora da je Voznesenski pomislio: „Doista, šta je loše ako jedem hartiju. Hartija je celuloza. To je kao da jedem kupus." Bilo kako bilo, ne bez izvesne strepnje, Voznesenski nastavlja mukotrpan posao u Arhivu.

Gorepomenute reference odvođe ga do odeljka *Dostojevski*, jednog od najvećih u Arhivu, čija je površina ravna površini Bugarske. Teško je tu raditi od mahnitih hordi istoričara književnosti, lekara, filozofa, jurodivih, dokonih i, prosto, sumasišavših, koji parazitiraju na zaostavštini Fjodora Mihajloviča. Ali nema se kud. Ukoliko nepobitno utvrdi da je epilepsija velikog pisca u stvari bila maska za Parkinsonovu bolest, ukoliko uspostavi vezu između Parkinsona i Dostojevskog, to će biti prvorazredna naučna činjenica.

Kao i sve u vezi s Dostojevskim. Onespokojavajućem sledu stvari, međutim, kao da nema kraja.

Voznesenski dolazi do otkrića koje nijedan Rus nipošto ne sme da otkrije: Dostojevski ne samo da nije bolovao od parkinsonizma, on nije bolovao ni od famozne epilepsije: povremeni, ne tako učestali „napadi” *nečega* behu posledica nervne iscrpljenosti usled dugih sati provedenih za kockarskim stolom i jedva da bi se mogli podvesti pod dijagnozu ovog ništavnog, trivijalnog, novovremenog parkinsonizma koji sa realnim parkinsonizmom nema ničeg zajedničkog.

Naš je istoričar, svedoči Mandarinov, na ivici očajanja. Zašto otkrivati stvari koje ne želi da sazna? Koje niko ne sme da otkriva? Zašto da iz spremišta zabranjenih knjiga iznosi podatke koji -> će, još zabranjeniji i još nedostupniji, biti tamo vraćeni po hitnom postupku? Možda zajedno s njim, Voznesenskim, prerađenim u papir. Pretvorenim u nepouzdan dokument. Voznesenski donosi odluku da napusti ukleta istraživanja i da se posveti unosnijim, društveno prihvatljivijim poslovima. Za početak, odlazi da se odmori u svoju

daču u Podmoskovlju. Nekoliko dana se doista i odmara. A onda, jednog jutra - suočava se sa veoma, veoma, veoma onespokojavajućim događajem.

Budi se u svinjcu, među svinjama. Prethodne noći nije bio pijan. Ni one pre nje. Voznesenski, zapravo, nikada ili gotovo nikada ne pije.

Jeste se SSSR raspao, jeste da je politički sistem promenjen i da je tranzicija u toku, ali u Rusiji se suštinski nikada ništa ne menja. Voznesenski je svestan da je zašao podaleko izvan granica *normalnog ponašanja*, izvan skućene teritorije realnosti, čije granice nisu iscrtali ruski revolucionari nego ruski realistički pisci. Hitno zakazuje pregled kod psihijatra. Psihijatar, tipični *mehaničar ljudskih duša*, obrazovan u Hruščovljevoj eri, ne zna šta da uradi sa raspoloživim simptomima. - Pacijentu se čini da njegova žena govori kroz čmar! Tja! Žene neprestano brbljaju.

Reči se odbijaju od zidova. Nije uvek jednostavno odrediti odakle dopire govor. - Pacijent jede hartiju. Ništa strašno. Ljudi jedu gore stvari: noževe, žilete, malter, ugallj - nagledao se on toga u svojoj praksi. Uostalom, možda pacijentovom metabolizmu nedostaje olovo ili štamparska boja. - Pacijent spavao sa svinjama. Velika stvar!

Napio se delija, a kaže da nikada ne pije. Stara priča. Alkoholičari i jesu alkoholičari zato što ne priznaju da su alkoholičari. Sve u svemu, nije baš uobičajeno ponašanje, ali psihijatar poznaje mnogo neuravnoteženije osobe na ključnim položajima u vojsci i administraciji. Uzevši sve u obzir, postavlja dijagnozu: „Vi patite od blažeg oblika hipohondrije. Ne savetujem vam da se odmarate. Dokolica loše utiče na psihu.”

Ni psihijatar ni istoričar ne znaju ili, tačnije, ne žele da znaju da hipohondrija ne postoji. Da je hipohondrija, slično paranoji, uvek u pravu. Da odsustvo manifestacija bolesti niukoliko ne znači da čovek nije bolestan. Da je, konačno, nemoguće ne biti bolestan. Da je sam čovek u stvari neizlečiva bolest.

Voznesenski se vraća na posao. Na izlazu iz metroa na Smoljenskoj stanici učiniće mu se da ga neko prati. Taj utisak, međutim, pripisaće zamoru i ubuduće smatrati da ga niko ne prati. Postulati dijalektičkog materijalizma su efikasan sedativ. Voznesenski verovatno razmišlja ovako: „Imam dovoljno muka sa hipohondrijom, paranoja mi uopšte nije potrebna." Tu je u pravu.

Ima dovoljno problema. Paranoja mu nije potrebna. Ali to uopšte nije paranoja. Voznesenskog prate. Tačnije: ja, Pavel Kuzmič Kasatkin, danonoćno pratim Voznesenskog po zadatku Službe koja je - za razliku od Parkinsonove bolesti - promptila ime ali ne i metode i suštinu.

Kako bih drugačije mogao napisati ove redove?

Kako bih drugačije saznao toliko intimnih stvari o „Ćuranu" (operativno ime Voznesenskog)? I to je sasvim logično. Arhiva jeste otvorena, jeste dostupna naučnicima i istraživačima, ali stvar mora biti pod kontrolom. Iz Arhiva se ne sme izneti, nekmoli objaviti, ni slovo više od minimuma neophodnog da se izgradi demokratski imidž zemlje. (Možda ću kasnije objasniti kako je došlo do toga da se oglušim o striktna pravila Službe. Da je izdam iznoseći u javnost ono što je trebalo da sprečim. Možda neću. Ja sam samo sporedna ličnost u ovoj priči.) Vratio se Voznesenski na posao. Ali nema više onog entuzijazma. Onog poleta. Onog elana. Možda su u pravu površni ljudi koji kažu da ne treba čeprkati po prošlosti. Da još manje treba činiti pokušaje da se isprave tamošnje nepravde. Da se nikome ništa od onoga što ga je zadesilo ne bi dogodilo da to nije zaslužio. Lako je moguće da je površnost čovekov usud, a da su takozvane dubine veštačke tvorevine mašte. Na kraju, možda treba poverovati autoritetu Dostojevskog, koji u jednom dokumentu (istina problematične autentičnosti) ovako govori o Parkinsonu i njegovoj porodici: „Nije isključeno ni da je lekarska veština Parkinsonovih bila zasnovana na ličnom iskustvu, na sifilisu Semjuela Longfeloviča, koji se, u sve težoj formi, prenosio s generacije na generaciju, da bi bolest dostigla vrhunac u ličnosti Demjana Lavrentjeviča, u neku ruku *inkarnaciji* sifilisa, gde više nemamo posla sa čovekom koji ima

bolest, već sa bolešću koja je postala čovek." „Šta da se radi?" pita se Voznesenski. Ako napusti istraživanja, mira više neće biti. Valentina Nikolajevna će nastaviti da govori kroz čmar. Možda i kroz još gora mesta. Ko zna šta ga sve čeka. Postoji, uostalom, kritična tačka u svakom ljudskom poslu, tačka posle koje nema povratka na prethodno stanje. Tačka posle koje se mora ići napred bez obzira na ishod. I Voznesenski nastavlja da krči svoj put kroz guste naslage arhivske grade. Već je treću godinu u Arhivu. Iz oblaka papirne prašine polako izranjaju obrisi Demjana Lavrentjeviča Parkinsona. Daleko je to od jasne slike. Ali sada je izvesno: Parkinson je poznao, drugovao i dopisivao se s toliko umnih, značajnih i obrazovanih ljudi da tvrdnja Dostojevskog da je Demjan Lavrentjevič „alkoholičar i sifilističar" jednostavno ne stoji.

Nije se on uzalud ogradio od takve mogućnosti primedbom - „tekst problematične autentičnosti.". (Koliko su samo naučnici kukavice.) „Ko je, do đavola, bio taj Parkinson i od kakve je to bolesti bolovao?" zapisuje tih dana Voznesenski u svoj dnevnik. Naravno, on i ne sluti da je sveska napravljena od specijalnog hologramskog papira; i ne sanja da se sve što napiše istog trenutka pojavljuje u dnevnikudvojniku koji se nalazi u nekoj od prostorija Službe. Služba i psihijatrija se prožimaju, međusobno dopunjuju, a da to psihijatrija, bar njeni niži stepeni, i ne zna. To je zatvoren krug. Ne može se otići kod psihijatra i reći: „Doktore, sve što napišem istog momenta se pojavljuje u dnevnikudvojniku i agenti Tajne službe čitaju svako slovo."

Ali zahvaljujući tom dnevnikudvojniku impregniranom nevidljivim hologramskim mastilom bio sam u mogućnosti da rekonstruišem sve detalje istraživačke avanture F. R. Voznesenskog.

Drugačije ne bih mogao da znam šta Voznesenski misli. Šta sanja. Ovako, dovoljno je da uveče prelistam dnevnik i da saznam, recimo, da je 23. 5. 1993. naš istoričar sanjao Jakoba Bemea.

„Nemam nikakvu predstavu kako Jakob Beme izgleda, ali pouzdano znam da je to on. Uostalom, besmislen san. Beme je popravljao nekakve čizme i neprestano ponavljao: 'Duša, Voznesenski, duša...'"

Voznesenski tih dana nema baš mnogo vremena za dušu. Reference, zapisi, fusnote, beleške na marginama knjiga - sve ga to upućuje da istraživanje nastavi u odeljku **Lenjin**, čija se površina poklapa s površinom teritorije nekadašnjeg SSSRa. Kakvih sve tamo nema dokumenata! Kakvih čudesa! U ogromnom katalogu zabranjenih i zaplenjenih tekstova o Vladimiru Iljiču, Parkinson zauzima počasno mesto. Otprilike 99 % toga malo ko bi se usudio i da pogleda, nekmoli da istražuje ili da objavi. Voznesenski sasvim slučajno pronalazi pismodvojnike (značajno i za istorijat Službe jer se tu radi o primitivnijoj verziji hologramskog papira) u kome jedva čitkim Parkinsonovim rukopisom piše: *Lenjin je do te mere privržen doktrini materijalizma da se lagano pretvara u čistu materiju. Zahvaljujući tome ima čelično zdravlje. I 10 v o se pokazal o tačnim*. U zapisniku s obdukcije V. I.

Lenjina, ugledni lekar V. Osipov između ostalog beleži: „(...) konačna dijagnoza odbacuje priče o sifilisu i trovanju arsenikom. To je bila arterioskleroza koja je potpuno obuhvatila mozak. Naslage kalcijuma su bile tako velike da se za vreme disekcije čuo zvuk nalik udaru o kamen.”

istu takvu volju. Ukoliko se ne nađe neko da taj organizam, sastavljen isključivo od malignih ćelija, načne metkom ili jakom dozom otrova, postoji opasnost da V. I. poživi i svih 350 godina.

Rusija to sebi ne može dozvoliti. Istina, biće surovo kažnjen za svoja zlodela: posle smrti prepariraće ga kao divljeg vepra i izložiti pogledima svetine, a njegova grešna duša - koju đavoli već u ovom momentu muče - sve će to posmatrati dugi niz godina.*

Voznesenski je u šoku. Pismo je adresirano na Fani Kaplan, revolucionarku koja će godinu dana kasnije, 1918, pucati na Vladimira Iljiča Lenjina. Ono je prvorazredna naučna činjenica.

Neoboriv' dokaz da je Demjan Lavrentjevič Parkinson inspirator zavere protiv Vladimira Iljiča.

Šteta je samo što to ne može biti objavljeno. Uprkos svemu, Voznesenski nastavlja istraživanje.

Ne obazire se na sumnjivu lakoću dostupnosti zvaničnih verzija i dokumenata; traži zapise s omota paklica cigareta, beleške na manžetnama košulja, priznanicama i računima. Odlazi u ode-

* K a o što je poznato, i ovo se pokazalo tačnim. Lenjin je balsamovan i izložen na Crvenom trgu, gde njegova duša i dan danas posmatra njegovo mrtvo telo u providnom kovčegu.

4 J o š jedn o ispunjeno Parkinsonov o proročanstvo . U

monografiji *Staljin* E. Radzinski navodi da je posle moždanog udara Lenjin šaputao: „U pomoć... oh, davo... davo... pomoć.” Ijenje knjigadvojnika⁵ i tamo nalazi studiju *Staljin*, koju će E. Radzinski napisati tek 1996. „U svom pismenom svedočenju”, piše na strani 161, „F. Kaplan je navela da je pucala u Lenjina jer smatra da on udaljava ideju socijalizma za više decenija. Upitana o saizvršiocima i partiji kojoj pripada, Kaplanova je rekla da je potpuno sama izvršila atentat. Komandant Kremlja, Malkov, 3. septembra izvodi Kaplanovu u dvorište i ubija je metkom u potiljak. Pesnik Demjan Bedni bio je zainteresovani posmatrač. Leš Kaplanove je spaljen u buretu.”

Zašto Voznesenski čita knjigu za koju je siguran da je falsifikat? Takva pitanja postavljaju samo oni koji ne poznaju tajne ruskih arhiva.

Kao što ne postoji savršen zločin, ne postoji ni savršen falsifikat. Svaki falsifikat sadrži u sebi izvestan procenat istine. Treba samo poći od falsifikata ka autentičnosti. Naš istoričar odlazi u biblioteku arhiva, u katalogu pod *M* pronalazi Malkova, Apolonoviča Vjačeslava, zatim njegovu knjigu *Ruski posni kuvar*; otvara potom stranu 161 i - umesto recepta za boršč od cvekle i pečuraka - nalazi autentičnu izjavu Fani Kaplan: 5 Knjigedvojnici slične su dnevnicima i pismimadvojnici. Razlika je u tome što su knjigedvojnici napisane od strane Službe. Obično bivaju ponovo „napisane” posle nekoliko godina.

Htela sam da ubijem skota koji namerava da Rusiju izleći od spasonosne bolesti. To je sve.

Neke stvari su Voznesenskom sada jasnije, iako nikada neće biti sasvim jasne. Naprotiv, kako vreme bude proticalo, biće sve opskurnije. D.

L. Parkinson, uvida Voznesenski, nije puki teoretičar, knjiški moljac, već čovek od akcije. Kontrarevolucionar! Voda tajnog društva koje umalo nije promenilo tok ruske istorije. Naš istoričar odlučuje da, uprkos opasnostima takvog jednog poduhvata, iznese na svetlo dana bar delić sage o Parkinsonu i njegovoj bolesti. Ali u tome ga sprečava iznenadna bolest. Čudna malaksalost. Užasna mučnina. Visoka temperatura koja se povremeno penje do osamdeset petog podeoka Celzijusove skale. Ta abnormalna temperatura nije vesnik bliske smrti već vatra očišćenja. Alhemijski proces *nigredo*, iz kojeg Voznesenski izlazi sa spoznajom da se njegov život nalazi na prekretnici, da, ukoliko želi da pronikne u misteriju Parkinsonove biografije i parkinsonizma, i sam mora oboleti od Parkinsonove bolesti.

Voznesenski donosi odluku da oboli.

„Stanje koje nazivamo zdravlje“, zapisuje iste večeri u svoj dnevnikdvojničnik, a ja iste večeri čitam, „zapravo je stanje otupelosti, omamljenosti odsustvom bola. Zdrav organizam je neka vrsta proteinske supe - hranljiva podloga za nastanak profanih bolesti. Odahnuo sam čim sam se inficirao. Pre svega, parkinsonizam je bolest koja se prihvata dobrovoljno. Ona je stvar slobodnog izbora. To i nije bolest u klasičnom smislu već pre ono što Jovan od Krsta naziva tamnom noći duše: sticanje svesti o bedi biologije i metabolizma, uvid u palost duše. Kao što piše Jovan od Krsta: „Božanska svetlost uvek svetli, ali ispočetka duša može videti samo ono što ima blizu sebe ili - bolje rečeno - u sebi. To jest: svoje tame i posrnulost.“ U našem mračnom vremenu, Parkinsonova bolest je najuzvišeniji oblik pobožnosti.

Za Voznesenskog je sada sve drugačije.

Ono što je bilo lako, postaje nepodnošljivo. Ono što je bilo teško, pretvara se u lakoću. Na sveopšte čuđenje prijatelja i porodice, bez objašnjenja se razvodi od prelepe Valentine Nikolajevne i posle dva dana ženi izvesnom Katarinom, takođe Nikolajevnom, Bezuhovom, neopisivo ružnom ženom, bez jedne noge, hroničnom alkoholičarkom nenasnosne naravi, koju obasipa dirljivom nežnošću i pažnjom. Uopšte ne haje za prigovore, govorkanja i ogovaranja. U njegovom životu, od sada nadalje, važne su samo dve stvari: negovanje Katarine Nikolajevne, strpljivo podnošenje njenih hirova i uvreda i predani rad u Arhivu.

Ponašanje njegove druge žene doista je sramno.

Onako kljasta, ružna, polupijana, uspeva čak da nađe i ljubavnika (domara zgrade, propalicu

Kliniku Vorošilova) i sasvim otvoreno vara Voznesenskog. Toliko bestidno i otvoreno da sam u nekoliko navrata dolazio u iskušenje da ih likvidiram službenim pištoljem i da celu stvar aranžiram kao obračun čečenske mafije. Ali uzdržao sam se, uveren da Voznesenski zna šta radi. Da u svemu tome postoji neki skriveni smisao. I pokazalo se da sam bio u pravu.

Na kraju, i ja ću podleći. I mene će inficirati. Biće to neka vrsta povrede na poslu, jer se parkinsonizam prenosi čitanjem priča o parkinsonizmu. Ali neću, iz razumljivih razloga, biti u prilici da dobijem zadovoljštinu invalidske penzije.

Sada, kada je i Voznesenski bolestan, Parkinson i parkinsonizam mu se otkrivaju kao slični sličnom. Pred Voznesenskim se otvaraju mistični ponori svete bolesti. To je veoma stara bolest. Demjan Lavrentjevič nije njen izumitelj; on je samo jedan u nizu, da tako kažem, bodisatvi parkinsonizma. Zapravo poslednji. Koji je svetu ponudio spasonosnu bolest, a svet se opredelio za varljivo i smrtonosno zdravlje. Voznesenski pronalazi Parkinsonovo *Genealoško stablo velikih bolesnika*, čiji je rodonačelnik Pravedni Jov.

Stari zavet obiluje kliničkim slikama Parkinsonove bolesti. Pogledajmo nasumice Psalme Davidove; uživajmo u blagoslovenim mukama. „Opkoliše me bolesti paklene, stegoše me zamke smrtne.“ (18, 5) „Iščilje u žalosti život moj, i godine moje u uzdisanju; oslabi od muke krijeposi moja i kosti moje sasahnuše.“ (31, 10) „Srce moje jako kuca, ostavi me snaga moja, i vici očiju mojih, ni njega mi nema. Drugovi moji i prijatelji moji videći rane moje odstupiše, daleko stoje bližnji od mene.“ (38, 12) 1 Nostradamusovo proročanstvo u strofama posvećenim zbivanjima u XIX veku pominje zagonetnu „(...) bolest koja će početka izgledati kao zdravlje, a biće bolest na smrt; a javiće se, nakratko, sveto zdravlje, naoko kao bolest; i biće na svetu borba dvaju bolesti dok se ne pogube car sa zapada i car sa severa. I samrtno zdravlje će pobediti za neko vreme. I Antihrist će za šesti na se veru.“

Prijatelji zaista napuštaju F. R. Voznesenskog. Svi do jednog. Teško im se šta može zameriti. Kako drugovati sa čovekom koji ne jede ništa osim hartije i sve češće spava po štalama i svinjcima? Kako biti prijatelj osobenjaku oženjenom večno pijanom, kljastom i pokvarenom ženom?

Naš istoričar na sve to ne daje ni pet para. Sve to možda i jeste neprijatno; bitno je, međutim, da je etički ispravno; da se uklapa u biblijski tekst. Nije Parkinsonova bolest poput banalnih ljudskih boljki ograničenih na prostor jednog ljudskog tela. Ne! Sveta bolest je takve prirode da u svom napredovanju upotrebljava patologiju spoljašnjih događaja i ljudi. Ali isto tako na njih i utiče. Parkinsonizam nije pasivan; njegove manifestacije često poprimaju oblike političke akcije. I ne samo političke. Čitaoci sa dužim pamćenjem svakako će se setiti serije nerazjašnjenih noćnih terorističkih napada na fudbalske stadione i gimnastičke dvorane sredinom devedesetih u Moskvi, Tiflisu i Sankt Peterburgu, Svi do jednog su pripisani Čečenima. U stvari, bili su delo Fjodora Voznesenskog. Izraz njegovog pravednog gneva prema gnusnim hramovima bezbožnog zdravlja.

Ni sam Demjan Lavrentjevič nije se ustručavao od povremenih terorističkih akcija. Spočetka, naročito među obrazovanijim svetom, parkinsonizam je popularniji od marksizma, socijalizma i nacionalizma. Ali, s vremenom, usled progresivnog slabljenja discipline masa, zavodljive doktrine sitosti i zdravlja krenule su ka pobedonosnom porazu humaniteta. Nije bilo izbora: mase se moraju silom inficirati. A ima li povoljnijih okolnosti za širenje zaraza, epidemija i infekcija od rata? „Istorija je“, beleži Demjan Lavrentjevič, „podmukla bolest koju ni parkinsonizam nije u stanju da izleči. Potrebne su radikalne mere. Vaseljski hirurški zahvat. Svetski rat koji će odstraniti bolesna tkiva.“ Tajno društvo *Mala Parkinsonova braća*, predvođeno Demjanom Lavrentjevičem, predano radi na stvaranju uslova za izbijanje sveobuhvatnog ratnog sukoba. Parkinson se lično grozi prolivanja krvi. Ali on zna da je to loša krv. Da, recimo, Fani Kaplan nije po naređenju Demjana Lavrentjeviča pucala u Lenjina i načela mu zdravlje, Vladimir Iljič bi poživio dovoljno dugo da, sistematičan i uporan kakav je bio, ostvari komunistički projekat idealnog društva. Svi bi u Lenjinovoj Utopiji imali stan, posao, kupatilo, besplatnu zdravstvenu zaštitu i školovanje; formula: osam sati rada, osam sati kulture i dokolice, osam sati odmora, besprekorno bi funkcionisala. Bila bi to srećna zajednica. Ali za ljudsko biće nema ničeg pogubnijeg od sreće. Istočni greh bi kroz nekoliko generacija postao deo genetskog koda.

I Voznesenski je svestan toga. Čini sve da u svom životu zatre sve što makar izdaleka podseća na to prostačko osećanje. Kao što se neočekivano razveo i ponovo oženio, isto tako neočekivano daje otkaz na mesto saradnika u Institutu za savremenu istoriju, gotovo budzašto prodaje luksuzan stan na Arbatu, kupuje seosku kuću na periferiji Moskve i otvara obučarsku radionicu.

Prestaje da odlazi u Arhiv. Tamo mu je, uostalom, pristup zabranjen. Ali i nepotreban. On sada direktno opšti sa Demjanom Lavrentjevičem.

Pre nego što je zauvek napustio udžericu u Podmoskovlju i, ko zna pod kojim imenom i u kom obličju, otišao u nepoznatom pravcu,

Voznesenski je sastavio jednu hrestomatiju - mešavinu hronologije, biografije i bibliografije, u kojoj je sakupio dostupne dokumente o Demjanu Lavrentjeviču - uglavnom nepouzdan - kao i fragmente njegovih spisa iz kojih pažljiv čitalac može rekonstruisati ili bar naslutiti obrise njegove doktrine. Zahvaljujući papirimadvojnima, došao sam u posed kopije tog rukopisa. Umnožavam ga i šaljem izdavačkim kućama u varljivoj nadi da će se neko usuditi da ga objavi i u još varljivijoj nadi da će se u sumornom dobu postparkinsonizma možda naći nekolicina odvažnih, spremnih da se upuste u avanturu svetog bolovanja.

Ostali, koji na bilo koji način dodu u dodir sa ovim štivom, nisu u opasnosti, jer iako se parkinsonizam prenosi čitanjem, on je stvar slobodnog izbora.

Opkoliše me bolesti paklene,

stegoše me z a m k e smrtne.

Psalam 18, 5

Iščilje u žalosti život moj, i godine moje u uzdisanju; oslabi od muke krijepost moja i kosti moje sasahnuše.

Psalam 31, 10

1884. Tokom jednog izleta sa prijateljima, Demjan Lavrentjevič Parkinson iznenada dobija akutni napad misteriozne bolesti, koja će kasnije po njemu biti nazvana - parkinsonizam. Intenzitet napada i strašni bolovi toliko su užasan prizor da Parkinsonovi *prijatelji u panici beže ne pokušavajući da mi pruže pomoć.*

Posle nekoliko godina, Demjan Lavrentjevič će opisati tok napada: „Opšta slabost, drhtavica, dijareja, povraćanje, unutrašnja krvarenja, *osip i gnojni čirevi, visoka temperatura* (i do 180 stepeni), ekstremno povišen krvni pritisak (350/220), insuficijencija bubrega, srčana aritmija, *bolovi u mišićima i kostima*, privremeno sle-

pilo i gluvoća, „Razdiran najstrašnijim bolovima“, piše dalje Demjan Lavrentjevič, „ipak sam smogao snage da shvatim da moji prijatelji nisu bili u stanju da mi pomognu, da tu ni medicina ništa ne može učiniti. Jer moja bolest nije od ovoga sveta. Zavapio sam: „Priznajem krivicu svoju, i tužim radi grijeha svojih“ i „Nemoj me ostaviti, Gospode, Bože moj! I nemoj se udaljiti od mene.“⁶ I to je pomoglo. Bolovi, temperatura i spoljašnje promene odjednom su prestali. Sto ne znači da sam bio izlečen. Ne, bolest je bezbolno ali snažno ostala u meni kao nezavisan entitet, kao drugo ja, koje sam prepustio njegovom razvoju i nastavio pomno da proučavam dalje promene. Ta su me istraživanja dovela do saznanja da medicina ima pogrešan pristup bolesti; da je usredsređena na zdravlje a ne na bolest, koju posmatra kao strano, neprijateljsko telo, nekakav parazitski organizam. Ali ja sam shvatio da je bolest neotuđivi, najsmisleniji i najkreativniji deo života. Staviše - put ozdravljenja. Da je bolest najintimnija stvar svakog bolesnika, odgonetka njegove sudbine i da tu ne može biti mesta uplitanju pozitivističkih nauka i trećih lica, medicinc i medicinskog osoblja motivisanog zaradom, koji ne samo da nisu u sranju da izleče bolest, ne samo da je pogoršavaju već izazivaju nastanak novih, do tada nepoznatih bolesti.“

1885. Demjan Lavrentjevič se ispoveda starcu Zosimi koji nakratko boravi u porodičnom letnjikovcu Parkinsonovih, u Mitrofanovsku. Veliki duhovnik bodri Demjana Lavrentjeviča da istraje. „To je sveta bolest“, govori Zosima. „Spoznao si paklene muke. Spoznao si kako je ljudsko telo prepušteno samo sebi, kakva je muka naš život kada Gospod 'odvрати glavu', što će reći, rođeni, kada obustavi svoju pomoć. Idi, boluj i stranstvuj...“

1886. Parkinson u tajnosti odlazi na Tibet gde, prema verodostojnim dokumentima, sve do kasne jeseni 1877. proučava budističke medicinske spise. Postoje, međutim, isto tako verodostojni, ako ne i verodostojniji dokumenti, koji govore da u tom razdoblju boravi u Moskvi, gde je čest i rado viđen gost pomodnih intelektualnih salona. Ništa čudno. Period između 1845. i 1905. u istorijskoj nauci poznat je kao „crna rupa hronologije“, vremenski isečak u kome je krajnje

teško utvrditi redosled događaja. S druge strane, u Parkinsonovoj nevelikoj zaostavštini nije pronađen nikakav zapis na osnovu kojeg bismo mogli odrediti gde je doista bio. Iste godine u časopisu *Novi ŽiVOt* izlazi njegov prvi članak (potpisan pseudonimom L. A. Sjeri), *Ideja Parkinsonove bolesti*, iz koga saznajemo da je rodonačelnik Parkinsonove bolesti niko drugi do Pravedni Jov.

Slede potoni kratke istorije bolesti i dela znamenitih bolesnika, među kojima su - tla pomenemo samo nekoliko sa spiska od 144.000 velikana parkinsonizma - starozavetni proroci, car Daviti, faraon Ramzes, Neron, Oktavijan Avgust, Platon, Sokrat, Origen, Sveti Avgustin, Karlo Veliki, Sveta Tereza, branja Asiški, Karlo Ružni, Jakob Berne, Marki/, de Sad, Napoleon...

Članak, isu više fantastičan, isuviše uvrnut čak i za onovremenu Rusiju, sklonu fantastici i uvrnutosti, izaziva burne polemike.

Carska Cenzura zabranjuje *Novi život*.

Zbog nekog političkog napisa. Parkinson pogrešno misli da je to zbog njegove *Ideje*.

Ceo tiraž *Novog života* zaplenjen i spaljen.

Parkinson intenzivno razmišlja o misteriji parkinsonizma: zbog čega delovanje izvesnog broja obolelih doprinosi dobrobiti i ozdravljenju čovečanstva, dok ga dela drugih znamenitih bolesnika čine gorim i bolesnijim.

1887. Demjan Lavrentjevič rešava misteriju ambivalentnosti Parkinsonove bolesti. Izvorno spiritualna i očišćujuća, bolest iz nepoznat ili razloga mutira u profani oblik - parkinsonizam li, koji pogađa niže karaktere: ambiciozne osobe koje nisu u stanju tla podnesu bol. Ali su zato i te kako sposobne da ga nanose. Profanacija bolesti osnovni je uzrok naglog uspona medicine, doenije industrijalizacije tečenja i razvitka tehnika prividnog uklanjanja bola. Jer „odstraniti bol“, beleži Parkinson, „nikako ne znači izlečiti bolest.

Naprotiv! Bolest je najopasnija kada ne boli."

Docnija Parkinsonova istraživanja otkrivaju još jednu, apsolutno desakralizovanu mutaciju: parkinsonizam C, poslednji stadijum, u kome je bolest toliko uznapredovala da se privida kao zdravlje. Doista, klinička slika u tom stadijumu navodi na pogrešan trag; puls, pritisak, krvna slika - u granicama normale; opšte stanje dobro. (Od parkinsonizma C pati približno 7 5 % svetske populacije; većina, međutim, do smrtnog časa uopšte nije svesna da je bolesna.) Uprkos odsustvu kliničkih simptoma, bolest se lako prepoznaje na osnovu patoloških promena ponašanja. Oboleli obično iz čista mira trče po parkovima; veru se po nepristupačnim planinskim vrhovima; namerno skaču u vodu i plivaju bez cilja; posećuju gimnastičke dvorane; ne piju; ne puše i paze na ishranu.

U opširnom pismu Carskoj dumi, Parkinson ukazuje na potrebu dalekosežnih reformi.

1. Preimenovanje Ministarstva zdravlja u Ministarstvo bolesti. (Predlog razuman: zdravlje nije problem; treba rešavati probleme bolesti i bolesnih.) 2. Spajanje Medicinskog i Teološkog fakulteta „(...) u cilju sprečavanja daljeg obezduhovljenja i desakralizacije medicine". Pismo nikada ne stiže u Dumu. Svakoga dana tamo pristižu stotine suludih, sumanutih i nemogućih pisama. U Dumu postoji posebno odeljenje čiji činovnici čitaju pošiljke i razvrstavaju ih po odeljcima.

Parkinsonovo pismo završava u odeljku -

jurodivi.

1888. Parkinson ponovo odlazi na Tibet. Ovoga puta - retkost za to doba - svi se raspoloživi dokumenti podudaraju. Imamo čak i Parkinsonove beleške, neku vrsta dnevnika, iz kojeg saznajemo da predmet njegovih istraživanja nisu studije budističkih medicinskih knjiga već proučavanje palingeneze, na Zapadu pogrešno nazvane - seoba duša. Demjan Lavrentjevič, naravno, ne veruje u seobu duša, pa čak ni u inkarnacije određenih energetskih entiteta uslovljenih

karmom; on je ortodokсни hrišćanin. Njegovo interesovanje za palingenezu ne tiče se onostranog.

Njega palingeneza zanima kao tehnika promene identiteta u toku zemnog života. Mistična znanja stečena na Tibetu dobro će mu doći u godinama koje slede kao delotvorna zaštita protiv neprestanih progona tajnih službi. Nakon druge posete Tibetu započeće proliferacija Parkinsona, serija metamorfoza i promena spoljašnjeg izgleda, iako - tvrdi R. D. Mejerholjd - njegov pravi identitet sve to vreme ostaje neizmenjen pod gustim naslagama iluzornih ličnih opisa.

Na povratku s Tibeta, zbog teških promrzlina provodi tri nedelje u Gubernijskoj bolnici u Irkutsku. Donekle oporavljen, organizuje ustanak bolesnika. Na čelu kolone sakatih, kljastih i iznurenih izlazi pred bolničku upravu sa zahtevom za poboljšanje uslova i humaniji odnos prema bolesnicima. Da bi ih ubedio u pravednost svojih zahteva, prisiljava upravnika bolnice, lekare i osoblje da legnu u bolesničke krevete, da jedu bolničku hranu i da uzimaju terapiju.

„Slučajan, ali veoma važan eksperiment“, zabeležiće kasnije u svoj notes. „Posle samo dva dana, do tada kao dren zdravi lekari i bolničari listom su se porazboljevali i to upravo od bolesti onih bolesnika u čijim su posteljama ležali. Ključni dokaz za tezu da bolnice, manipulišući određenim simptomima, zapravo proizvode bolesti.“

Pobuna bolesnika, prva od tri koje je poveo Parkinson, ugušena je u krvi. U osvit trećeg dana ustanka, odred kozaka u galopu ujahuje na odeljenja i u paviljone; pripiti kozaci, svedoče preživeli, nasumice pucaju iz nagana i nemilosrdno seku sabljama. Bilans bolničkog termidora: 57 mrtvih, 194 ranjena, 73 nestala bolesnika. I druga strana beleži gubitke. Zbog naprasne i nasilne obolelosti, umire 14 lekara i 28 bolničara. Ni kozaci nisu pošteđeni. Jedan praporščik, misleći da je u boci špiritus, popio litar i po sone kiseline i umro.

Petorica greškom popili desetak litara metilalkohola i oslepeli.

Preživelo osoblje hvata prividnog Demjana Lavrentjeviča. Šišaju ga do glave. Napajaju ricinusom. Stavljaju mu pijavice. Na kraju, polivaju ga katranom i posipaju perjem. Uopšte ne primećuju da to nije Parkinson, već neki slučajni bolesnik. Ili čak slučajni prolaznik...

Pravi Parkinson je daleko.

Septembar: Mesmerista i alhemičar Kalakurov dolazi u Mitrofanovsk.

Oktoibar: Prvi boravak F. M. Dostojevskog u Mitrofanovsku.

Decembar: Ko zna odakle, u Mitrofanovsku se pojavljuje Lu Salome. Navodno, radi proslave Nove godine. U stvari, tvrde apokrifi, da bi ukrala dušu Demjana Lavrentjeviča. To će novogodišnje slavlje potrajati četiri meseca i prerasti u legendu koja će se dugo potom, začinjena basnoslovnim preuveličavanjima, prepričavati po moskovskim i sanktpeterburškim salonima, sve dok u zabitima provincije ne preraste u fantazmagoričnu sotiju, verovatno najbližu istini o onome što se zbivalo u ukletom letnjikovcu Parkinsonovih. Sam Demjan Lavrentjevič je škrt na recima kada se povede razgovor o tom događaju. „Ko bi mogao znati šta se zbivalo. Trajalo je to, to je tačno, četiri puna meseca, a svi su izgubili razum već prvog januara." Semjon Frank u jednom pismu citira lapidarnu Parkinsonovu rečenicu o Lu Salome: „Tokom tri meseca provedena u društvu te lepotice saznao sam više o paklu nego da sam proveo trideset godina u nekoj pećini u Sinajskoj pustinji." Na jedinoj sačuvanoj strani famoznih Parkinsonovih dnevnika docnije je pronađen fragment zapisa o boravku Lu Salome: *Još jedan snažan napad bolesti. U ovom stadijumu bolest ima telo; to je glavom i bradom avanturistkinja i sifražetkinja Lu Salome. Biće taj napad silovitiji, ali će mi istovremeno omogu*

ćiti objektivnije sagledavanje zamršenih puteva patologije parkinsonizma. Manifestacije bolesti koje se odvijaju unutar sopstvenog tela isuviše su subjektivne; tek kada se sa bolešću suočimo kao s nekim drugim, uviđamo dubine sopstvene truleži. Lu Salome dolazi u Mitrofanovsk bez mog poziva, verovatno bez ičijeg

poziva, ali tu je sasvim legitimno, privučena mojim sramnim sklonostima i porivima koje je spremna da zadovolji.

Da bi mi zauzvrat uzela dušu. Na nisci koju rado pokazuje kockarima i razvratnicima u letnjikovcu, već ima dvadesetak minijaturnih biljurnih posudica u kojima čuva duše svojih žrtava. S naročitim ponosom pokazuje fiolu u kojoj je duša nemačkog filozofa Fridriba Ničea, od kojeg je naposljetku ostala samo vegetativna ljuštura. Nema sumnje: Lu Salome je ženabolest o kojoj sam čitao u spisima Jakoba Bemea. Sve ćelije njenog organizma su maligne. Ali ona to ne zna. I zato puca od zdravlja. Ona je zapravo neka vrsta psihofizičkog vampira, koji iz okoline neprestano usisava zdravlje, energiju, novac, nakit, hranu i piće. Prezirem takve ljude, a ipak me Lu neodoljivo privlači i tu privlačnost do neizdržljivosti povećava apsolutnom nezainteresovanošću za

mene. Koja uopšte nije glumljena. Lu je u Mitrofanovsk došla privučena glasinama o proizvodnji ogromnih količina zlata i o legendarnoj darc-

žljivosti mog oca.

Čovek zapravo žudi da bude bolestan da ne bi morao da se suoči sa gresima koji izazivaju bolest.

1888. Parkinson započinje rad na eseju *Tractatus antiheliocentricus*. Biće to burna godina za našeg junaka. Godina sudbonosnih susreta. Demjan Lavrentjevič kreće na hodočašće u Jasnu Poljanu, Lavrentij Akakjevič nema (ili, pre, ne želi da ima) novca za to putovanje. Kao fanatični obožavalac Dostojevskog i neformalni žrec njegovog kulta, on nema visoko mišljenje o Tolstoj. Uprkos činjenici da ga je Tolstoj pomenuo u jednoj pripoveci.

Demjan Lavrentjevič ima problem - Jasna Poljana je daleko. Kako doći do Jasne Poljane?

Ali, snalažljiv je Demjan Lavrentjevič; stići će on tamo i usput podariti svetu još jedan pronalazak - autostopiranje - nevoljno utirući put

budućem globalnom supkulturnom fenomenu. Pre nego što se otisnuo na dugo putovanje, zaustavljajući kočijaše, vozeći se u taljigama sa stajskim đubretom, krijući se po teretnim vagonima, Rusija i ostatak sveta tave u svojevrsnoj paralizi putovanja. Ko nema novca za poštansku kočiju ili voz - taj ne putuje.

Pronalazak autostopiranja, međutim, pokazao se kao jedina korist od tog putovanja. Stvari u Jasnoj Poljani Parkinsonu uopšte nisu jasne.

Realni Tolstoj se potpuno razlikuje od predstava o Tolstoju pohranjenih u fantazijama njegovih poklonika. Lav Nikolajevič od svojih posetilaca, koje inače rado prima, očekuje da ga posmatraju kroz idealističku optiku tih predstava. Očekuje da ni Parkinson ne bude izuzetak. Ne može da zamisli postojanje izuzetaka. Ali Parkinson jeste izuzetak. On vidi da je Tolstoj samo još jedan u nizu ruskih pisaca. Istina, nešto bolji od Dostojevskog, u smislu književne veštine, ali ipak samo ruski pisac. Parkinson mu ne osporava talenat.

Daleko od toga. Sve će se promeniti kada Tolstoj prihvati spasonosnu bolest, nada se Parkinson; Lav Nikolajevič će umeti da je literarno uobliči i učini primamljivom; desetine hiljada njegovih poklonika smesta će se razboleti i Parkinsonova bolest će postati moda...

„Došao sam da vas zarazim Parkinsonovom bolešću!" saopštava Demjan Lavrentjevič

„Divu iz Jasne Poljane". Div se, međutim, pokazuje kao patuljak. Tolstoj je (Parkinson to ne zna) hipohondar; panično se plaši bolova, bolesti, patnje, smrti. „U pomoć!" zapomaže veliki pisac. „U pomoć! Ovde je kliconoša!" I šta biva?

Starosta, sluge, služavke, posetoci - čitavo ono šaroliko društvo koje se muva po ruskim spahilucima (a koje su maestralno opisali Cehov i Ivan Bunjin) opkoljava Demjana Lavrentjeviča. Prskaju ga primitivnim dezinfekcionim sredstvima.

Potom ga tuku motkama. Na kraju, mažu ga katranom i posipaju perjem...

Parkinson sve to mirno podnosi. Sve prihvata kao spoljašnju manifestaciju bolesti. Kao još jedno saznanje o mističnoj prirodi parkinsonizma i suštinske nemoći medicine. Jer, ako je u onoj bolnici kao predvodnik bune izbegao polivanje katranom i posipanje pepelom, katran i perje su ga sačekali na mestu na kome je očekivao početak ozdravljenja.

Povratak u Mitrofanovsk poprilično se razlikuje od dolaska. Parkinson, naime, u seoskoj krčmi prodaje nekom probisvetu koji bi da se skrasi u Tolstojevoj blizini oveći komad zemlje, vlasništvo grofa Tolstoja. I sada putuje gospodski. Prvom klasom. Mirne savesti. Veliki pisac zagovara ukidanje privatne svojine; neka vidi kako to izgleda u praksi. Dok voz zamiče za krivinu, možemo na trenutak i videti kako to izgleda. Tolstoj je van sebe. Opet zapomaže. Starosta, sluge, sluškinje, hvataju zlosretnog kupca. Tuku ga motkama. Mažu katranom. Posipaju perjem...

Dalji razvoj događaja stvar je neke druge hronologije i nas se više ne tiče.

Parkinsonu se u više navrata u snu javlja Jakob Beme. „Nisu to bili obični snovi“, beleži Demjan Lavrentjevič. „Mogao sam opipati velikog mistika. Osetiti mu dah.“ Seriju tih snova sam Parkinson označava kao prekretnicu u svom duhovnom razvoju. Škrt je na recima. Ne govori ništa o sadržaju razgovora, osim da mu je Beme preporučio čitanje njegovih spisa i poverio mu zadatak da napiše biografiju. Paralelno sa pisanjem *Ideologije heliocentrizma*, on počinje rad na spisu *Poslednji dani i smrt Jakoba Bemea*.

U Mitrofanovsk stiže Raspućin.

Poslednji dani i smrt Jakoba Bemea izlazi iz štampe. Nevelika knjižica privlači ogromnu pažnju književne javnosti. Prvo izdanje u tiražu od 5.000 primeraka rasprodato je za samo dva dana. Sledi

nekoliko ponovljenih izdanja. Sveti arhijerejski sinod Ruske pravoslavne crkve optužuje Parkinsona za širenje jeresi.

Parkinson ne haje za optužbu. Ipak, za svaki slučaj, napušta Moskvu i odlazi u nepoznatom pravcu.

1889. Treći, još teži napad parkinsonizma izazvan Raspućinovima zlokočnim prisustvom.

„Ako bolest ne prede u hronični oblik“, poverava se Demjan Lavrentjevič svom prijatelju Semjonu Franku, „sledeći napad neću preživeti.“ Iz priče koju je Frank ispričao grofu Trubeckom, a ovaj Berdajevu, iskrsava stravična anamneza: napad je tako snažan da izaziva cepanje Parkinsonovog tela na zdravi i bolesni deo. Da stvar bude gora, Demjan Lavrentjevič odnekud „odozgo“ posmatra proces disocijacije. I vidi zapanjujući prizor: polovina njegovog tela iz kojeg je izdvojen dvojnikest, dakle ono što se smatra zdravljem, uopšte nema života u sebi. To je, zapravo, budući Parkinsonov leš. Na drugoj strani, suptilna struktura bolesne polovine, koju opažamo samo kada je u dodiru sa „zdravim“ tkivom, svetli blagom nezemaljskom svetlošću. Sada su stvari nešto jasnije: bolovi, sve neprijatnosti bolovanja uopšte, nemaju nikakve veze sa bolešću. Ono što boli jeste smrtni, propadljivi, biološki deo.

Parkinsonizam kreće u pobedonosni pohod. Pod uticajem spisa *Poslednji dani i smrt Jakoba Bemea* u Moskvi nastaje religiozna sekta hartijoždera. Njeni sledbenici su početka većinom obučari. Voda sekte, ili je možda bolje u potrebiti modernu reč *guru*, izvesni Vsevolod Lavrentjevič Mekdonaljd, takode je obučar. Nakon iščitavanja spisa i spoznaje da je i Jakob Beme bio obučar po zanimanju, Mekdonaljd se, sasvim u ruskom duhu, preuznosi, proglašava obučarski esnaf za izabrani narod i postavlja temelje grotesknog šusterskog mesijanizma i još grotesknije, krajnje svedene teologije i sotirologije: budi prljav, oženi se ružnom i zlom ženom, strpljivo boluj, pričešćuj se hartijom i spašen si. U pravu je Berdajev kada tvrdi da je kod Rusa mesijanizam usko povezan s lenjošću; s nestrpljenjem da se sačeka dolazak Novog Jerusalima, u

kome neće biti rada; da su Rusi, samo da bi se mogli dokoličiti, spremni da prihvate najsumanutije ideje.

Jer, hartijožderi na čelu sa Mekdonaljdom dižu ruke od svojih poslova, zatvaraju radionice, po ceo dan sede u krčmama, piju votku i odaju se teološkim raspravama. Zima ide, a u Moskvi nigde valjenki i čizama. I ne samo u Moskvi. Jeres se munjevito širi Rusijom. Carske vlasti, nemilosrdne prema socijalističkim i anarhističkim kružocima, iz nekog su razloga neshvatljivo blage prema jeretičkim sektama. Iako su ove druge neuporedivo subverzivnije. Nije, konačno, Lenjin srušio imperiju, nego goloruki Raspućin.

I šta su drugo boljševizam i diktatura proletarijata do li Mekdonaljdova teologija iz koje je odstranjena i poslednja trun duhovnosti.

Umesto da knutom nateraju obučare da se late šila i ćiriša, vlasti ulažu novac u obuku nove generacije obučaraateista. Uzaludan posao. Naprave nekoliko pari čizama, nadišu se lepka i odmah se priključuju hartijožderima. Ili revolucionarimaanarhistima. Stvar odlazi predaleko.

Ohrana, ne bez izvesne utemeljenosti, sumnja da je Vsevolod Mekdonaljd u stvari prerušeni Demjan Parkinson. Ali kako to dokazati? Što je još nezgodnije, ako se to i dokaže, kako izbeći neminovnu pobunu hartijoždera koja bi - Ohrana to zna - bila samo varnica sveopšte pobune ogromne armije neradnika.

Sinod Ruske pravoslavne crkve smatra da ima rešenje. Hartijoždere treba privući pod skute kanonskog pravoslavlja, pod kojima već ima isuviše paganskih i telurskih kultova. Tako će se, misle episkopi, jeres hristijanizovati. Ruski religiozni mislioci, i sami listom jeretici, zastupaće drugačije mišljenje: da ti kultovi, uvučeni u Crkvu, u stvari paganizuju hrišćanstvo.

Patrijarh Ruske pravoslavne crkve poziva Mekdonaljda na ručak. Mekdonaljd odlazi u Patrijaršiju. On nema ništa protiv pravoslavlja; često i u crkvu odlazi; svoju jeres, pod uticajein IVnieovog

protestantizma, shvata kao jedan od bezbrojnih puteva koji vode u Nebeski Jerusalim. Razgovor patrijarha i heresijarha protiče u srdačnoj atmosferi.

Ali Mekdonaljd odbija da se odrekne svoje doktrine.

Carske vlasti prave još jednu u nizu grešaka koje utiru put Oktobarskoj revoluciji: hapse Mckdonaljda i njegove pristalice i osuđuju ih na progonstvo u Sibir. Do tada lokalizovana na moskovsku oblast, jeres hartijoždera se širi na istok. Ironija sudbine ili činovnička glupost - tek naši jeretici u progonstvu rade u fabrici papira. Sedamdeset i pet procenata proizvodnje završava kao sakrament njihovih opskurnih obreda. U prestonici i velikim gradovima vlada nestašica kancelarijskog papira, što usporava rad ionako spore administracije, istovremeno ubrzavajući revolucionarne procese.

Jeres se širi u Mongoliji, Kini i Persiji.

Tekstovi Demjana Lavrentjeviča prevode se na strane jezike i objavljuju na Zapadu.

Ideja parkinsonizma polako pridobija poklonike širom Evrope. U Parizu, Londonu, Pragu i Berlinu niču *Tajna društva svetih bolesnika*.

Članovi pariške lože, Vilije de L' 11 Adam, Pol Verlen, Žozefin Peladan i Šari Bodler pretvaraju ideologiju parkinsonizma u poetiku. Oči celoga umetničkog sveta uprte su u Pariz. Parkinsonizam pod pseudonimom - dekadencija - postaje svetska moda.

Prvi progoni. Vlasti Pruske i Brandenburga stavljaju *Društvo za izučavanje parkinsonove bolesti* van zakona. 'Nacizam je u usponu, iako to niko ne zna niti još ima ime, ideologiju, vodstvo i oružanu silu. Predsednici oba udruženja osuđeni su na smrt i obešeni. Članovi odlaze na dugogodišnje robije.

Parkinsonizam osvaja i jugoistok Evrope. U prestonici Kraljevine Srbije, u jednoj kafani na periferiji osniva se loža pod imenom *Crna*

ruka.

Policija upada u letnjikovac u Mitrofanovsku; hapse Parkinsonovog oca i po kratkom postupku osuđuju na progonstvo u Sibir. Lavrentij Akakjevič Parkinson - čovek koga je upropastila fanatična ljubav prema Dostojevskom - bio je vezivno tkivo krhkog mikrouniverzuma poroka u Mitrofanovsku; snaga njegove volje predugo je držala na okupu sve te nemoguće prostore, nesolidne građevine i apsurdnu ekonomiju letnjikovca. Sve se to urušava njegovim odlaskom. Sa lica zemlje, ni kriva ni dužna, nestaje varošica Mitrofanovsk i više od polovine gubernije. Spahije čija je imanja prodavao, u onovremenom stilu, velikodušno opraštaju dugove Lavrentija Akakjeviča. Pišu dopise sudovima. Plaćaju advokate.

Uzalud. Jednom pokrenuta, mašinerija carske administracije nije u stanju da se zaustavi. Parkinson stariji mora u Sibir.

Mučnom prizoru ispraćaja prognanika na kijevoj železničkoj stanici prisustvuje i Fjodor Mihajlovič Dostojevski. U koloni kažnjenika veliki pisac primećuje Parkinsona. Vadi beležnicu.

Semjon Frank (koji takođe rado posmatra takve prizore, ali iz sasvim drugih pobuda) stoji na vrhovima prstiju iza leđa Fjodora Mihajloviča. Zaviruje u beležnicu. Dostojevski zapisuje. „U koloni kažnjenika bio je i L. A. Parkinson, nekadašnji vlastelin koji je propio svoje imanje i nekoliko susednih poseda.”

Posle nekoliko trenutaka, Dostojevski precrtava rečenicu.

1890. Demjan Lavrentjevič odlazi u Tursku.

Smrtno bolesna imperija, bolesnija i od ruske, pokazaće se docnije kao pogodno tle za širenje njegovih ideja. Turska je do te mere bolesna da od nje ima šta i da se nauči. Sledećih nekoliko godina naš junak je hotelijer. U kvartu Laleli vodi pansion *Karadeniz7'*, jeste to hotel, ali je i neka vrsta bolnice. Gosti pansiona su mahom tuberkulozne ruske grofice, iscrpljene nesrećnim ljubavima, koje tu

provode svoje poslednje dane. Ne znamo mnogo o tom periodu Parkinsonovog života.

Gotovo ništa osim da se predstavlja kao IsmailagaCengi i da noći provodi u pisanju svog kapitalnog dela *Tractatus antiheliocentricus*.

Neki događaji, međutim, ukazuju na to da Parkinson inkognito dolazi u Rusiju. Nategnuto bi bilo, na primer, septembarsku revoluciju u najvećoj moskovskoj bolnici (praobraz buduće oktobarske) koja umalo nije srušila carski režim, pripisati spontanom revoltu najtežih, jedva pokretnih bolesnika. Nemoguće je da Parkinson nije umešan. Sve počinje, kao onomad u Novosibirsku, naoko bezazleno. Bolesnici odbijaju doručak i lupaju kašikama o manjerke. Stvar uobičajena. Bolnička hrana je loša. Nekoliko bolničara s batinama dovoljno je da stvari dovede u red. Ali ne i ovoga puta. Pobuna je dobro organizovana; disciplina među pobunjenicima - gvozdена. Sve teče kao da pobunjenici slede uput-Turski: C r n o more. siva još nenapisane Malaparteove *Tehnike dr žavnog udanv. auimaju* kuhinju, ostavu, magacin lekova i operacione sale. Sazivaju konferenciju za štampu, na koju pozivaju dopisnike domaćih i stranih novina. Pozivaju bolesnike ostalih bolnica, poliklinika i sanatorij uma da se priključe revoluciji. Ođziv je iznad svakog očekivanja.

Moskovsko zdravstvo je potpuno paralizovano.

Niže osoblje: bolničari, kuvari, čistačice, staju na stranu revolucionara.

Na listi zahteva prepoznamo Parkinsonov rukopis: 1. izjednačavanje prava zdravih i bolesnih; 2. prestanak ograničavanja kretanja bolesnika; 3. pravo bolesnika da sami sebi postavljaju dijagnozu i određuju terapiju; 4. dvadeset poslaničkih mesta za bolesnike u budućem parlamentu Rusije...

Parkinson - sada je već jasno da je on vođa - koristi pobunu da bi postavio temelje buduće Republike bolesnih. Prema svedočanstvu

preživelih učesnika, Parkinsonova kratkotrajna republika bila je ustrojena na kastinskom principu.

Državne poslove vode oboleli od primarnog parkinsonizma, izvršna vlast prepuštena je obolelima od parkinsonizma B, dok se oboleli od parkinsonizma C bave poslovima nadzora i distribucije dobara. Svima ostalim, kako zdravim tako i delimično bolesnim, prepušteni su grubi i prljavi poslovi. Tu se, međutim, ne radi o rasizmu, kako pri vida j LI pojedini zapadni autori; podela na kaste je profilaksa čiji je cilj sprečavanje daljih mutacija parkinsonove bolesti.

Smešten u varljivim daljinama Sibira, više plan grada nego grad, Novosibirsk je pogodan za desant kozačkili četa. Ali u Moskvi, pred očima ambasadora, novinara i svetskih putnika, apsolutno je nemoguće poslati vojsku na goloruke bolesnike, makar oni ugrožavali državni poredak. Mora se pribeći lukavstvu. Vlast prihvata sve zahteve pobunjenika. Parkinson je podozriv.

Ali ne i ostali. Pred parom kobasica koje je Ministarstvo zdravlja obećalo kao zamenu za bljutavu kašu, ideali naglo počinju da blede. Bolesnici se poslušno vraćaju u krevete. Čekaju sledovanje boršča i kobasica. Zamenik ministra zdravlja, pred svitom ambasadora, stranih i domaćih novinara, lično sipa boršč i deli kobasice. I stvar je završena. Već sutra ujutru, u manjerkama je ponovo sluzava kaša. Nekolicina odvažnijih počinje da lupa kašikama. Ali više nema nikoga ko bi mogao da politizuje tu buku. Parkinson je uzeo svoju istoriju bolesti i otišao.

U bolesničke sobe ulaze bolničari s debelim batinama.

Tractatus antiheliocentricus izlazi iz štampe u Nemačkoj, potpisan imenom *Michaela Sendivogiusa*, alhemičara iz XVII veka, zakletog protivnika Nikole Kopernika.

Iste godine *Tractatus antiheliocentricus* preveden je na engleski, francuski, švedski i španski jezik.

Jakobu Burkhartu, kome se *Tractatus* inače sviđa, pada u oko rečenica - *revolucionarna zamena geocentričnog modela heliocentričnim praobraz je Francuske revolucije i svih revolucija koje će iz nje nastati* - na osnovu koje zaključuje da *Sendivogius* nikako ne može biti autor *Tractatusa*, iz prostog razloga što je umro mnogo godina pre pada Bastilje.

Burkhart beleži: „Pravi autor *Tractatusa* je, po svemu sudeći, Demjan Lavrentjevič Parkinson.“

Vsevolod Lavrentjevič Mekdonaljd nesrećnim slučajem upada u mašinu za mlevenje drvene mase i biva pretvoren u tabak najfinijeg papira.

Njegova mučenička smrt i simbolična transmutacija u hartiju obezbeđuje mu svetački status.

1891-1900. Parkinson ponovo odlazi na Tibet, gde će u stanju duboke meditacije, bez hrane i vode, provesti celih deset godina. Parkinsonizam se pobedonosno širi Evropom. Bolji, plemenitiji i obrazovaniji deo Starog sveta listom prihvata doktrinu Demjana Lavrentjeviča. Profinjeni umovi sposobni su da shvate da je zdravlje neizvesno, privremeno, varljivo, da je bolest neizbežna i - budući zajednička svim ljudima - univerzalna; da dobro zdravlje doliva ulje na ionako razbuktalu vatru sebičnosti i gordosti u svetu.

Ali, paralelno s procvatom parkinsonizma, jačaju i jedva prikriveni solarni kultovi - doktrine snage, svetlosti i zdravlja neuporedivo prihvatljivije za iskorenjene mase i lumpenproletarijat podložan samoobmani. Šta je, na primer, opus Riharda Vagnera nego nacizam u formi muzike?

Šta su drugo fenomeni uvođenja opšteg prava glasa, skraćanja radnog vremena i emancipacije žena nego komunizam?

1901. Tajni Kongres Internacionale parkinsonizma u Bernu. Demjan Lavrentjevič podnosi referat u kome analizira situaciju u svetu. Diskretnost kongresa, iz razumljivih razloga kako ćemo videti,

podrazumeva odsustvo pisanih dokumenta. Ali apsolutna tajnost ne postoji. Među učesnicima kongresa ima poprilično obolelih od parkinsonizma C, mutacije koja se, između ostalog, odlikuje pojačanom brbljivošću. Ako je verovati glasinama tih parijskih parkinsonizama, učesnici Kongresa jednodušno su zaključili da je zdravstvena situacija u svetu alarmantna; da je čovečanstvo u celini čistije i zdravije; da - zahvaljujući profanom zdravlju - duhovnost slabi i da je jedini spas od pretvaranja čovečanstva u koloniju višećelijskih organizama - izazivanje svetskog rata. „Mens sana in corpore sano!” grmi Parkinson iz delimično nečitkog stenograma jednog od učesnika Kongresa. „Ta paganska deviza je postala državna politika na početku XX veka.

Stvar stoji drugačije: duh ne može biti zdrav u zdravom i obesnom telu. Štaviše, u takvom telu uopšte ne može biti duha. Činjenica je da se bolje osećamo kada smo, hajde da kažem, zdravi, ali priyatnost tog osećanja snižava sve kriterijume. Opijeni tim osećanjem, do juče ozbiljni ljudi odaju se nedopustivom ponašanju. Nema godine a da se ne izmisli neki novi sport, kao da postojeći, atletske discipline nasledene iz neznabožacke antike, nisu dovoljni. Pogledajte kako cvet engleske aristokratije trči za loptama. Da bismo sprečili ozdravljenje sveta, njegovo pretvaranje u puku biološku masu, mi, gospodo, moramo izazvati svetski rat. Samo rat, kao najuzvišenija forma parkinsonizma, može svojim užasima i prolivanjem suviše krvi uveriti otupelo čovečanstvo da je bolesno.”

Šefovi loža dobijaju strogo poverljivi *Akcionni plan za izazivanje svetskog rata*.

Ni jedan jedini primerak tog plana nikada nije pronađen.

1902. Parkinson odlazi u Ameriku. Imigracione vlasti mu bez obrazloženja zabranjuju ulazak na teritoriju Sjedinjenih Država. Demjan Lavrentjevič prisilno provodi nekoliko meseci u karantinu i vraća se u Evropu parobrodom *Luizitanija*.

Amerika se nikada neće oporaviti od te, da li slučajne da li namerne, zabrane. Kult zdravlja, mladosti, zdrave hrane i sporta, koji

neizbežno završava u debilitetu, nigde nije tako snažan kao u Americi.

Lavrentij Akakjevič Parkinson umire u progonstvu.

1903. Parkinson stupa u Otomansku vojsku kao sanitetski oficir i biva raspoređen u bataljon kojim komanduje ambiciozni major Kemal Paša.

U godinama koje slede njih dvojica će preobraziti lice Turske, iako će svu slavu tog poduhvata Kemal Paša - docniji Atatiirk - prigrabiti za sebe. Da nije bilo susreta te dvojice velikih bolesnika, svetska istorija bi sasvim sigurno poprimila drugačiji tok. „Bolesnik sa Bosfora“, kako u ono vreme u zapadnoj štampi nazivaju Otomansku imperiju, doista jeste carstvo bolesti, društvo u poodmakloj fazi raspadanja, najdekadentnija država na svetu. Iako pojam „dekadencija“ još nije ušao u turski jezik. Ako je to uopšte turski jezik. Pozajmice iz arapskog i persijskog, u novije vreme i francuskog, decenijama potiskuju turske reči; sve ukazuje na neminovnost cepanja turskog jezika na dijalekte arapskog i persijskog i potom neizbežnu podelu turske teritorije na persijski i arapski deo. Kemal Paša uvida kuda sve to vodi; svestan je geopolitičke katastrofe koja bi nastala nestankom Turske kao mongolske tamponzone između nasmrt zavađenog arijevskog i semitskog sveta. Ali ne zna šta da se radi. Samo Proviđenje mu šalje Demjana Lavrentjeviča. Koji dobro zna šta mu je činiti. Tokom samo nekoliko razgovora pored logorske vatre u bespućima Anadolije, Demjan Lavrentjevič uverava Kemal Pašu da je dearabizacija turskog jezika, dearabizacija Turske kao celine, nemoguća sve dok je u upotrebi arapsko pismo. Što je sasvim logično.

Predlaže uvođenje ruske varijante ćirilice kao najpodesnije za fonetiku turskog jezika. Kemal Paša je oprezan. Ako je upotreba arapskog pisma dovela turski jezik na ivicu nestanka, a Turke na korak od asimilacije, uvođenje ruske ćirilice, neuporedivo agresivnijeg pisma, vrlo brzo bi rezultirala rusifikacijom svega i svačega i pretvaranjem Turske u rusku guberniju.

Kompromisno rešenje je uvođenje latiničnog pisma. Demjan Lavrentjevič na licu mesta sastavlja buduću tursku abecedu. Sledećih nekoliko dana Kemal Paša vredno uči da piše. U zaostavštini Demjana Lavrentjeviča pronađen je list hartije iz oficirske beležnice, s prvom rečju Sovezluk8 - koju je Kemal Paša, jedan Turčin uopšte, napisao na novom pismu.

Sledeći korak ka evropeizaciji je promena nacionalnog stila. Kemal Paša je sada skeptičan.

Ne želi da sluša Parkinsonove sugestije. Ne shvata zašto je neophodno zabraniti fesove, feredže i vrećaste pantalone. „Šta će onda ostati od Turaka?" pita. „I zašto menjati odeću?" Demjan Lavrentjevič razmišlja minutdva i kaže: „Kemal Pašo, možete li da zamislite sledeći prizor: sedmoricu ljudi odevenih u frakove, sa cilindrima na glavi, koji nekog nesrećnika nabijaju na kolac?" Kemal Paša pokušava da zamisli takav prizor. I ne uspeva. „U pravu si!" kaže. „Zabraniću fesove i feredže i nabijanje na kolac. Egzekucije se u evropskoj Turskoj imaju izvršavati na civilizovan način, vešanjem i streljanjem."

Prva velika akcija u pripremi za očišćujući svetski rat. Državni udar lože *Crna ruka* u Beo-Turski: rečnik. gradu. Kralj Aleksandar koji vodi proaustrijski politiku ubijen zajedno s kraljicom Dragom. Zaverenici na vlast dovode proruskiju dinastiju Karadordevića. Kralj Petar I Karadordević, koji se školovao u Rusiji, lični je poznanik Demjana Lavrentjeviča i veliki poštovalac njegovih spisa.

Najglasnije kritike prevrata i regicida u Srbiji dolaze iz Engleske, zemlje lova, sporta i rasonode. U decenijama koje slede Engleska neće propustiti nijednu priliku da se osveti Srbiji i Srbima.

Časopis *Novi život* u septembarskom broju objavljuje intimne zapise Demjana Lavrentjeviča pod naslovom *Istorija moje bolesti*, vizionarski tekst u kome se previda kratkotrajni uspon i pad parkinsonizma. Carska cenzura zabranjuje *Novi život*. Ovoga puta zbog Parkinsonovog teksta. U obrazloženju zabrane piše: „Zbog

klevetanja Fjodora Mihajloviča Dostojevskog, diplomatskih skandala i vredanja javnog morala."

Zahvaljujući činjenici da je sačuvano dvadesetak primeraka *Novog života*, u mogućnosti smo da preštampamo zapise.

D. L. Parkinson

ISTORIJA MOJE BOLESTI

Ovo je priča o mom životu. Moja biografija, koja je u stvari istorija jedne opake bolesti.

Povest o nastanku te bolesti, njenom toku, njenim usponima i padovima...

Priča počinje u Rusiji, u Mitrofanovsku, na imanju mog oca Lavrentija Akakjeviča Parkinsona. Ironija sudbine udesila je da moj dolazak na svet bude praćen morbidnim okolnostima.

Moja mati, Jevdokija Fjodorovna, sledeći tipičan kliše ruske dekadencije tog vremena, umire na porođaju. Otac, koji nikada ranije nije pio, momentalno se odaje pijančenju. Kao da je čekao da neko blizak umre da bi dobio povod da se prepusti samouništanju. Ne zbog žalosti; namerne smrti porodilja, sračunate da izazovu sažaljenje i poštovanje okoline, tada su još uvek uobičajena stvar. Pije zbog Dostojevskog. Lavrentij Akakjevič se nada da će ga Dostojevski, tada na vrhuncu slave, primetiti i udostojiti ga epizode u nekom od svojih romana. On odlično poznaje autora *Karamazovib*. Ali Dostojevskog ne interesuju učtivi, bleđi, nezanimljivi plemići. Njega interesuju zločin, trulež i porok. To je zlatno doba realizma. pisci inspiraciju za svoja dela crpu iz stvarnih događaja. Njihovi junaci su ljudi od krvi i mesa. Ako pak nema događaja koji zavređuju umetničku pažnju, spisatelji se ne ustručavaju da ih izazovu. Da organizuju intrigu koja će završiti ubistvom i skandalom. Da stvore realnost koju će kasnije umetnički obraditi.

Moj otac, Lavrcntij Akakjevič, odlučuje da se izbori za svoje mesto u literaturi. Letnjikovac Parkinsonovih u Mitrofanovsku postaje stecište umetnika, anarhista, pijanica, jurodivih, religioznih mislilaca, prikrivenih revolucionara i lažnih proroka, da bi Fjodor Mihajlovič imao što idealnije uslove za rad. Tu se okuplja i odaje pijančenju i orgijanju jedno raskalašno međunarodno bratstvo koje ne priznaje

nikakve zakone. S vremena na vreme dolazi i Dostojevski da bi se kockao i gubio ogromne sume tuđeg novca. Uprkos besomučnom opijanju, Lavrentij Akakjevič uspeva da očuva izvesnu otmenost duše. Njegovo poštovanje prema velikom piscu postepeno prerasta u religiozni fanatizam; on budzašto rasprodaje svoje posede, potom posede suseda, i na kraju imanja potpuno nepoznatih ljudi, da bi autoru Karamazovih davao nepovratne pozajmice koje, opet, Fjodoru Mihajloviču omogućavaju da nesmetano gubi i da produbljuje očajanje iz koga nastaju, prema nekima blistave, prema drugima isuviše sladunjave, stilski neujednačene stranice njegove proze. Zauzvrat, moj otac očekuje da bude udostojen jedne male epizode u nekoj od piščevih knjiga. Da bi se izborio za skromno mesto na tim sumračnim stranicama po kojima se potucaju sumnjive spodobe i koje neprestano zavejava sneg, da bi upalio iskru piščevog nadahnuća, nesretni plemić se odaje nezamislivim ekstravagancijama i bizarnostima. Uveliko je prevazišao sumanutost većine književnih junaka Dostojevskog i svi su saglasni: Lavrentij Akakjevič zaslužuje bar pedesetak redova. Ali, poput svih velikih pisaca, Dostojevski je veliko đubre. U jednom razgovoru sa Černiševskim - za koga nije izvesno da li je u to vreme uopšte živ - Fjodor Mihajlovič besramno ismeva svog domaćina i dobročinitelja. Već na ivici očajanja, moj otac odlazi u Moskvu i ubija neku babu. I gotovo da uspeva u svom poduhvatu: odmah nakon što je u *Vjedomostima* pročitao vest o tom događaju, Dostojevskog pohodi Muza i on započinje rad na *Zločinu i kazni*. Ali, gle iznenađenja! Gle podlosti! Umesto mog oca, u romanu se kao ubica pojavljuje nekakav po svemu sudeći izmišljeni Raskoljnikov.

Da li je Dostojevski pisao *Zle dubove* na osnovu vlastitog oskudnog spiritualnog iskustva? To pitanje još uvek čeka na odgovor. Naš letnjikovac i zbivanja u njemu uveliko prevazilazc talenat i sposobnost Dostojevskog da u njima prepozna epicentar raspadanja Carevine, karcinom revolucije, čije se metastaze približavaju srcu Rusije - Moskvi. Dostojevski jeste genije, priznajem, samo u pogrešnoj oblasti. Trebalo je da bude genijalni konstruktor, ali on hoće da piše iako nije u stanju da izmisli zaplet, već nadahnuće za svoje izveštačene romane nalazi u kriminalnim hronikama. On u

stvari i nije pisac, već crni mag. Faust ruske književnosti. Njegovi romani doprinose raspadu tradicionalnih vrednosti i stvaranju predstave o Rusima kao jurodivim, krvoločnim kreaturama neuporedivo više od svih tajnih udruženja revolucionara koji docnije njegovu poetiku jednostavno pretvaraju u politiku.

Sa Dostojevskim, realizam postaje moćniji od realnosti. Pošast njegove popularnosti pustoši majčicu Rusiju, obesvećuje Treći Rim, kolevku zlatnog pravoslavlja. Posle Dostojevskog, umesto raznovrsnosti i šarolikosti ruskih duša, preostaće samo pet psiholoških tipova Rusa. Tipovi Stavrogina, Raskolnikova, Marmeladova, Lebezjatnikova i Svidrigajlova.

Koliko je samo Dostojevski različit od mog oca, pionira autodestrukcije, preteče *body arta*, jednog od doajena ruske truleži, koji među prvima uvida spasonosnost raspadanja. Ne pada Dostojevskom na pamet da Lavrentija Akakjeviča stavi makar u neku pripovetku. Zna da bi, ma koliko mala bila epizoda, sporedni junak zasenio autora. „Da bi se Rusija spasila“, često je govorio moj otac, „ona najpre mora da istruli, da fermentira, da se putem sublimacije transformišć u novi kvalitet.“ U tim recima prepoznajem uticaj M. I). Kalakurova, mesmeriste i alhemičara, čestog gosta u Mitrofanovsku, koji u podrumu letnjikovca namešta alhemičarsku laboratoriju i uz asistenciju Lavrentija Akakjeviča Parkinsona pokušava da bakar pretvori u zlato. Poduhvat je na kraju rezultirao transmutacijom metala, ali u obrnutom smeru. Umesto zlata, naši alhemičari dobijaju velike količine bezvrednog kalaja. Kalakurov krivicu za neuspeh pripisuje odsustvu srebroljublja kod svog domaćina i pomoćnika. „Lavrentije Akakjeviču, ako hoćete da dobijete zlato, morate da ga obožavate, da ga strasno želite, jer plemenita veština Alhemije ne radi samo sa prirodnim silama već i s neuporedivo snažnijim silama duše.“ Moj otac, međutim, zna lakši način da se dokopa zlata, a da pri tom ne mora da padne tako nisko i da ga voli. Prodaje još nekoliko tuđih veleposeda (ionako će za koju godinu biti pretvoreni u kolhoze), a pozamašan prihod ulaže u nabavke šampanjca i đakonija, u velikodušne honorare za putujuće glumačke družine, u još velikodušnije bakšiše za sumnjive lepotice, žive sasude

opskurnih obreda seksualne magije kojima rukovodi famozni Gurđijev. Najveće sume pak odlaze u bezdani džep Fjodora Mihajloviča, odakle novac otiče u džepove i kase belosvetskih kockara i kockarnica.

Burna zbivanja u našem letnjikovcu samo su naizgled kaotična. Sada je to jasno zahvaljujući najnovijim saznanjima iz teorije subatomske fizike, koja upućuju na zaključak da haos počiva na temelju strogih zakonitosti, isuviše komplikovanih za naše primitivne predstave o redu. (Nije li konačno sva beda zapadnjačkog poimanja pravilnosti sažeta u prizoru streljačkog stroja koji u savršenom poretku ispaljuje plotun u srce nevinog čoveka.) Ali u ono vreme, haos je još uvek samo haos. Ipak, ukoliko se lokalne vlasti blagovremeno i izdašno podmite, haos ni tada nije haos. Zahvaljujući blagodatima korupcije, dionizijske svetkovine u Mitrofanovsku održavaće se bez predaha još nekoliko burnih godina. Slava letnjikovca Parkinsonovih nezadrživo se širi ruskim prostranstvima i privlači sve više poklonika. Ako napregnemo vid, ugledaćemo u tom infernalnom kolopletu i Raspućina, zastalog na putu u Petrogradski dvorac. Budući da greh magnetskom silom privlači svetost, u Mitrofanovsk jednog jutra stiže i starac Zosima. „Lavrentije Akakjeviču“, kaže sveti starac, „vi i ne slutite koliko ste blizu spasenja. Vi ste dodirnuli dno pakla. Dovoljno je da se iskreno pokajete i vi ste u raju.“ I dobija odgovor: „Oče Zosima, sigurno je tako ako vi kažete, ali ja sam veoma umoran i moram najpre da se naspavam.“ Starac Zosima se krsti i šapuće: „Ovaj čovek se sasvim odrekao sebe. Lavrentij Akakjevič je spašen.“

Moje obrazovanje i vaspitanje Lavrentij Akakjevič Parkinson ne zapostavlja nijednog trenutka. Od najranijeg detinjstva brigu o meni preuzima, u konvencionalnom smislu fiktivna, ali stroga francuska guvernanata, madmazel Delmas. Moji dani ispunjeni su učenjem stranih jezika, časovima klavira, čitanjem klasične literature. Sa osam godina sam već bolje govorio latinski nego ruski (koji, uostalom, nikada sasvim nisam ni savladao niti sam voleo da njime govorim).⁹ Do svoje petnaeste godine, zahvaljujući kosmopolitskom društvu koje se okuplja u kući, osim francuskog, tečno govorim

engleski, nemački, španski i turski. Poznajem i jezike Knjige: starogrčki i hebrejski. Sa šesnaest godina već sam bio visok sedam stopa, celih osam santimetara viši od dva metra i pet santimetara koliko iznosi moja visina posle prelaska na metrički sistem i netačnog preračunavanja. Sa očevim blagoslo-9 Ubede n sa m d a tegobn a istorija rusko g narod a mno go duguje ortografiji ruskog jezika, pogotovo mekom znaku (b) i tvrdom " l " (bi). Prvi iguviše umekšava izgovor, drugi ga pak čini isuviše tvrdim. Po njemu, narodi su samo telesni izrazi jezika kojima govore. U ruskom slučaju: ili isuviše popustljivi ili isuviše surovi. vom - trenutno nije bio u mogućnosti da mi da ništa drugo - Dostojevski sve spiskao - putujem u Jasnu Poljanu, na poklonjenje svom idolu Lavu Tolstoju. (Sta je to u nama Parkinsonima što nas nagoni da puzimo pred piscima?) Baćuška Lav me prima. Na moje veliko razočaranje, starac koji bazdi na beli luk, podriguje i baca pohotne poglede na sluškinje nikako se ne uklapa u obličje Zlatnog teleta s dugom bradom i rubaškom koje je napisalo *Rat i mir*, a koga sam u naivnosti postavio na središnje mesto svog dečačkog mnogobožačkog hrama. Kasnije ću svoje razočaranje ovako opisati imenjaku, pesniku Demjanu Bednom: „Nema tu mnogo šta da se kaže. Jedina razlika između Dostojevskog i Tolstoja je u tome što se Tolstoj ne kocka." Da li je ambis na čijoj jednoj strani stoji Tolstoj a na drugoj, beskrajno udaljenoj, njegovo delo, izvršio presudan uticaj na mene da prezrem literaturu, umetnost uopšte i da se posvetim spiritualnoj patologiji, može se se samo nagađati. Bilo kako bilo, prvih godina XX veka opsednut sam prirodnim naukama. Da poslovična nepraktičnost Parkinsonovih za ovosvetske poslove nije umešala svoje prste, svet bi mnogo ranije saznao za entropiju. „Svaki napor učinjen da se u jedan sistem unese red ima za rezultat povećanje nereda", napisao sam u pismu Vladimiru Solovjovu. Tema pisma, međutim, nije teorijska fizika, kako bi se na prvi pogled moglo zaključiti, već daleko suptilnije teološko pitanje o udelu ličnih napora i Božije milosti na putu spasenja čoveka. Solovjov drži da je lični napor presudan; da je doktrina o milosti direktan plod endemske ruske lenjosti i rastrojenosti. Ja pak smatram da je Milost (blagodat) jedina sila sposobna da preobrazi iskvarenu ljudsku prirodu. U živoj prepisci koja traje nekoliko godina (i čak se nastavlja izvesno vreme posle

Solovjovljeve smrti) sklapam obrise teorije prema kojoj asketski napori, istina, dovode do smanjenja unutrašnje haotičnosti podvižnika, ali zauzvrat povećavaju rastrojstvo okolnog stanovništva. Tu teoriju potkrepljujem teško oborivim dokazima. „Što je u jednoj zemlji više manastira i monaha, to je u njoj nered sve veći. Ima li boljeg primera od Rusije? S druge strane, najbolje uređene i najdisciplinovanije države, poput Holandije, Nemačke i Engleske, uopšte nemaju manastire i monahe. Zelja da čovek bude spašen izraz je vrhunske gordosti. Niko to ne *zaslužuje*.¹¹

Solovjov se, međutim, ne predaje. „Pa šta onda, Demjane Lavrentjeviču?" otpisuje religiozni mislilac. „U Rusiji će se spasiti bar nekoliko hiljada, a u zemljama koje pominjete neće niko. Postoje lažni haosi koji svoju 'haotičnost' duguju haotičnosti naše percepcije. Kao što postoje i lažne 'harmonije' i prividi reda iza kojih se kriju nezamislive rastrojenosti. Oba ta stanja, međutim, međusobno su isprepletati, u basnoslovnom mnoštvu meduoblika. Sve se svodi na sledeće: kako da upotrebimo kaos umesto da snagu traćimo na pokušaje da ga pobedimo (što je nemoguće) ili ga izbegnemo. Što je još manje moguće.

Ovo, u stvari, nije priča o mom životu. Ta priča se ne može napisati. Iz prostog razloga što sam često menjao identitete. Mada, nažalost, nedovoljno često. Opasno je imati samo jedan identitet. Tokom vremena čovek se navikne na svoje ime, navike, vrline i mane i u jednom trenutku postaje mu udobno u samom sebi. U toj kaljuzi. On počinje da voli samog sebe, što je ravno duhovnoj smrti. I ne samo duhovnoj. Jer, uskoro se javlja strah da će *to* jednoga dana umreti. Čovek se do te mere poistovećuje sa sopstvenim identitetom, s tim fantomom, da potpuno zaboravlja na stvarnog *sebe* i više nije u stanju da pojmi da je taj lažni identitet u stvari sam strah od smrti. Tajnu mi otkriva starac Zosima tokom čestih boravaka u našem razvratnom letnjikovcu. Iako to u stvari (sada mogu reći jer su obojica mrtvi) nije bio starac Zosima već starac Isaija prerušen u starca Zosimu. Kao što je i Zosima bio prerušen u Isaiju. Ne bih odbacio mogućnost da su i „Zosima" i „Isaija" u stvari maske identiteta, a da su samo njih dvojica znali ko su. Jer je istinski mistik

samo onaj za koga niko ne zna da postoji. (U istinskoj pravoslavnoj tradiciji smrtnim grehom se smatra biti bilo ko.) Ako su već njih dvojica,iskusni podvižnici,sveti ljudi, smatrali da je pametno da prikrivaju ko su, kolikim se samo opasnostima izlažemo mi obični grešnici. „Sinko“,govorio mi je Zosima, „ime, stas, navike, sećanja, sve su to širom otvorena vrata za đavola. Ne smeš nikada biti jedan isti duže od godinu, najviše dve. Pogotovo nikada ne smeš postati poznat. Jer poneko se i odrekne lažnog identiteta, ali slave se, bez Božije pomoći, niko ne može odreći. Uzmi primer svog oca. Iako pije, iako se, koliko u poodmaklom dobu može, odaje razvratu, huljenju i ko zna kakvim nepočinstvima, on je spašen jer mu je potpuno svejedno ko je, a najčešće to uopšte i ne zna. Da nije one tašte želje da ga Fjodor Mihajlovič pomene u nekoj priči, bio bi to sveti čovek.“

Nisam najbolji učenik starca Zosime. Nisam ni među najgorima. Nekako se saznalo da postojim, ali niko nije mogao sa sigurnošću da kaže ko sam. Savremenici to tumače sujetom, nesigurnošću, strahom od pojavljivanja. U stvari, bio je to strah od lažnog identiteta, koji sam savladavao pribegavajući sve lažnijim identitetima, toliko fantastičnim da je opasnost da poverujem u neki bila ništavna. Rasterećen brige o „sebi“, jer su ta „sebe“ bila potrošna, prolazna, u svakom momentu zamenjiva nekim drugim, mogao sam da se posvetim mojoj bolesti, strpljivom radu na njenom istraživanju, usavršavanju i popularizaciji.

Moja bolest može da spase svet. Samo ako uspem da ga zarazim. Ovde onde mi je, istina, polazilo za rukom da uz velike napore inficiram nekoliko bolnica i gradova, kao i nekolicinu nadahnutih ljudi koji će tu bolest maskiranu u politički program upotrebiti na dobrobit svojih naroda. Turska bi, recimo, izgledala potpuno drugačije da Kemal Paša nije imao dovoljno prezira prema profanosti zdravlja i dovoljno sluha za uzvišenost patologije. Ali, sve u svemu, doživio sam poraz. Lakomislena i površna ideologija zdravlja potisnuće moju boljku i svet osuditi na prevremenu smrt. Štaviše, izbrisaće svaki pomen na Parkinsonovu bolest. (O njoj će se govoriti samo u fikcijama.) Da bi prevara bila savršena, pripisaće je izvesnom dr Parkinsonu, beznačajnom provincijskom lekaru, biće skup simptoma

od kojih je drhtanje najkarakterističniji, simptoma koji uzeti zajedno uopšte nisu bolest u klasičnom smislu te reči već ono što se u pravoslavnoj tradiciji naziva *raslabljenost*. Ili, nešto modernije: istrošenost usled preteranog odavanja uživanjima.

Svaka pijanica i svaki bludnik ima takvu Parkinsonovu bolest. Ne preterujem kada kažem da od takve bolesti najniže vrste danas boluje celo čovečanstvo. Njena primitivnost, neosvešćenost i nerafinisanost čine da se ona doživljava kao zdravlje.

Istinska Parkinsonova bolest uglavnom nema nikakvih simptoma. Nikakvih jasnih drhtavica. Nikakvih malaksalosti, nesvesnica, nepravilnog pulsa, povišenih pritisaka i temperatura, loših krvnih slika i sličnih trica i kučina koje proističu iz panične jurnjave za zdravljem. Ništa od svega toga. Pa ipak, iako se oboleli odlično oseća, to je najužasnija od svih bolesti. Bolestmajka koja rada sve osfale bolesti, lako, kažem, nema nikakvih simptoma, rano sam je otkrio. Još u detinjstvu. Imao sam običaj (a ko nije) da ujutru, posle buđenja, ležim u krevetu u stanju privremenog blaženstva, posmatrajući varljivu igru sunčevih zraka na zidovima sobe. Sve dok jednog jutra to blaženstvo nije grubo prekinuto pitanjem koje se *samo postavilo*: Kako uopšte išta postoji? Bezdan ništavila se ukazao pred mojim nevičnim unutrašnjim okom. U trenu sam shvatio užasnu istinu: postojanje je bolest. Ružna izraslina na biću. Ma šta bilo to biće.

Odmah sam se pomolio Bogu i potisnuo taj mučni doživljaj. Bolest je bila tek u početnoj fazi, a Gospod je, zahvaljujući bujicama greha u letnjikovcu mog oca, obilno izlivao milost na one koji bi mu se obratili s tog mesta crne magije i razvrata. Ali nikada nisam zaboravio to sudbonosno jutro. Zdravlje donosi zaborav, a ja sam bio spoznao bolest. Iako tada, a ni mnogo godina potom, nisam shvatio da je ona u stvari lek.

Svet leži uronjen u kaos. Stvari nisu na svojim mestima. One koje treba da budu spojene, razdvojene su; one koje treba da budu razdvojene se spajaju. Stvar je neuporedivo gora u neistraženim oblastima psihologije. Tek tu vlada pometnja. Da ne pominjem

takozvane „egzaktne“ nauke. *Dobro* i *zlo* su odavno zamenjeni relativnim pojmovima *prijatno* i *neprijatno*. Vrhunska čovekova dužnost: da pati i da podnosi bol, podmuklo je oglašena bolešću, patološkim stanjem.

I u prevarantskom duhu epohe nazvana mazohizam, prema izvesnom nemačkom baronu koji je bio spreman na sve osim na patnju. Tako su i oni hrabri muževi, koji bi rado patili i болоvali, prinuđeni da se odaju mekuštvu iz zazora da ne budu oglašeni za pervertite.

Onda se jednog dana, posle nekoliko godina, bolest iznenada manifestovala u svoj svojoj silini. Bejah pošao u Demidovo, udaljeno nekih petnaest vrsta od Mitrofanovska, da preuzmem novac od ko zna koga kome otac beše prodao ko zna čije imanje, kada, negde na polovini puta, osetih strašnu malaksalost i padoh u prašinu.

Mislio sam da umirem. Moji udovi su se nekontrolisano tresli i poskakivali; drhtao sam; moji organi su jedan po jedan otkazivali. Srce je prestajalo da kuca po nekoliko minuta (ili mi se tako činilo); pluća potpuno paralisana. Svaka ćelija u mom organizmu, a ima ih poprilično, bolela je sama za sebe... Ako postoji apsolutna patnja, onda sam je iskusio tog dana. Bila je to dobra lekcija za mladića koji je polako padao u jeres darvinizma i postajao poklonik opskurnog kulta spontanog nastanka života iz primordijalne čorbe. Bog mi je tu, na prašnjavom seoskom putu, brutalno otkrio šta je biološki život, ma kako bio zdrav u medicinskom smislu, kada se povuku energije blagodati kbje ga podupiru. Verujte mi, niko ne bi poželeo da bude živ.

Osnovna, međutim, karakteristika prave Parkinsonove bolesti jeste da posle svakog napada (svaki teži od prethodnog) čovek postaje sve zdraviji i otporniji. Pod uslovom da ne potraži lekarsku pomoć. Lekari sve upropaste. Ali o tome kasnije. Na povratku u Mitrofanovsk, džepova nabijenih rubljama, svratio sam u jednu krčmu, naručio votke i usoljenih krastavaca, zatražio od krčmara pribor za pisanje i u uglu, uz svetlost lojanice, zapisao prva razmišljanja. Ovako otprilike: život je sam po sebi bolest. Iz prostog

razloga što to, kako nas uči Knjiga Postanja, nije pravi život nego polovično životarenje, nedovršenost. U takvom „životu“ najbolesniji su oni koji su prividno najzdraviji, koji se u njemu dobro osećaju. U svetlu tih otkrovenja u krčmi shvatio sam da je zdravlje suptilna forma bezosećajnosti, pa ako hoćete i bezdušnosti. Bezumna težnja za zdravljem, pisao sam dalje, rada čitav niz poroka. Osmotrio sam okolinu. Grupice pijanaca, lopova, prostitutki i propalica u krčmi. 1 pomislio: samo da ih je skolila neka bolest, da im je izrasla gnojjava guka, da ih je snašla tuberkuloza, sigurno se ne bi ovde odavali gnusnim porocima, nego bi ležali na slamarici i, pošto nemaju novca za lekara, molili Boga za pomoć. Tako je to, kaže oveštala poslovice: bolestan čovek ima na umu samo jednu stvar - ozdravljenje. „Zdrav“ pak čovek ima na umu mnoštvo namera, želja i planova, koji ga nepogrešivo odvede u bolest.

Mnoge stvari su mi se otkrile u seoskoj krčmi krcatoj polusvetom; nema te univerzitetske biblioteke u kojoj bi se one mogle otkriti. Uzmimo mistiku bolesti u Novom zavetu. Isus, zapravo, nikada ne opšti sa zdravima i ugojenima.

(Zdravi će ga na kraju i razapeti.) Njegova sila se pojavljuje na kljastima, uzetim, slepim, gubavim; na ženama obolelim od istečenja... Zar je moguće, pomislio sam, da još niko od teologa i filozofa nije shvatio da je bolest zapravo kapija kroz koju ulaze božije energije, a da su patnje koje pripisujemo bolesti u stvari porođajne muke u kojima se rađa novi čovek o kome govori sv.

Pavle? Kako je moguće, mislio sam, da niko od tolikih teologa, lekara, osim možda Paracelzusa, nije primetio da ne treba lečiti bolest, već da se treba izbavljati od zdravlja...

Kako to već biva, posle ekstaze usledio je pad. Ushićen dubinom uvida u mistiku patologije, dobrano naliven votkom, pomislio sam da sam ozdravio. Tipična početnička greška. Čovek nikada ne srne da pomisli da je iznad svoje bolesti. A ja sam, neka mi Bog oprost, pomislio da ću svetu objaviti istinu i stati rame uz rame s prorocima. Čista glupost. Vreme proroka je nepovratno prošlo. Beše nastupilo vreme politike.

Parkinsonizam nije trebalo da bude religiozna doktrina, pa čak ni grana medicine, već politički pokret.

Ali ja to, te noći, nisam mogao znati...

Nastaviće se.

I N K U B A C I J A

Srce moje jako kuca, ostavi me

snaga moja, i vid očiju mojih, ni njega mi nema*. Drugovi moji i prijatelji moji videći rane moje odstupiše, daleko stoje bližnji od mene.

Psalam 38,12

1905. Demjan Lavrentjevič upoznaje Josifa Visarionoviča Džugašvilija i inicira ga u tajne Parkinsonove bolesti. Džugašvili pristupa revolucionarnom pokretu.

U opskurnom moskovskom časopisu *Zagrobni život* pojavljuje se navodni odgovor F. M.

Dostojevskog na Parkinsonov tekst *Istorija moje bolesti*:

F. M. Dostojevski

ODGOVOR NA JEDNU PASKVILU

Iako sam umesto 1881, kako se obično navodi, umro 1882, nisam živeo ni sekund duže nego što jesam. Nesporazum je nastao zbog kobnih trinaest dana razlike između gregorijanskog i u tadašnjoj Rusiji važećeg julijanskog kalendara.

Svejedno. Mrtvi pisci ne bi trebalo da se pojavljuju u javnosti. Ni živi ne bi trebalo da to čine.

Ali preko nekih stvari ne mogu da pređem. Preko otrovnih brošurica, na primer, u kojima Demjan Lavrentjevič Parkinson iznosi gomilu prljavih laži. Jeste, bio sam bio kockar, to ne sporim.

Ali tvrditi da sam finansijski upropastio njegovog oca, da sam ga oterao u progonstvo u Sibir; da je Lavrentij Parkinson zbog mojih dugova prodavao tuda imanja, plod je bolesnog uma.

Kao i laž da sam bio zagovornik zamene gregorijanskog kalendara julijanskim. Ili, pak, najbesmislenije od svega, da su moji romani utrlji put Oktobarskoj revoluciji.

Stvari stoje sasvim drugačije.

Nije bilo ljućeg protivnika prelaska na gregorijanski kalendar od mene. Još u vreme kada su „slobodni mislioci“, robovi najstrašnijih zabluda, zahtevali da se, modernizacije radi, carski kalendar uskladi s evropskim kalendarom, otvoreno sam podržao Crkvu u njenom otporu tom lakomislenom poigravanju sa vremenom, toj đavolskoj žurbi da se prevremeno zakorači u budućnost. Kao što se razlikuju geomorfologija i klima pojedinih zemalja, tako se razlikuju i njihova vremena. Vreme Rusije nije isto što i vreme u Nemačkoj. Trinaest dana razlike između vremena Evrope i vremena Rusije dugo je sprečavalo prodor negativnih uticaja: ateizma, gramzivosti, preduzimljivosti, npde i naročito korena svih zala - srebroljublja - protiv kojeg sam se borio traćeći na kocku svoju zaradu do poslednje

rublje. I bio sam u pravu što sam uprkos podsmesima socijalista podržavao Crkvu. Istina je da će Rusija preći na gregorijanski kalendar tek posle revolucije. Ali to samo dokazuje moju tezu. Jer lakomislene promene u merenju vremena ne proizvode posledice u budućnosti već u prošlosti.

Toga je svestan čak i poneki protestant. Čak se i filozofateista Niče u jednom periodu svog života kretao tako što je pravio četiri koraka napred, pa tri nazad; pa ponovo četiri napred i tri nazad, ne bi li neutralisao neprirodnu ubrzanost srednjoevropskog vremena, koja je proces njegovog mišljenja dovela do usijanja. Ali time je na sebe navukao omrazu i prokletstvo. Umreće, kako se pokazalo, u potpunom rastrojstvu, od bolesti nepoznate medicini, možda čak od one od koje boluje i sikofant Parkinson.

Ti Parkinsoni uopšte nisu Rusi. Iako jesu neka vrsta plemića, njihov rodoslov ne seže dalje od nekog Samuila Longfeloviča Parkinsona, Škota, možda Irca, vojnog ranara zarobljenog na nekom bojištu i dovedenog u Sankt Peterburg, gde se proslavio melemima protiv polnih boleština. Priča se da je od kapavca izlečio i Samodršca, Pitcra Komandora lično. Koji ga je u znak zahvalnosti nagradio kesom zlatnika, posedom u dalekoj guberniji i plemićkom titulom.

Svi kasniji Parkinsoni do čestitog ali nesposobnog Lavrentija Akakjeviča, fantastičnog i sanjalice koji u suštini nije bio ništa, bili su lekari. A njegov sin, Demjan, otišao je korak dalje i iz esnafa lekara prebegao u esnaf bolesnika. Ako bi, međutim, zašli dublje u prošlost njegovih predaka, ne bi me iznenadilo da se ispostavi da se koreni genealoškog stabla Parkinsonovih nalaze duboko u plodnom tlu moje imaginacije. U predepileptičnim sanjarijama kojima sam se odavao u časovima besparice. U mojim beleškama i skicama za fantastične nenapisane romane. Ne bi bilo prvi put da vizionar nestane, iskopni, a da se njegove vizije solidifikuju i probiju na površinu empirije. Bilo kako bilo, tačno je da sam svraćao u taj letnjikovac. Mnogi su tamo svraćali. Ali da sam pozajmljivao novac od Lavrentija Akakjeviča - to nije tačno. Osim možda nekoliko puta po nekoliko rubalja. Možda bih bio pozajmljivao i više, ali Parkinson

beše puki siromah. Opskurni alhemičar Kalakurov beše nagovorio lakovernog Lavrentija Akakjeviča da alhemijskim postupkom umnože ono malo preostalog porodičnog zlata. Nešto su zabrljali i zlato se pretvorilo u kalaj. Uopšte uzev, sve što je Parkinson radio u simboličkom smislu se može opisati kao transmutacija zlata u kalaj. Nije isključeno ni da je lekarska veština Parkinsonovih bila zasnovana na ličnom iskustvu, na sifilisu Semjuela Longfeloviča, koji se, u sve težoj formi, prenosio s generacije na generaciju, da bi bolest dostigla vrhunac u ličnosti Demjana Lavrentjeviča, u neku ruku *inkarnaciji* sifilisa, gde više nemamo posla sa čovekom koji ima bolest, već sa bolešću koja je postala čovek.

Ja sam po prirodi naklonjen bolesnima, bednima i poniženima. U pravoslavnoj tradiciji bolest se ceni kao važna etapa na putu spasenja.

Otkuda onda moj prezir prema Demjanu Lavrentjeviču, najbolesnijem od svih ljudi koje sam upoznao? Možda zbog toga što kod njega bolest umesto skrušenosti i pokajanja izaziva oholost i samouverenost. Sto on uopšte nije ni pomišljao da se izleči već, ako je moguće, da zarazi i druge.

Moja epilepsija, uostalom, mnogo duguje Demjanu Parkinsonu. Pre nego što sam počeo svraćati u prokleti letnjikovac, koji sam verovatno sam koncipirao, napadi su bili veoma retki.

Pre su to bile blage nesvestice, prolazni gubici ravnoteže, sasvim podnošljive mučnine i vrtoglavice. Ali posle se sve pogoršalo. Naivni će reći da se tokom vremena bolest pogoršava po prirodi stvari, ali ja bih radije, iako nemam dokaza, pogoršanja pripisao magijskom delovanju Demjana Lavrentjeviča. Uzmimo primer njegovih roditelja. Majka mu umire na porođaju. Od sepse, kažu. Skloniji sam, međutim, da posumnjam da se tu radi o ubistvu. Za njega je pokojna Jevdokija Fjodorovna bila samo neka vrsta inkubatora, larva, logistika za intrauterino preživljavanje, koju odbacuje kao suvišnu istoga trenutka kada se rodi. Otac Lavrentij, čovek koji nikada pre toga nije popio ni kap alkohola, nepun sat po njegovom rođenju počinje da pije kao kočijaš.

Nisu tu čista posla.

Demjan, međutim, uzrok samoubilačkih opijanja svog oca pripisuje mojoj zlobi; mom odbijanju da Lavrentiju Akakjeviču posvetim nekoliko redaka u nekoj prozi. Što je tačno. Ali ja nikada nikom nisam posvetio ni retka. Iz čisto praktičnih razloga. Da sam povlađivao slavljaljubivosti poznanika, moja sabrana dela bi bila najobičniji popis stanovništva, neka vrsta moskovskog i santpeterburškog telefonskog imenika pre pojave telefona. Ima tu još nešto. U realističkim romanima ličnosti moraju da budu fiktivne. Zato sam i smišljao najneverovatnija prezimena kako bih izbegao mogućnost da neki junak dobije dvojnika izvan korica knjige. Uzalud! Pokazalo se da sva ta prezimena postoje uredno zavedena u matičnim knjigama. Da, sva do jednog. Uključujući dva Marmeladova i čak tri Smerdjakova.

Nije to kraj Demjanovim insinucijama. Širi Parkinson glasine da je Lavrentij Akakjevič, u očajničkoj želji da mi se nametne kao književni lik, otišao u Moskvu i ubio nekakvu babu, a da sam ja, pročitavši vest u novinama, odmah seo da pišem *Zločin i kaznu*. Sarkastično kaže: „Pohodila ga muza.“ Ima li kraja niskostima?

Ne znam da li je Lavrentij Akakjevič doista ubio neku babu. Sumnjam da i on zna. Moguće je. Ljudi naliveni votkom sa visokim procentom metilalkohola spremni su i na gore stvari. Sve i da jeste, to ne dokazuje ništa. Nema dana a da neka baba ne bude ubijena. Ali za potrebe *Zločina i kazne* ja sam sam, u literarnom smislu naravno, ubio svoju babu. Zapleta radi. Jer svaki pažljiviji čitalac zna da mene ne interesuje zločin već kazna. Agonija grize svesti. Olakšanje pokajanja. Spremnost na trpljenje. Sasvim je druga stvar to što je, pročitavši roman, student koji se, gle slučaja, doista preživao Raskolnikov, doista ubio jednu babu, a to kasnije bilo objavljeno u štampi. To je, međutim, nešto drugo. To je uticaj literature na stvarnost. Koliko se samo mladića ubilo nakon Geteovog *Vertera*. U ambivalentnom odnosu literature i stvarnosti uticaji ne teku, kako to površni realisti smatraju, u pravcu realnostlitteratura već, obrnuto, literaturastvarnost. U šta će se

majčica Rusija ubrzo uveriti kada *Manifest Komunističke partije* postane društveno uređenje. Da li je to razlog da se odrekemo literature i potonemo u dubine varvarstva? Nipošto. Nema slučajnosti. Zakon verovatnoće, koji sve više istiskuje Carske i Božije zakone, najobičnija je šarena laža. Piše tamo: verovatnoća da neko bude ubijen udarom groma iznosi tričavih 0,00007 posto. A ja kažem: ima ljudi koji će poginuti od groma s verovatnoćom od 1 0 0 % . Za njih nema drugog načina da napuste ovaj svet. Sve što nam se događa potpuno je izvesno i sigurno. Osećanje nesigurnosti potiče iz nespremnosti da ponesemo svoj krst, da proživimo svoj život, neprestano čineći pokušaje da budemo neko drugi.

Tu je smušeni Parkinson donekle u pravu.

Čak i lazovi njegovog formata ponekad napisu nešto istinito. Mada i u takvim prilikama preporučujem krajnji oprez. Ne može se drugačije sa čovekom koji tvrdi da je visok dva metra i pet santimetara iako nije, ako dobro pamtim, bio viši od metar i po. Ne pomaže tu vađenje na nepreciznost preračunavanja mernih jedinica prilikom zamene starih mera metričkim sistemom.

Eto još jedne novotarije, koja skupa sa izbacivanjem nekih slova (kažu suvišnih, a ja kažem da ih u svakoj azbuci premalo ima) i prelaskom na gregorijanski kalendar pretvara Rusiju u koloniju Vatikana. Ostavimo za trenutak po strani duhovnu dimenziju problema i okrenimo se vazda očiglednijoj empiriji. Zbog aljkavog preračunavanja gosudarstvene teritorije sa kvadratnih vrsta u kvadratne kilometre, kao i obično na našu štetu, Rusija je izgubila 125.000 kvadratnih kilometara najplodnijeg zemljišta, koje je, takode zahvaljujući sumnjivim kalkulacijama, pripalo Mongoliji i Kini.

Za sada više ništa nemam da kažem. Nisam siguran da sam i ovo izgovorio. Više ništa nije izvesno. Zaćutaću. Otići da prošetam nekim od mojih opisa moskovskih ulica po kojima lutaju sumnjive spodobe i nad kojima uvek provejava novembarski sneg.

Da bi izmakao pažnji Carske cenzure, Demjan Lavrentjevič pribegava lukavstvu. Razbija *Tractatus antiheliocentricus* na manje

celine i koncem 1903. objavljuje njegove prve četiri strane.

TRACTATUS ANTIHELIOCENTRICUS

PRVI DEO

Politika je neosetno izvršila prevrat. Na grčkom politika označava isto što i urbanizam na novolatinskom: to jest - uređenje, snabdevanje i utvrđivanje grada. U osnovi, to je niz rutinskih poslova čiji je cilj nesmetano funkcionisanje gradskih saobraćajnica i utvrđenja. Ali kako se hronologija (krajnje nepouzdana, kako ćemo videti) približava modernom dobu, uočavamo da politika izlazi daleko izvan domena urbanizma, obuhvatajući i usisavajući u sebe sve širi krug stvari, tako da u ovom trenutku ne postoji više ništa što nije politički problem. Kao da famozno razdvajanje crkve i države nije izvedeno da bi se - kako je oglašavano - zemaljski poslovi oslobodili uticaja onostranog već da bi se ovostrano uzdiglo u onostrano i postalo metafizički entitet koji, umesto da služi čoveku, počinje da gospodari njegovim životom.

* X-X—

Ovaj tekst nastoji da osvetli procese politizacije stvari koje po svojoj prirodi ne mogu biti objekat političkog odlučivanja; kao i da ukaže na to da u pozadini opšteprihvaćene političke mitologije modernog doba ne stoji briga o napretku već težnja za restauracijom paganskih kultova i nomadskog načina života, koji su sada transformisani u kultove mašine, nauke, progresa, demokratije; itd.

«-

Govoriti o politici znači govoriti o gradu, o istoriji grada i njegovom usponu i o uzrocima njegovog opadanja. Postoji nekoliko škola mišljenja o tome zašto nastaje grad. Jedna kao poreklo grada ističe trgovinu, druga smatra da je to rat. Obe obuhvataju deo istine, ali

nijedna ne daje odgovor na pitanje: kako je došlo do toga da se izvestan broj ljudi okane nomadskog života i izgradi prvu trajnu naseobinu? U razmatranjima o poreklu grada uglavnom se zanemaruje duhovna dimenzija urbanizma. Nesporan je udeo trgovine i rata u razvoju ideje grada, ali odluci da se prede na sedelački život mora da je prethodio spiritualni uvid u bezizlaznost haotične slobode kretanja. O duhovnom načelu grada svedoči docnije razvijena simbolička i mistička dimenzija urbanizma, čuvana tokom vekova u tajnim bratstvima građevinara. Moderna masonerija je - sasvim u skladu sa niskim granama na koje je spao savremeni grad - samo iskrivljeni i profanisani relikv.

» » »

Nomadski način života je prividno carstvo nesputanosti i slobode. Plemena koja tamaraju stepama podvrgnuta su nužnosti i osuđena da slede determinisane ritmove stihija. Takva plemena su, poput monsuna ili smene godišnjih doba, više prirodne pojave nego ljudske zajednice.

*

Da bi se ljudi okupili u religioznu zajednicu, trebalo je prethodno da se zaustave i podignu grad i tako se simbolično i fizički odvoje od prirodnih stihija prvom državnim institucijom - gradskim zidinama. Država je u to doba religiozna jer polazi od toga da se povezivanje među ljudima može izvršiti isključivo preko povezivanja sa božanskim. U osnovi, država, politika uopšte, jeste jedan utvrđeni i uređeni grad - materijalizovana ideja centra - oko kojeg se kasnije u koncentričnim krugovima uređenost širi na okolni prostor.

Isprva je jasno definisan samo centar - grad - spoljašnje granice su difuzne. U savremenoj državi, međutim, precizno su određene samo spoljašnje granice, dakle periferija, dok je centar difuzan i često u novijoj istoriji - određen i lociran na slučajna mesta. Potpuno se zaboravilo da je za urbanizam ključna stvar određivanje mesta na kome će grad biti sagrađen. Položaj grada presudno utiče na

njegovo razvoj, njegovu sudbinu, kao i sudbinu države koja nastaje u njegovoj okolini.

Već dugo, međutim, urbano planiranje uzima u obzir isključivo ekonomske i saobraćajne aspekte, potpuno ignorišući geofizičke, klimatske, geološke, istorijske i sve druge okolnosti koje i te kako utiču na sudbinu grada. Drevni kineski arhitekti, od kojih je Zapad uvek premalo učio, težili su, primera radi, da prestoni grad situiraju u geografsko središte carstva. Centar prestonice rezervisan je za Zabranjeni grad, u čijem je, opet, središtu smeštena Carska palata, projektovana tako da predstavlja minijaturnu kopiju carstva. Možemo se zapitati: koliko pomalo sanjiva ali neporeciva stabilnost Kine duguje pažnji ukazivanoj simboličkoj arhitektonskoj i urbanističkoj materijalizaciji ideje harmonije, od čega se na Zapadu odustalo i gde se otišlo u suprotnu krajnost: u apstraktnu geometrizaciju.

*

Smisao gradskih zidina, razmatran uglavnom s odbrambenog aspekta, neuporedivo je složeniji. Može se reći da je njegova odbrambena uloga sporedna u poredenju s njegovom simbolikom. Na prvom i najvažnijem mestu: zidine definišu gradski prostor, određuju centar i prvobitnu orijentaciju prema stranama sveta. Nadalje, zidine razdvajaju kultivisani prostor grada od stihijskog prostora prirode. Istovremeno, sprečavajući prodor spoljašnjih stihija prema unutra, gradske zidine zaustavljaju negativne procese koji teku od grada prema spolja. Zagađenje počinje s uklanjanjem gradskih zidina i u izvesnom smislu ono i nije ništa drugo do metastaziranje grada koji nadilazi svoje prirodne granice. Mnogo stranica nadahnutih duhom prosvetiteljstva posvećeno je lamentacijama nad higijenskim uslovima koji vladaju u tradicionalnom gradu; još više ih je napisano u slavu moderne, veoma sumnjive uostalom, higijene, uz ignorisanje i činjenice da prividno i privremeno uklanjanje otpadnih materija sa prostora grada nužno dovodi do nepovratnog zagađenja prirodne sredine, zagađenja koje već sada ukazuje na bliskost pojave epidemija i bolesti, ranije nepoznatih u svetu. x-x- X-Nije preterivanje ako

kažemo da sunovrat zapadne civilizacije počinje sa uklanjanjem gradskih zidova shvaćenih kao prepreka nadolazećoj ekspanziji države koja se širi iz gradskog jezgra i nastoji da uspostavi kontrolu nad celinom teritorije. To je početak politizacije prostora i kasnijeg mešanja politike u domene nauke, etike, estetike i čak kosmologije.

*

Početak svih velikih nevolja, majka svih docnijih revolucija, jeste zamena geocentrične slike sveta heliocentričnom. Doktrina heliocentrizma, zapravo, nije revolucija u nauci već u politici. Izmeštanje Zemlje iz središta vasiona nije imalo za cilj uvođenje reda u nebesku mehaniku; ono je pre apoteoza samovolje i nereda. U hrišćanskoj tradiciji Zemljin središnji položaj nema nikakve veze sa odnosima među nebeskim telima i njihovim razmeštajem u prostoru; ona je središte u jednom unutrašnjem, duhovnom smislu, zahvaljujući Adamu kao centralnoj tački Stvaranja.

*

Jednom prihvaćena kao naučna činjenica, teorija o Zemlji kao jednom od bezbroj nebeskih tela sa galaktičke periferije lagano razara uporišta ljudske duhovnosti i istinskog dostojanstva, paralelno sa humanističkom ideologizovanom apotezom čoveštva. Kosmološka provincijalizacija Zemlje pogoduje usponu provincijalnosti, partikularizacije i desakralizacije, istovremeno stvarajući stravično otuđenje u ljudskoj zajednici.

* X- »

Prostor iznenada dobija na značaju bez obzira na to da li se radi o neplodnim, nepotrebnim i nepristupačnim delovima teritorije. Svojevrsna sakralizacija tla, ranije ograničena na kulturna mesta i groblja, sada „svaku stopu“ državne teritorije inauguriše u „svetinju“ koja se ljubomorno brani od tuđinske stope. Kult tla koji će, udružen sa takođe rastućim kultom krvi, punu silu svoje zlokobne prirode pokazati tek u ovom veku, na mala vrata uvodi u hrišćansku

civilizaciju tribalne, nomadske modele življenja i udara temelje novom idolopoklonstvu.

*

Manija nadziranja teritorije koju treba sačuvati od, realnih uostalom, aspiracija okolnih država, dovodi do rastućeg nadzora državne vlasti nad svojim podanicima, koja više nikada neće biti zaustavljena. Grad postaje samo jedan deo državne teritorije. Gradski zid - kao granica između grada i okoline - nestaje, grad gubi identitet i sada svi negativni uticaji, kako oni spolja prema unutra tako i oni iz unutra prema spolja, nesmetano teku u oba pravca, podrivajući tradicionalne ustanove.

Grad se nekontrolisano širi po okolini, zagađuje je, a paganski rituali iz okoline nesmetano ulaze u grad, nagrizajući same njegove temelje.

Uprkos fragmentarnosti publikacije, Carska cenzura zabranjuje brošuru.

1904. Demjan Lavrentjevič u Tiflisu izvodi operaciju na otvorenom srcu, prvu u istoriji hirurgije.

Mistični trougao, simbol parkinsonizma, koji dizajnira tada malo poznati Maljevič, ulazi u upotrebu.

U Parizu izlazi iz štampe priповest *Poslednji dani i smrt Jakoba Bemea*, pod pseudonimom J. Švenekpfeld. Vreme će pokazati da je spis zapravo vizionarski opis poslednjih dana i smrti samog Parkinsona. Iako je pisana dosadnim, nategnutim stilom, čitanje pripovesti je manje dosadno od iščitavanja desetogodišnje hronologije događaja koji prethode kobnoj 1914. godini.

J. Švenekpfeld

POSLEDNJI DANI I SMRT

JAKOBABEMEA

Pred kraj života Jakob Beme nije jeo ništa osim svojih rukopisa. Njegovi oskudni obroci sastojali su se od dva lista papira sitno ispisana pravilnim četvrtastim rukopisom. Posle jela bi popio čašu vode i to je bilo sve. Nas trojica šegrta, Kaspar, Oto i ja, Švenekpfeld, bejasmu veoma zabrinuti zbog toga: brinulo nas je majstorovo zdravlje, potom i šteta koju je ta neobična dijeta pretila da nanese budućim naraštajima, lišavajući ih njegovih spisa. On je, međutim, slabo mario za zdravlje, još manje za budućnost i za naša ubeđivanja da se okane surovog posta. Strpljivo, s njemu svojstvenom vedrinom i postojanošću, čekao je da se u nama rodi duhovno saznanje o tome da je svaka briga bezbožna i grešna, da se ljudi rado prepuštaju tom naizgled neprijatnom osećanju kako bi zadovoljili sopstvenu sujetu i naslađivali se nepostojećom dobrotom. Doduše, kada smo mu saopštili odluku da napravimo prepiše svih njegovih dela, nije se protivio, ali samo zato što smo bili nepismeni. I uz uslov da naš svakodnevni posao štavljenja, sušenja i krojenja koža nimalo ne trpi zbog toga. „Deco“, rekao je, „veće je delo obući jednog seljaka nego prepisati stotinu knjiga. Na mističan način i vi se obuvate u te opanke i idete ka spasenju sigurnim i uskim putem skromnosti; a *sastavljanju mnogih knjiga nema kraja i sve je taština.*“ Možda nije verovao u uspeh našeg poduhvata - rekoh već da smo bili nepismeni - ali je verovao u našu veru u nemoguće; u toj veri je video prvu stepenicu duhovnog uspinjanja; čak nas je hrabrio, znajući da ćemo mukotrpan posao morati, onako neuhranjeni, raditi noću, nauštrb spavanja i odmora; radovala ga je iscrpljenost, možda i bolesti koje će neminovno uslediti. Možda se čak nadao da će, ako ne svi, ono bar jedan od nas trojice umreti - nikakva šteta za obučarske šegrte u to doba - pre nego što ga sudbina navede na ženidbu, rađanje dece i sve one muke koje proizlaze iz Adamovog prokletstva. Ali mi smo, budući čvrste grade, imali šansu da preživimo; meštar Beme, pak, i u mladosti slabašan, beše se pretvorio u sopstvenu senku. U udubljenje na njegovim grudima moglo je stati pola jahaće čizme. Pa ipak je vredno, ne ustupajući ni u čemu, od zore do smrkavanja radio s nama i ne pomišljajući da poslušna nagovaranja i da s vremena na vreme pojede čanak tople čorbe.

„Sam đavo govori iz vas!“ ljutio se. „Koliko sam vam puta ponovio šta mi je prošle godine meštar Valentin Vajgel rekao na sajmu u Alt Sajdenbergu: *Berne, što god čovek uzima izvana, od elemenata i zvezda, bilo to jelo ili piće, to je isto što i sam čovek. I tako čovek ako jede hleb i pije vodu ili vino iz makrokosmosa, on u stvari jede samoga sebe.* A ja vam kažem i dodajem: onoliko koliko uzmeš izvana, toliko, a možda i više, moraš tamo i vratiti. I što manje uzimaš iz spoljašnjeg sveta, manje mu duguješ i on te lakše pušta iz kandži kad dođe vreme da se vratiš u sebe, gde se nalazi *drugi svet.* 11

Čuvši te reči, sva trojica se postidesmo.

Shvatili smo da doista nije mnogo puta ponavljao reči meštra Vajgela zato što misli da smo glupi i da ne možemo razumeti njihov smisao.

On je hteo više, a zbog delikatnosti i poštovanja naše slobode, nije hteo da nam ništa nameće.

Njegova želja je bila da iz Vajgelovog učenja izvučemo ono najhitnije i da svaki od nas sastavi sopstvenu „brojanicu“. U ovo vreme kada pobožnost opada i kada se i najčestitiji ljudi zadovoljavaju time što ujutru i uveče odu u crkvu, a između bogoslužjenja retko ili uopšte ne pomišljaju na Boga, više niko i ne zna šta je brojanica, pa ću objasniti kako je to bilo u vreme dok sam šegrtovao kod meštra Bemea.

Radi izbegavanja taštih razmišljanja i đavolovih mislenih priloga, u to je doba svaki pobožan čovek povazdan glasno ponavljao kratku molitvu, osim kada bi ga neodložni poslovi, pristojnost ili razgovor s drugim ljudima sprečavali u tome. Stara vremena! Niko nije krio svoje grehe; zato ih je valjda manje i bilo. Stid zbog javnog izobličavanja doprinosio je da se lakše savladaju i prestanu ponavljati. Čak su i Jevreji imali svoje, jevrejske brojanice, samo su ih izgovarali u sebi jer su bile sastavljene na tatarskom jeziku, a sujeverni su podzrevali da su čarolije, mada to nisu bile, pošto su naši Jevreji vredni i pobožni ljudi. Grad Gerlic beše ispunjen pobožnom vrevom koja je stvarala posebnu toplinu i ispunjavala ga

osećanjem prisnosti i poverenja. Svako je znao šta onaj drugi misli. Na primer, naš prvi sused, Rajnhard, kazandžija, po ceo dan je, vičući da bi nadjačao lupanje čekića, ponavljao: „Oče moj, Johane, dobro je što si umro jer si bar prestao da grešiš, a ni mene više ne možeš da prisiljavaš da na moj način nastavljam tvoje grehe.”

Drugi naš sused, Imanuel, grnčar, nastojao je da bude glasniji od Rajnharda, uzvikujući: „Ovako kako pravim ovaj lonac od gline, tako je i mene Gospod napravio, ali će ovaj blaženi lonac ponovo natrag u glinu, a ja, Imanuel, pravo ću u pakao ako se ne popravim, u šta čisto sumnjam.” I uopšte, svaki je zanatlija imao svoju brojanicu, svaki trgovac svoju, a i gospoda su, mislim, imala sopstvene molitve, za šta ne jemčim jer se oni sa nama nisu mešali. Samo meštar Berne nije imao molitvu. Kad ga je jednom Kaspar zapitao kako to da on, pobožan čovek i filosof, nema brojanicu, on se nasmejao i rekao: „Ja sam mistik.” U to doba još nije bilo nemačkih rečnika, nekmoli reči u njima, pogotovo ne te, pa se Oto usudio da ga zamoli za objašnjenje.

„Rado”, rekao je. „Mistik je čovek koji krije svoj pravi život. Isprva u samom sebi. Potom svu brigu prepušta Bogu. Od tada, on se posvećuje samo jednom cilju: da oko svoje ličnosti isplete mrežu koja će pažnju svih ljudi, uključujući i njegove najbliže srodnike, što je moguće više odvratiti na pogrešan trag. On mora, kao glumac u cirkusu, da izgradi potpuno neverovatan i drugačiji lik, da izigrava grubijana, razvratnika, ludu, jer ako bi samo neko doista znao šta se događa s njegovom dušom, to bi odmah saznao i davo i trud bi mogao lako da propadne. Sav, dakle, posao mistika jeste da ispreda laži i da ih širi oko sebe, ali on mora da to čini tako uverljivo da ne bude nikakve razlike između, recimo, grubijana koji se pretvara da je grubijan i grubijana koji to jeste. Kao što sam ja veoma cenjen šuster čije su čizme poznate čak u Saksoniji, mada sa šusterajom u stvari nemam nikakve veze i moram svakodnevno da ulažem ogromne napore da bih svoju prevaru doveo do savršenstva i tako je učinio istinitom, jer Bog koji u međuvremenu oblikuje dušu ne oprašta laž kojom se ona štiti od sveta. Ovo dobro upamtite: Prokletnik je koji čini suprotno. Uopšte ne vodeći brigu šta se zbiva u njegovoj

unutrašnjosti, on se trudi da u svakom trenutku izgleda pobožno. Iz njegovih usta izlaze blage i uzvišene reči; on se ponaša smerno; dostojanstveno. Nikada ne laže. Ili misli da ne laže. Daje milostinju. Na kraju, on postiže isto što i mistik: njegova prevara je savršena, ona je istinita, ali mistik je spašen, a on proklet. Jer se Nebo ne može kupiti."

Ovaj pasus hronikc o poslednjim danima i smrti velikog čovčka pišem nevidljivim mastilom, koje će, ako je verovati alhemičaru Johenu Trebešu koji mi ga je prodao za skupe pare, postati čitljivo tek za 2 5 0 godina. Dovoljno dugo da moju podlost odloži do vremena u kome više neće predstavljati sablazan. Jer, uprkos odanosti i neizmernoj ljubavi prema majstoru Bemeu, ne mogu da prećutim ono što ću sada napisati. Delom jer mislim da je poučno, delom zato što sam lupež koji se ne može uzdržati od ogovaranja.

Teško je, naime, shvatiti (još teže pisati o tome) kakav je hir sudbine tog uzvišenog muža spojio sa našom gazdaricom, njegovom ženom, Katarinom Kuncman, koja je bez sumnje veštica. Eno je u Gerlicu, još živa, mada je sedam godina starija od Bemea, a od njegove smrti 1625. (ne 1624. kako se misli) u dobu od pedeset, prošlo je trideset i šest godina. Tačno je ono što se i danas priča u Gerlicu, da je Beme od Katarininog oca, kasapina Hajnriha Kuncmana, dobio novac da kupi kući i otvori obučarsku radionicu, ali sam Bog je svedok, a i nas trojica šegrti možemo posvedočiti, da se Jakob Beme Katarinom oženio iz najčistije i najuzvišenije ljubavi, koja je trajala do poslednjeg trenutka njegovog prečistog života. I to uprkos njenoj nesnosnoj ćudi i teško zamislivim ponižavanjima kojima ga je ta zla žena, Lilitino kopile, neprestano izvrgavala. Meštar Beme nije bio čovek koji krije svoju sramotu. Naprotiv! Iz razloga koristi za spasenje duše zbog kojeg je priželjkivao da mi šegrti poboljevamo i da se zlopatimo, on je s oduševljenjem prihvatao svako poniženje koje bi ga zadesilo. Čak je osećao krivicu ili grizu savesti ako bi slučajno osetio tračak gorčine podnoseći Katarinine uvrede ili ispunjavajući njene sumanute želje. „Eh, deco", jednom se požalio, „noćas me je Katarina probudila pre svanuća i naredila da odem u šumu i naberem kukureka. Šta da radim, znate kakva je, podignem

se i odem, ali kukureka nema. Još je rano za kukurek. Kad sam se vratio praznih ruku, izbacila me je iz kuće, pa sam prespavao u svinjcu. Toliko mi je žao što joj nisam mogao ispuniti želju. Večeras ću, kada zatvorimo radnju, svakako ponovo otići u šumu i potražiti kukurek." Tu je zastao, zamislio se, dodao: „I da znate: svinje su divna stvorenja!" Onda je, tiho izgovarajući Davidove psalme, nastavio da ušiva đon na čizmi; obavijeni izmaglicom pomešanih isparenja svinjskog izmeta i ćiriša, mi šegrti s vremena na vreme smo uzvikivali „amen" i sav nam je posao bio lak u toj prisnoj atmosferi međusobne ljubavi i praštanja.

Sutradan je meštar Beme iznenada naredio da prekinemo posao; nije mu to bio običaj. Do tada nam je sve pouke davao uz rad. Slutili smo da je posredi nešto neobično. Poslužio nas je po čašicom rakije od borovnice, seo na tronožac i, znajući da zbog ljubavi prema njemu počinjemo da mrzimo Katarinu, počeo da nam priča. Ovo napred pišem običnim mastilom da bih uštedeo nevidljivo i da bih uzvišene misli učinio dostupnim svakome kome ova istorija nekim slučajem dode do ruku.

„Deco moja, nedeljom kada stojite na misi, čućete popa da govori o Adamu i njegovom tužnom padu; i ma koliko pastor bio pobožan i čestit i dostojan svake hvale, ja vam jamčim da on Adama zamišlja kao, istina naočitog, ali običnog čoveka, kakav je on, kakav sam ja i kakvi ste vi.

A raj, neka mi oprostí Bog, naš pastor zamišlja kao katedralu u Gerlicu, samo što je u njegovoj mašti obrasla rastinjem i okupana svetlošću jačom od hiljadu upaljenih sveca. Nadalje, on smatra da Gospod sa predikaonice, nekog uzvišenog mesta u Edenu, posmatra Adama i odozgo mu izdaje naređenja. I tu je naš pastor u pravu.

Jer za većinu onih koji dolaze u crkvu Bog mora da bude takav. On, neka mi bude oproštena reč

'mora', on mora da se tako predstavlja jer kada bi se pokazao makar samo malo onakvim kakav jeste, niko ne bi verovao u njega. Svi bi

se užasnuli, sakrili lica i pobegli što je moguće dalje.

Deco moja, nemojte pomisliti da je Bog strašan, daleko bilo. Bog je, onoliko koliko mi možemo znati o njemu, samo ogledalo. Kada 'vidimo' Boga, pošto se Bog ne može videti, mi u stvari vidimo sebe. Otuda strah, užas i pometnja koje nas obuzimaju. Jer Bog otkriva u nama ono što iz čovekoljublja inače sakriva. *Bog nam samo pokaže kakvi smo*. Zato je dobro što se Bog ne pojavljuje, što se 'ovom rodu ne daje znak', jer bi inače svet potonuo u očajanje. Jer kad bismo doista znali kakvi smo, postali bismo sto puta gori.

„Nadalje, kada pastor kaže: *muško i žensko stvori ih*, na to ni on ni niko drugi i ne obraća pažnju. A tu se za mudre krije ključ koji otvara brave mnogih tajni. Pazite, deco! U jednom je, dakle, u početku bilo dvoje. U svojoj mudrosti Gospod je izvoleo da nas poštedi svega ovoga što sada trpimo. On je hteo da se sve odvija glatko, da sve ide 'iz svetlosti u svetlost'. I da Adam, praotac naš, nije pogrešio^ sve bi bilo isto kao što je sada.

Ja bih bio Berne, ti bi bio Kaspar, ti Oto, ti Švenekpfeld; i sve što postoji postojalo bi i sve što treba da nastane nastalo bi prirodno i mirno, bez smutnji, neprilika i ratova, samo da Adam nije zabrljao. Kazandžija Rajnhard i ne sluti koliko je u pravu kad po ceo dan proklinje svog oca. Svi bi mi trebali po ceo dan da naričemo: 'Oče Adame, dobro je što si umro, jer da nisi, naše bi zlo bilo večno.' Vidim, deco moja, širom ste otvorili usta.

Vidim da ne verujete. To nije dobro. Gde je nestala vaša vera? Gde je ono oduševljenje koje vas navodi da nepismeni, precrtavajući kao deca slovo po slovo koje vam ništa ne govori, prepisujete moje spise? Znajte da je ono što nam izgleda zlo u stvari dobro; da Bog zbog naše pokvarenosti dopušta ratove, svađe, neverstva, podlosti, razbojništva, kako bi prikriivena zla isplivala na površinu, gde u prolaznosti bivaju potrošena i uništena. U suprotnom, bezbedno sakriivena u neprolaznim dušama, ostala bi večna. Pamтите šta je rekao Martin Luter: 'Tamo gde je bolje, tamo je dvaput gore.' Đavo je taj koji hoće mir, koji hoće spokoj, ugladenost i pristojnost; Bog hoće rat.

Hoće nemir i nespokojstvo. Mrzi zadovoljne.

Evo, ja znam da mrzite moju ženu i da iz toga crpate zadovoljstvo jer vas ta mržnja drži u iluziji da mene više volite. Znam da mislite da me nije dostojna i da zaslužujem bolju suprugu. I ja vam ništa ne zameram. Ona je i meni - iako je volim isto tako odvratna. Ali kada čovek usaglasi svoju volju sa Božijom, onda sasvim jasno vidi svaku stranputicu kojom bi se uputio da je sledio sopstvene namere. Ja sam čovek razvratan, ohol i tašt, sklon uživanju, osim toga i kukavica. Jasno vidim širok put kojim bih pevajući otišao u propast da me samo čudo nije nateralo da poslušam glas odozgo i da se oženim Katarinom. U tom slučaju, oženio bih se Hilde Burkhart. Svako bi je pozeleo u ono doba. Lepa devojka. Bogata. Svira lautu. Zna da čita i piše. Onda to niko nije znao, ne zna ni sada, neka ni od vas niko ne sazna; ako nekada naučite da pišete i budete pisali o tome, pišite nevidljivim mastilom. Možete ga kupiti kod alhemičara Trebeša. Niko nije znao, velim, da Hilde veštinu čitanja koristi da bi proučavala bezbožne spise o magiji. I to, da stvar bude gora, o bludničkoj magiji. Zapušite uši dok ovo govorim, nije dobro da čujete, uz pomoć tih spisa ona je tragala za nekakvom tačkom G skrivenom u njenoj utrobi, tačkom koja donosi neopisiva uživanja, kao da i ova obična nisu dovoljno pogubna.

Jamačno bi me njeni čarobni napici i moja urođena slabost naveli na bogoprotivne eksperimente.

Znam pouzdano - imao sam viziju - da bih ostavio smirenoumni obučarski zanat i da bih postao trgovac. Ili nešto gore. I ne samo to. Vi znate, deco, da je Hildin brat onaj nesretnik Fric, koji je, na sablazan čestitih hrišćana, prešao u islam i sada se zove Sulejman Burkhart, a koga - i to vidim - čeka rdava sudbina. Sramota me je da vam priznam, gotovo kao da sam to učinio (jer bih bez pomoći Proviđenja doista učinio) da bih i ja na kraju prešao u islam. Tobože zato što je jedina istinski monoteistička religija koja zabranjuje svako izobražavanje likova. U stvari zato što njegova sveta knjiga Kur'an blagonaklono gleda na telesna uživanja. Sa trepetom u kostima gledam vizije koje me pokazuju u sramotnim okolnostima, jer kada

čovjek usaglasi svoju volju sa Božijom voljom jasno vidi sve stranputice kojima bi se uputio da se sledio želje sopstvenog srca. Vidim sebe u svilenom halatu, sa turbanom na glavi, okruženog sa pet žena, sirotih seljančica iz Vestfalije, koje odvlačim sa sobom u pakao. Posmatram se kako odvratan i debeo pet puta dnevno padam na kolena i klanjam misleći da ću time biti spašen..."

Neka mi Meštar Berne oprostí što prekidam njegovo bogonadahnuo slovo, ali ne mogu da odolim. Burkhartov prelazak u islam iz temelja je potresao mirnu svakodnevicu grada Gerlica i najavio dolazak strašnih vremena, opisanih u knjigama proroka i u Jovanovoj Apokalipsi.

Smatram svojom dužnošću da opišem šta se zbivalo. Kako smo već čuli, Sulejman Burkhart je bio trgovac. Poslovi i davo često su ga odvodili u Hamburg, Bremen, Linc; išao je sve do dalekih zemalja, za koje nije sasvim sigurno ni da postoje, i s tih putovanja donosio svilu, mirise, začine, čudne priče i još čudnije običaje. Sa jednog takvog putovanja Burkhart se vratio na kamili, s turbanom na glavi, u svilenom halatu. Na trgu pred katedralom naterao je kamilu da klekne, sjahao, napravio nekoliko koraka i svečano izjavio: „Ilallahu ilallah, Mohamadur resulullah",što na arapskom, ako je Burkhart tačno izgovorio, treba da znači „Nema Boga osim Boga, Muhamed je Božiji prorok". Pošto niko od prisutnih građana nije znao arapski, to je prošlo nezapaženo. Ali kada je Burkhart u dvorištu svoje kuće podigao džamiju, kada je svog slugu Vilhelma preveo u islam, nadenuo mu ime Omar i obučio ga da sa uskog tornja, koga su oni nazivali „minaret", pet puta dnevno poziva pravoverne na molitvu, stvar je otišla predaleko. Jer su neki izgubljene duše, ništarije privučene besplatnom ovčetinom sa Sulejmanovog kazana - počeli da dolaze. Pastor Martin Moler, o kome će još biti reči, posetio je Burkharta u nameri da ga odvrati s pogrešnog puta. Uzalud! Bogoprotivni Sulejman isterao ga je iz dvorišta kao šugavog psa jer je siroti pastor, u svojoj prostodušnosti, ušao obuven u Burkhartovu bogomolju. Pastor se požalio gradskim većnicima. Većnici su zasedali do duboko u noć. I ništa nisu rešili. Hoću da kažem: ništa povoljno. Trgovac Burkhart, udostojili su se da objasne, nikome ne

smeta; njegovi drugačiji, istina čudni, nazori o Bogu ne tiču se svetovnih vlasti; sve dok uredno plaća porez i poštuje zakone, njemu se nema šta prigovoriti. Čuvši za postupak većnika, meštar Beme je pobledeo, čelo mu se orosilo znojem; onda je pao u jedan od onih zanosa u kojima je imao vizije. Celo njegovo telo se treslo dok je mrmljao isprekidane rečenice: „Počinje, znači... Odvajanje crkve i države... Uvodi se pravo ljudi da neometano poštuju đavola... Pre, mnogo pre nego što sam mislio...”

Đavolu najbolje ide tamo gde smatraju da ga nema. Tamo mu je najlakše da upropasti svoje sledbenike, kojima obećava vrtove naslada i vlast nad svetom. Tako je i Sulejman Burkhart sa velikom prilježnošću sledio putokaze kojima mu je nečastivi obeležavao širok put, na čijem su kraju čekala vešala. U međuvremenu, islam je počeo da pušta korenje, da privlači sve više ljudi i žena; nikle su još tri džamije; teška isparenja i mirisi istočnjačkih začina nadvijali su se nad Gerlicom kao kužni oblak. O tome u docnijim hronikama neće biti ni reči. Bar ne u zvaničnim.

Kada se sve završilo, kada se islamska zajednica, koju je više povezivala besplatna ovčetina nego vera, posle Burkhartove smrti raspala brže nego što se okupila, džamije i šadrvani su porušeni, a gradski većnici su iz protokola izbrisali svaki pomen na sramno razdoblje Burkhartovog otpadništva. Ali, kako se ništa ne može izbrisati bez traga, stanovnici okolnih gradova ljude iz Gerlica posprdno zovu *sulejmani*...

„Eto kakva bi me sudbina sačekala da sam poslušao svoju pohotu!” nastavio je meštar Berne. I dodao: „Upamtite: svako ko ima lepu ženu može biti siguran da je izgubljen. A ako je žena priđe prevejana i ako joj pođe za rukom da se prikaže kao smerna, onda je njen muž sasvim sigurno osuđen na propast. Zaštićena velom udobne obmane, nabiće zlosrećnom čoveku rogove, proćerdaće mu imetak, oteraće ga u pakao.

Uveravam vas, deco, naša je priroda toliko iskvarena da je za nas jedini oblik iskrene želje za spasenjem neprestano ispoljavanje pokvarenosti.

Zato vam kazujem da je mržnja koju počinjete osećati prema Katarini korisna utoliko što je iz dubine srca iznosite na svetio dana, ali istovremeno ona je i duboko nepravedna jer je ta gospa važan instrument moga spasenja. Njena javna ponižavanja i omalovažavanja donose mi spasonosno smirenje. Jer, da budem iskren prema vama: da me Katarina ne izvrgava ruglu, ja to sam sebi, i pored najbolje volje, nikada ne bih mogao učiniti. Nikada, na primer, ne bih mogao da zavolim svinje. A zašto je to tako, pokušaću da vam objasnim. Vratimo se u onu crkvu koju sam malopre pomenuo; pastva je verovatno još tu.

Počujmo šta to čestiti pastor propoveda sa predikaonice. Eno ga, uzvikuje: 'Prokletnici, nosite u sebi klicu praroditeljskog pada!' Na sreću po njegovo spasenje, on i ne sanja da je Adam dva puta pao. Da jestvar s nama dvostruko gora. Jer, napočetku, Bog je stvorio Adama tako da je bio savršen, bez zuba, iznutrica i polnih organa, kako i piše u Postanju: 'Muško i žensko stvori ih.'

Bog, dakle, beše naumio da nas poštedi razdvojenosti i svakog bola, kako rađanja tako i smrti.

Ali, onda se u Adamu rodila želja. Ne iz njega samog, sačuvaj Bože, rečeno je da je stvoren savršen. Nego je Satana, budući zbačen sa visina u najdublju tamu, osetio zavist prema Adamu stvorenom da prebiva u duhovnom svetu koji je on zauvek izgubio. Bolje za vas da ne znate kako se zbio prvi pad, posle koga je Gospod, da bi sprečio da neposlušnost postane večna, premestio Adama u Eden, što će reći u prolazni svet, da bi njegovo sagrešenje i samo postalo prolazno i podložno popravljanju. A onda je, veli Postanje, pustio čvrst san na Adama i od jednog njegovog rebra načinio Evu. Pre svega da bi požudu koja je imala nastati u Adamu izdvojio iz njega i takode je postavio u spoljašnjost; potom da bi Eva, kao predmet požude, istovremeno bila i kazna za nju..." Tu meštar zastade. Nakašlja se i reče: „Nastavak ću vam ispričati drugom zgodom. Jer, evo, stiže Katarina."

Zaista, nedugo potom, na vratima radionice sva namirisana i nafrakana pojavi se gospa Katarina da bi očiglednim primerom

potvrdila istinitost njegovih reči. „Jakobe, lupežu!" ciknu gazdarica. „Opet držiš propoved tim ništarijama od šegrta. Nije ni čudo. Samo te oni i slušaju. Cestit svet neće ni da čuje za tvoje gluposti. Jesi li zaboravio da danas spaljuju vešticu Hildegardu?

Zar si naumio da se ne pojaviš tamo i da navučješ gnev na našu kuću i našu decu? Ne bi me nimalo čudilo da u svojoj fantaziji smisliš opravdanje za Hildegardu i da ustvrdiš da će i ona biti spašena. Odmah polazi kući i uljudi se koliko je to tebi, koji spavaš sa svinjama, uopšte moguće."

Onda se obrati nama trojici: „A vi, trkom do katedrale da zauzmete mesto koje mi dolikuje i pripada." Teška se srca prisećam prizora koji je usledio: izgladneo, poguren i ponizan, meštar Berne tetura dvorištem, a gospa Katarina ga krvnički mlati štapom. Kaspar je čak pustio i suzu.

Ali Oto ga odmah ukori: „Zar si tako brzo zaboravio meštarove reči? Opomeni se da je gospa Katarina instrument njegovog, pa i našeg spasenja. Jer, osim ako sasvim ne izgubimo razum, poučeni onim što smo videli i čuli, nikada se nećemo oženiti. Gospa Katarina je naša gazdarica i dužni smo da je volimo."10 Tako smo kasnije, ne bez otpora, i postupili. Ali to je usud mističnog puta: da se voli ono što bi prirodno trebalo da se mrzi; da čovek nikada nije sasvim načisto da li je 10 Tude iskustvo nije n i o d kakv e pomoći . Kasnije sm o se, uprkos zaricanju da to nikada nećemo uraditi, sva trojica oženili, izrodili decu i na svojoj koži se uverili u tačnost meštarove izreke da je „zla žena korisnija za spasenje nego deset godina isposništva u pustinji". njegova poniznost i smirenost posledica odvažnog koračanja uzanom stazom spasenja ili najobičnija slabost karaktera. To se, naravno, ne odnosi na slučaj meštra Bemea; ispravnost njegovog puta niko nije poricao, samo su se svi trudili da ga učine što težim. I što su darovi koje je dobijao'od Boga bili veći, pritisak okoline je postajao jači. Kada je meštar, tokom prisilnih boravaka u oboru, naučio da sa svinjama govori na nemuštom jeziku, umesto da se začude i obraduju, ljudi su ga u šali, a neki bogme i ozbiljno, pozivali da poseti njihove svinje i da se raspita

koliko će koja prasića oprasiti. Ti se razgovori sa životinjama nisu dopali čak ni slobodoumnom pastoru Martinu Moleru, koji ga je inače podržavao i štitio. Sasvim je sigurno da bi meštarove ionako velike nevolje bile veće da nije našao potporu u Karlu fon Ederu, velikašu i čudaku koji je povremeno znao da išiba Bemeove mučitelje i koji je u mističkom zanosu otišao tako daleko da je propovedao harmoničnu zajednicu ljudi i životinja. Nije sve bilo baš sasvim ludo u Fon Ederovim vizijama. On je, na primer, većinu zala i nepočinstava koje čine kako ljudi tako i životinje pripisivao rđavom običaju jedenja mesa. Nije bio usamljen u tome. Alhemičar Trebeš mu je davao za pravo, ali to ga nije sprečavalo da jede ogromne količine jaretine, pa čak i da sedi za trpezom Sulejmana Burkhartha u vreme cvetanja islama u Gerlicu. Fon Eder je uz meštra Bemea naučio da tečno govori jezik svinja, koji je smatrao najnaprednijim među životinjskim jezicima, pa je čak sastavio i objavio jedan obiman *Rečnik nemačkosvinjski*. Možda prvi rečnik u istoriji nemačke lingvistike. Rečnik je posle nekog vremena spaljen na lomači. Na kraju, kada je preterao i uz najveću pompu se venčao s jednom kravom, spaljen je i sam Fon Eder. I tako je od te priče ostala samo šaka pepela.

Sumnjičenje da je meštar Beme zaštitnik veštica, koje je navelo gospu Katarinu da ga onako nemilosrdno išiba, sasvim je neosnovano. Ne znam čoveka koji je više od njega prezirao veštice, čarobnjaštvo uopšte, smatrajući ih bogoprotivnom i svake osude dostojnom zloupotrebom *luminis nauturae* koju je Bog stvorio za sasvim drugačiju svrhu. Beme jedino nije odobravao pravljenje spektakla od pogubljenja; unižavanje jednog sakralnog čina i podilaženje nagonima svetine. „Ništa toliko ne privlači nepravednike koliko izvršenje pravde!“ znao je da kaže dok bi pored našeg šusteraja prema gubilištu prolazila kola s kakvom okovanom lopužom u kavezu, a gomila ih pratila u stopu, uzvikujući pogrde i kletve. Ta smaknuća, u ono vreme česta, bila su zaista odvratni prizori, mada moram priznati da sam uživao u njima. Čak i danas, ovako mator, kada spaljuju neku vešticu ili odrubljuju glavu kakvom oceubici nije mi teško da potegnem do sedme grofovije. Ali sada se to proredilo. Slobodni mislioci, đavolova družina koja je sve glasnija, smatraju da je to znak pobede ljudskog razuma, posledica

kultivisanja ljudske prirode, ali meštar Beme, proričući dolazak bezbožničkog razdoblja *prosvetiteljstva*, misli drugačije i u toj popustljivosti vidi slabljenje osećanja za pravdu.

Smatra da tajna bezakonja uzima maha. Da car ovoga sveta jača. Ide tako daleko da predviđa i dolazak takvih vremena u kojima ne samo da veštice uopšte neće biti spaljivane nego će nesmetano raditi šta im je volja. On podržava moju sklonost da posmatram pogubljenja. „Vidi, Švenekpfelde“, govori mi. „Mogao bi ti da se savladaš.“

Da se napraviš kao da te to ne interesuje. Ali bolje je za tebe da ideš i da se naslađuješ mučnim prizorima, jer bi te inače savladala sujeta, a grešne sklonosti se ne bi oslobodio i zbog nje bi pretrpeo štetu. Zato idi tamo, prepusti se stihijama, ionako ćeš to skupo platiti. Ali druge ti nema.

„Jer svako pretrpi onoliko poniženja koliko je slave priželjkivao i svako propati tačno onoliko koliko se odavao uživanjima.“

Onoga dana kada je posle mnogih trapavosti i mučnih scena spaljena veštica Hildegarda, Berne je bio u stanju posebnog nadahnuća. I sam dan beše nekako zlokoban. Celog prepodneva pljuštala je kiša, a onda se iz močvara oko Nise podigla gusta magla. Oto i Kaspar su teglili nosiljku s gazdaricom Katarinom; iza njih je, pridržavajući se za moju ruku, išao Berne. Nikada ni pre ni posle nisam video tako gustu maglu. Uzalud sam se obazirao pokušavajući da nešto razaberem. „Švenekpfelde, bezbožni tupane!“ reče meštar videvši moje strahovanje. „Sa tako malo vere kako bi po vodi išao? Slušaj pažljivo! Izgovaraću ono što mi Duh bude govorio. Sledićemo Njegove reči i sigurno stići do lomače na kojoj, iako smo zaslužili, ovoga puta nećemo goreti: *Imamo jasan primer Lucifera, a takođe i Adama, da posvedoce šta sebičnost čini kada se dočepa svetlosti prirode i kada je prisvoji. Isto tako vidimo ljude veste u naukama da kada njihov razum zaposedne Lumen naturae iz toga ništa drugo ne proizlazi osim ponosa na sebe. Ali, pazi! Dok je razum zatočen i čvrsto svezan u Božijem gnevu i u sopstvenoj zemnosti, veoma je opasno upotrebljavati Lumen naturae, ako je*

zaposednuta sebičnošću..." Nema potrebe dalje navoditi jer smo sledeći bogonadahnete reči stigli na trg, a spis je - iako ga je kasnije meštar u slast pojeo sačuvan u mom prepisu i dostupan svima koji su žedni mudrosti. Ali mnogi tog dana nisu imali sreće. Kazandžija Rajnhart je upao u jarak i slomio obe noge; neke žene su zalutale i otišle čak u Baucen, gde je takode bila magla. Na trgu u Baucenu zauzele su najbolja mesta i stale da čekaju dolazak povorke gradskih većnika, sudija i stražara. Na kraju, kada se sasvim smrklo, shvatile su da nešto nije u redu, da tu nikakvog pogubljenja neće biti, ali tada je već bilo kasno. Gradska straža ih je pokupila i išibala zbog skitnje. Ispravno! To, međutim, nije bio kraj pometnji.

Uvažena gospa Hedviga fon Klauzevic beše krenula s družbenicom na Hildegardino pogubljenje; usput su, kako to žene umeju, torokale o svemu i svačemu, što ne bi imalo posledica da na njih, sasvim slučajno, nije nabasao muž gospe Hedvige, Arnim von Klauzevic. Nije ih video, ali, budući u neposrednoj blizini, prepoznao je glas svoje supruge. Mora da je bio zapanjen kada je iz usta žene u koju se do juče kleo i uznosio je kao primer čestitosti čuo da je šonja, rogonja i škrtica; da mu iz usta smrdi gore nego od nogu, a da je gospa Hedviga već tri godine ljubavnica gerličkog lekara Herberta Majera, inače porodičnog prijatelja, o čijem je ljubavnom umeću gospa govorila sa izuzetnim uvažavanjem. Fon Klauzevic je postupio kako nalaže čast: štapom je na mrtvo ime pretukao ženu. Takode ispravno. Doduše, u onoj nevidelici umesto Hedvige istukao je njenu naizgled ni krivu ni dužnu družbenicu, polomivši joj nos i četiri rebra. Kasnije se, međutim, već tokom čitanja Hildegardine presude i nabranjanja zločinstava koje je počinila, saznalo da je družbenica Ingrid pravedno kažnjena; da je Majer začarao i osvojio gospu Hedvigu uz pomoć Hildegardinih čarobnih napitaka; a da je Ingrid saučestvovala u đavoljoj raboti tako što je časnoj gospi krišom sipala napitak u vino.

Vesti o tim događajima, stotruko uveličane, raširile su se po gradu Gerlicu kao kuga. Ljudi i žene, okupljeni u grupice, brižno su se krstili, pijuckali u stranu radi uroka i komentarisali zbivanja. Grešna je radoznalost i mene navela da krenem od grupe do grupe, da slušam

šta se govori i da se naslađujem čudesnim obrtima. Ali ne zadugo. Meštar Beme me hitro sustiže, svojski odalami tojagom po glavi i reče: „Švenekpfelde, derane, brz si da čuješ zlo. Slušaj sada šta ću ti kazati. Dobro upamti moje reči. Ništa nije onako kako izgleda. Pogotovo ništa nije onako kako svetina misli da jeste. Evo, čuješ da govore kako je Rajnhard pravedno kažnjen, jer vele da je navukao Božiji gnev neprestanim proklinjanjem svog oca. Daleko od toga! Čestiti Rajnhard je upravo time zadobio Božiju milost. I upravo ga je ta milost navela da upadne u jarak, da se obogalji i tako izbegne dva velika zla koja bi ga inače zadesila. Da je, sledeći svoju volju, došao ovde, mučne okolnosti kojima ćemo svi prisustvovati smutile bi ga i navele da se opije u zloglasnoj krčmi *Kod tronoge svinje*. Znam da misliš: 'Čudna mi čuda što će se napiti.' Nije problem u napijanju. Ali to bi pijanstvo bludnica Jolke iskoristila da zavede kazandžiju, što bi veoma naudilo njegovoj čestitoj duši. Sada dolazi drugo zlo: Rajnhard namerava da poslom putuje čak u Vajmar. Da ga nije zadesila tobožnja nesreća, koliko iduće nedelje krenuo bi na put i stigao taman na vreme da izgubi glavu u napadu Švedana koji će opustošiti grad. Eto, vidiš, Švenekpfelde, na koji način deluje Proviđenje i kako nas mudro čuva od naših sopstvenih zabluda.

„Dalje, Švenekpfelde. Sada svi proklinju Ingrid, a hvale vrlinu gospe Hedvige. I svi su čvrsto uvereni da je jedna podla prevara razobličena.

Naš razum, međutim, kao i naša čula, stalno nas navodi na pogrešne zaključke; nesretna Ingrid jeste krišom sipala napitak u vino gospe Hedvige, ali iz najboljih namera, prevarena lekarovom laži da je napitak u stvari tonik za jačanje krvotoka. Tačno je, dakle, da je gospa Hedviga čarobnim napitkom navedena da bludno zgreši sa Majerom - kako bi inače legla s onako ružnim i matorim čovekom - ali je isto tako tačno da je, bez uticaja ikakvog čarobnog napitka, već godinama ljubavnica barona Fon Kinskog iz Šemnica; to zna i Fon Klauzevic, ali se ne usuđuje ništa da preduzme jer Fon Kinskom duguje veliku svotu novca, a i plaši se, sasvim opravdano, da ga baron ne ubije ako bi se nekim slučajem pobunio.

Međutim, pravedna kazna visi nad Hedviginom glavom; samo što je nije zadesila. Videćeš, čim dželat prinese baklju lomači, gospa će se Hedviga osuti gnusnim čirevima koji će sasvim uništiti njenu bezbožnu lepotu. Što se tiče one dve alapače koje su greškom potegle u Baucen, one su jednostavno sitnim gresima zaslužile batine, pa pošto su im muževi mlakonje, Prst Božiji ih je odveo na šibanje u drugi grad ne bi li ravnoteža greha ispaštanja u Saksonskom knjaževstvu bila ponovo uspostavljena."

Svetina je već bila na vrhuncu nestrpljenja kada se, ogrnut u dostojanstvenu crnu togu, pojavio gradski savetnik Kihenmajster, koji je iz taštine latinizovao prezime u Arhimagrijus. Uvaženi savetnik pompezno naloži da se kažnjenica izvede. Gardisti brzo siđoše u tamnicu po Hildegardu i još brže se vratiše odozdo. Stvari su krenule napako. Zapovednik garde je nešto šaputao na uho gradskom savetniku; savetnik Arhimagrijus je pobesneo, u gnevu pobacao svitke sa spisima u blato i počeo da urla: „Vežite ih! Dovedite ih ovamo! Gorko će se pokajati." A evo šta se zbilo. Tamničari, njih trojica, dosetili su se da prekrate vreme bludeći sa vešticom; našlo se tu i malo vina i nešto kobasica; prava đavolja orgija.

Gardisti su imali muke da razdvoje isprepletana telesa, da među njima pronađu Hildegardu koja je, kao i tamničari, bila ošišana do glave, da je vežu i izvedu ih na trg. Hildegardino pogubljenje trebalo je da bude vrhunac izvršenja čitavog niza presuda. Po onovremenom običaju i pravu, među zlikovcima se našao i izvestan broj životinja koje su čekale kaznu. Tako je vepar Johana Fišera, za koga je dokazano da je ugrizao frau Sicflajš za zadnjicu, osuđen da bude živ zakopan.

Kazna je, uprkos glasnim protestima velikaša Fon Edera, odmah izvršena. Na red je došla krava Else, vlasništvo Joahima Lemeršvanca, po treći put uhvaćena u susedovom kupusištu, kojoj je izrečena kazna od sto udaraca toljagom. Začudo, iako će se kasnije, pomračenog uma, oženiti rođenom Elsinom sestrom, Fon Eder se nije pobunio. I ta je kazna izvršena. Bližila se noć, pa je savetnik Arhimagrijus odlučio da odustane od protokola i da se odsecanja

ruku lopovima, smuđenje brada krivokletnicima i sečenje ušiju klevetnicima obavlja istovremeno, po skraćenom postupku, bez čitanja presuda, što je dovelo do neopisive zbrke, u kojoj se nekoliko krivaca izvuklo i pobeglo sa stratišta, dok su neki nedužni posmatrači greškom ostali bez ruku i brada. Krv na sve strane, jauci, uzaludna zapomaganja! Ni traga od one organizovanosti, pedanterije i discipline koji će, ako je verovati Bemeovim predviđanjima, biti karakterna crta budućih naraštaja Nemaca; njihovo preimućstvo i njihovo prokletstvo u isto vreme.

Tek kada se na sramotu pedantnih potomaka opšta insubordinacija i gungula nekako stišala, Hildegarda je vezana za lomaču. Svetina je zanemela. Gazdarica Katarina je pala u nesvest.

Nekoliko drugih dama sledilo je njen primer.

Dželat je prineo baklju lomači. Potražih pogledom gospu Hedvigu da vidim da li se osipa gnojnim čirevima. Ali ništa se nije dogodilo. Niti se gospa osula čirevima, niti je lomača, onako natopljena kišom, planula. To je osokolilo Hildegardu. „Seljačine!" povikala je. „Ipak se okreće!" Te reči ne ostaviše nikakav utisak. „Zemlja se okreće, stoko! Okrugla je kao Kihenmajsterova čela i okreće se kao čigra." To je već izazvalo užasne posledice. Dame popadaše u nesvest. Mene obuze mučnina i vrtoglavica. Tlo mi se zaljulja pod nogama. Mnogi, inače vrlo muževi, presamitiše se i stadoše da povraćaju. Časni pastor Martin Moler, bleđ kao krpa, teturajući, uzvera se nekako na balkon Magistrata i stade odozgo da umiruje građane. „Da li ste sasvim izgubili razum?" grmeo je kao prorok. „Da li ste svi prodali dušu Hildegardinom gospodaru, đavolu?"

Ništa se nije promenilo! Zemlja je i dalje ravna ploča. I dalje je na svom mestu. Osvrnite se oko sebe." Pastorova odlučnost delovala je na naivnost prostog sveta i ravnoteža je začas ponovo uspostavljena. Ali Hildegarda se nije predavala: „Jeste, moje dupe, Zemlja ravna! I ti to dobro znaš, pope!" Tu je, moram priznati, đavolova družbenica bila u pravu. U to su doba ućeni ljudi u Gerlicu već znali za ućenje Nikolasa Kopernikusa, mada nisu mogli da se sasvim naviknu na njega jer je izazivalo vrtoglavicu. Pa ipak, pošto

loptast oblik Zemlje i njeno okretanje oko sopstvene ose nije ni na koji način protivurečio Evandeljima, učenje je prihvaćeno, ali iz opreznosti se čuvalo kao državna tajna. Ostaće nejasno kako je to, onako neuka, Hildegarda saznala; mora da joj je došapnuo davo, Otac laži, koji ponekad i ne laže. Baš kao što sveti ljudi, poput meštra Bemea, da se ne bi previše uzneli, ponekad slažu.

Arhimagrijus je u međuvremenu naložio slugama da donesu katran. Crveneći i kolutajući očima, magistratski pristav stade da čita dugački spisak Hildegardinih zločinstava. Ljudi i žene, časni građani i uzvišene gospe, tobože su se sablažnjavali slušajući nabranje bezakonja koja je veštica počinila; u stvari su se naslađivali.

Znam to jer sam se i sam naslađivao. Uostalom, takve prilike i služe da čestit svet čuje sve ono na šta ne sme ni da pomisli, ali što ipak nosi duboko zapretno u srcu. Hildegarda, pak, kao da nije gledala smrti u oči, nije zaklapala usta. „Jeste!“ uzvikivala je s lomače. „Jesam bila đavolova suložnica. I to ne jednog đavola nego njih trojice. I ne kajem se nimalo. Makar sam proživela. A kako vi jadnici... (tu je Hildegarda upotrebila glagol čiju upotrebu zabranjuje pristojnost) sve će vam žene uskoro sestiti đavolu na... (opet nepristojna reč).“ To se više nije moglo trpeti. Arhimagrijus naredi da se veštica učutka. Sluge joj zapuše usta ilovačom, ali na opšte zgražavanje, Hildegarda, nešto piskavijim ali podjednako otrovnim glasom, progovori na guzicu. „Ništa ti ne vredi, kuvarski kopilane“, siktala je na Arhimagrijusa, „da mi svo blato Saksonije gurneš u usta, jer ću sada, s pravog mesta kad je o tebi reč, svima obznaniti da nisi uspeo da mi ga gurneš, iako si moljakao i pokušavao i uzalud pio tinkture koje ti je alhemičar Trebeš prodavao po skupe pare. Ne bojim se tvoje jadne vatre, koju uostalom nisi u stanju ni da upališ; jedva čekam da i dušu ispustim na dupe, da odem dole gde me moj gospodar nestrpljivo čeka i da vas tako bedne i posuvraćene više nikada ne vidim.“

Utom sluge dovaljaše bure s katranom. „Ne štedite!“ viknu Arhimagrijus, sav modar od besa. I bogme nisu štedeli. Čak su i preterali. U revnosti su i sami sebe dobrano umazali. Pa je vatra,

kada su po drugi put potpalili lomaču, zahvatila Arhimagrijusovog momka, ćoravog Ludviga, koji je, umesto da legne na zemlju i sačeka da ga ugase haljecima, krpama i kaputima, uspaničen stao da trči, kao da se od smrti može pobeći. To je bila kobna greška. Našlo bi se tu nekoliko hitronogih delija da ga sustignu i ugase plamen, ali niko nije hteo da se udalji sa stratišta baš u trenutku kada je spektakl počeo, pa su Ludviga prepustili sudbini. A sudbina ga je, onako zapaljenog, odvela u Kožarsku ulicu, gde su kuće bile mahom od drveta. U agoniji, Ludvig je trčao tamoamo, udarao o zidove, odbijao se, prelazio s jedne na drugu stranu i prenosio požar kao plamteću kugu koja je po kratkom postupku kažnjavala neke od onih što mu nisu pritekli u pomoć, ostavljajući ih bez krova nad glavom. Druge je Bog kaznio kasnije, svakog na svoj način.

A kao za inat, zagušena gustim dimom sirovih drva, vatra na lomači jedva da je tinjala. Već se smrkavalo; nešto se hitno moralo preduzeti da bi se spasao poljuljani autoritet Magistrata. Nemajući kud, Arhimagrijus je naložio slugama da iz kovačnica hitno donesu mehove i da svojski raspale vatru. M e h o v i su istina pomogli, ali pre nego što su upotrebljeni, opet je došlo do pometnje. Šef kovačkog ceha, neki J o a h i m , usprotivio se nameri raspaljivanja vatre p o m o ć u mehova.

Tvrdio je da se mehovi na taj način skrnave, da upijaju u sebe dah propasti, što će za posledicu neizbežno imati slabiji kvalitet sekira, kosa i potkovića. Već sasvim van sebe, Arhimagrijus ga je na licu mesta kaznio sa pedeset po turu. Kovače koji su ga podržali u pobuni kaznio je sa po dvadeset pet. A šegrte, koji ništa nisu radili i koji su manji od makovog zrna ćutali, sa po dvadeset, s a m o zato što su šegrti. Sve to vreme, iza neprozirne zavese dima, Hildegarda se pakosno smejala. Sve dok je k o n a č n o vatrena stihija nije ućutkala. A kada su drva izgorela, kada se razišao dim, sa strepnjom se ustanovilo da sav taj oganj nije m n o g o naučio veštici. Istina, bila je mrtva, ili se pretvarala, ali osim odela, kose i stidnih dlaka, telo joj je bilo gotovo netaknuto, tek ovdeonde blago opaljeno i porumenelo. Sluge navratnanos skidoše leš sa stuba i baciše u

ranije iskopanu jamu ispod Prokletog hrasta, drveta bezbožnih samoubica. A onda brzo zatrpaše rupu nakvašenom zemljom.

Od sve pometnje najveću korist su videle neke lopuže iz Karlovih Vari, na koje se, zbog mnoštva izvanrednih okolnosti, potpuno zaboravilo. Nesavršena je ljudska pravda; kratko je naše pamćenje. N i k o nije ni primetio da su pobjegli.

N i k o ih više nikada nije pomenuo. Uopšte ne znam k a k o sam ih se i ja setio. T o , međutim, ni izdaleka nije bio kraj nepočinstvima tog dana.

K a o da nije bilo dovoljno što je zbog žurbe i trapavosti čitava jedna ulica izgorela, što je s njom izgoreo i nevoljni palikuća ćoravi Ludvig; k a o da je bilo malo što su čestiti kovači išibani i osramoćeni na pravdi Boga, braneći prava svog esnafa; da ne pominjemo polomljene noge i pretrpljeni strah; k a o da sve to nije bilo dosta, u momentu kada se svet počeo razilaziti, J o h a n e s Šnajder, Hitri po novoj latinskoj modi, Sartorijus, nade za shodno da se o k o m i na meštra Bemea. I to zbog čega? Z b o g jednog suvišnog, a k o je uopšte bilo suvišno, slova , , S " . „Čestiti građani G e r l i c a ! " povika Sartorijus sa balkona Magistrata. „ Z a stanite n a č a s . " lako promrzli i neraspoloženi, muškarci zastadoše jer je glas dopirao iz zdanja u k o m e je prebivala zemaljska vlast. Žene produžiše kućama; još nije vreme da se one petljaju u politiku. J o š se zna neki red. M a d a ne zadugo.

„ M o ž d a se pitate, građani", nastavi Sartorijus,

„zašto n a m se događaju stvari kojima smo danas prisustvovali. Sigurno se pitate i u svojim čestitim srcima odgovarate da je sve to đavolovo maslo. I tu ste potpuno u pravu. Ali đavo, k a o duhovno biće bez spoljašnjih organa, nije u stanju da sam ostvaruje svoje naume; njegovi udovi i aparati su naši sugrađani, ljudi poput vas i mene, koji mu zdušno pomažu. Ne mora ta pomoć da bude uvek od one vrste koju je nečastivom pružala malopre spaljena Hildegarda, dakle otvorena. Ima među nama i takvih koji Sotoni utiru put na suptilan način, neprimetno menjajući stare i dobre običaje, uvodeći

primamljive novotarije i na taj način stvarajući nestabilnost pogodnu za svako zlo. Evo, na primer, imamo obučara Bemea. Opšte je mišljenje da je on, iako malo na svoju ruku, dobar hrišćanin, zanatlija i muž, ali verovali vi meni ili ne, on ime jednog od svojih šegrtā, Kaspar, umesto sa jednim piše sa dva 'S'

(*Casspar*) i tako svog slugu uzdiže nad svim ostalim, mnogobrojnim i hvale vrednim Kasparima, koji kao i njihovi preci svoje ime pišu onako kako se pisalo od pamtiveka."

„Zar je moguće?!" „Nečuveno!" „Uvek mi je taj bio sumnjiv!" začuše se komentari među ljudima. Procenivši da je izazvao povoljan efekat, Sartorijus nastavlja svoju pokvarenjačku retoriku. „Nadalje, sugrađani, on svoje sopstveno prezime piše na nekoliko različitih načina. Jedanput *Boehme*, drugi put *Boehmen*, pa onda *Bome*, *Bobme*, čak i *Bceme*. Kakav je to, molim vas, čovek koji ne zna, ili neće da zna, kako glasi njegovo sopstveno prezime? To je neshvatljiv prezir prema precima. Iako su njegovi preci taj prezir sasvim sigurno zaslužili, ne može se dozvoliti takav odnos prema tradiciji..."¹¹

Svetina, uvek spremna da nekoga skrati za glavu, uskomeša se. Već su se čuli i šapati da se sknavitelj slova S stavi na lomaču; svakog momenta šapati su mogli prerasti u povike, a od povika do lomače u to je vreme bilo samo nekoliko koraka. Pogledah meštra. Bio je potpuno miran.

Štaviše, odsutan. Bezbedan u netaknutoj unutrašnjosti. „Zna da još nije njegovo vreme", pomislih. I bio sam u pravu. Odnosno, on je bio u pravu; on je bio spokojan, a meni su kolena klecala, ne toliko zbog straha za meštrov život koliko za sopstveni; jer, opisao sam malopre taj naopaki običaj, saksonski zakon nalaže da šegrti, bez obzira na to da li su umešani u krivicu, moraju da pretrpe istu kaznu kao i majstor. Ne mogu sa sigurnošću reći kako bi stvari dalje tekle, svakako ne dobro po meštra i mene, da odnekud ne banu Fon Eder. Besan zbog, kako je mislio, 1 1 Ne možemo sa sigurnošću znati d a l i j e davnašnji pra vopisni disput voden ispred Magistrata u Gerlicu imao kakvog uticaja na promenu u grafiji imena Kaspar, ali uvid u

pisana dokumenta pokazuje da se to ime, sve do polovine X V I I veka, pisalo sa dva S. Od toga doba, kako vreme odmiče, duplo S se sreće sve ređe i već od početka XVIII stoleća naovamo, ime Kaspar se piše sa samo jednim S. (prim. priređivača) varvarskog kažnjavanja nedužnih životinja, kivan na Sartorijusa zbog nekih ranijih sporova, zgrožen nad besmislenim optužbama protiv meštra Bemea, Fon Eder se pope na balkon Magistrata, sustiže Sartorijusa koji je pokušao da pobegne i, koristeći *ius primae noctis*, nemilosrdno ga išiba naočigled svih prisutnih. (Da ne bi bilo nedoumica, dužan sam da objasnim kako je na osnovu *ius primae noctis* velikaš Fon Eder imao pravo da išiba gradskog savetnika, veoma uglednog i bogatog čoveka. Sartorijusov deda Fridrih bio je krojač Fon Ederovog oca. I Sartorijusov otac i Sartorijus behu se rodili u grofovom zamku; sledstveno tome, bili su njegovi podanici i u obavezi da posle venčanja ponude velikašu svoju nevestu. S vremenom je to pravo prestalo da se koristi; umesto da razdeviče nevestu, velikaši su se zadovoljavali time da, uz poučne savete o bračnom životu, išibaju mladoženju.

A onda se i s tim prestalo. Ali pravo je ostalo i Fon Ederu se ništa nije moglo prigovoriti.) Tim pre mu se nije moglo prigovoriti što je zaštitio meštra od neosnovane optužbe. Znamo da Nemci još nemaju ni rečnik. Ni gramatiku. O pravopisu da i ne govorimo. Kako mu se može prebaciti što je Kasparovo ime pisao sa dva S, iako se ja više ne usuđujem. Ali, ruku na srce, moram priznati da je meštar dosta petljao sa jezikom. U retkim časovima dokolice imao je običaj da smišlja reči. Nasumice se sećam nekih: *Flugzeug*, *Tonkatuigerat*, *Dasein*, *Plattenspieler*... i mnogih drugih koje još uvek ne znače ništa, ali koje će u budućim vremenima dobiti svoja značenja.

Evo pravog primera kakav je čovek bio meštar Jakob Beme. Dok je Fon Eder šibao Sartorijusa, iako mu je taj čovek podmuklo radio o glavi, suze sažaljenja i saosećanja sa savetnikovim poniženjem i bolom slivale su se niz njegovo lice.

Kada se bičevanje završilo, meštar je počeo da jadikuje što je Sartorijusov naum osujećen i što smo izbegli spaljivanje na lomači.

„Švenekpfelde", jecao je, „ništa tako ne očičuje kao plamen lomače; ne znam zašto je to tako. Ali tako je. Još ako čoveka nepravedno osude i spale, njegovo je blaženstvo neopisivo." Da budem iskren, meni nimalo nije bilo krivo što smo se izvukli, pa sam požurio da meštra odvedem što dalje od trga, da se neko ne doseti da se i Otovo ime piše sa dva T. Magla se beše podigla, ali noć je bila bez meseca; ništa se opet nije videlo. Mi smo, međutim, po tragovima koje su majstorove nadahnute reči ostavile u vazduhu lako pronalazili put. Đavo mi ne dade mira, ne izdržah i rekoh: „Danas ste prorekli da će sa prvim plamenom lomače lice i telo gospe Hedvige da se ospe odvratnim čirevima, a ništa se nije dogodilo." „Ko kaže da se ništa nije dogodilo?" reče meštar. „Kako znaš da se ništa nije dogodilo? To što ništa nisi video ne znači da ničega nije bilo. Oči su nepouzidane. Nije sve vidljivo u trenutku kada nastane. Budi strpljiv.

Ovih dana u posetu nam dolazi homunkulus Kohauzen, glasnik Filozofa monarhije, Princa spagirista, Glavnog astronoma, Nenadmašnog lekara i Trismegista mehaničke arkane, Bombasta Paracelzusa. Kohauzen donosi najnovije spise učenog lekara o pravoj prirodi raznih boleština.

Kad ih pročitam, reći ću ti šta se dogodilo. A sada", naredi meštar, „skreni ka kući kazandžije Rajnharda jer nam dužnost nalaže da posetimo suseda i prijatelja koji je u velikim bolovima."

Doista, siroti kazandžija je ležao u postelji, sav posiveo u licu, ali bodra duha. Videvši majstora Bemea još više se osokoli. „Sam Gospod vas dovodi, Jakobe", reče. „Neka je hvaljen dan kada sam slomio nogu; poznato je da pri poseti bolesnicima najnadahnutije pričate, pa se nadam da ću večeras imati priliku da čujem nešto korisno za dušu. A, pravo govoreći, poštenom čoveku noge i nisu potrebne." Najmlađa Rajnhardova ćerka, Vilhelmina (koja će kasnije postati moja žena) donese krčag šnapsa i svima nam natoči po čašu. A meštar Berne nas odmah zadivi svojom besprimernom iskrenošću. „Dragi moj Rajnharde", reče, „biću pošten prema vama! Došao sam da vas posetim baš večeras jer strepim od odlaska kući. Katarina je ljuta što uvek nalazimšegрте u čijim imenima ima

udvojenih suglasnika. Najmanje me brine to što ću noć provesti u oboru, sa svinjama. Ali siguran sam da će me grditi sve dok joj se ne prispava, pa sam sebično odlučio da vas obiđem i tako neprijatnost odložim za kasnije. Sigurno bih vas posetio sutra, ali hoću da znate celu istinu." Onda dodade: „Tačno je da najnadahnutije govorim kod bolesničkih postelja i to nije ništa čudno. Zar Gospod nije rekao Pavlu: *Sila moja u slabosti se pokazuje sa svim*. I zato ću vam večeras govoriti o spasonosnoj slabosti Gospoda našega Isusa Hrista, dok još mogu, idu vremena kada to neće biti moguće..."

Pretvorismo se u uši. Utihnuše kokoške i svinje koje su se do tada vrpeljile i muklo groktale u kutu Rajnhardove kuće predviđenom za životinje.

„Vi znate, dragi moji", stade meštar da pripoveda, „kako je velika tajna rođenje našeg Gospoda Isusa Hrista. Budući da je svet stvoren iz ničega, a od materije tog sveta, nadalje, stvoren čovek, propadanje i smrt su od početka imanentni svemu stvorenom. Ne slušajte, deco moja, propovedi koje naučavaju da je Gospod kaznio Adama. To nipošto. Bog nikoga ne kažnjava. I nije On zapretio Adamu, nego ga je upozorio: 'Nemojte jesti jer ćete umreti ako budete jeli.'

Zar Adam nije gorko zaplakao uvidevši šta je uradio? Zar Bog ne prašta svima koji se pokaju?

Oprostio bi on Adamu. Ali, klica smrti je, rekoh, već bila u Adamu i u Edenu; Sin Božiji bi se svakako rodio kao čovek sve i da Adam nije načinio prestup, jer je to bio jedini način da smrt bude uklonjena iz ljudskog tela, a potom kroz čoveka i iz prirode. Ali to je utelovljenje trebalo da se dogodi u slavi i svetlosti, a ne u sramoti i patnji.

U svojoj premudrosti, Gospod je uredio tako da upravo posledice sagrašenja, sramota i patnja, postanu stepenice iskupljenja. Zato su, dragi moji, svaka sramota i svaka patnja dragoceni.

Sramotite se, patite i veselite se! Posmatrajte život Gospoda Isusa Hrista i činite onako kako je on činio. Budite neprimetni! Čutite!

Vredno radite svoj posao. Ne mislite na sebe. Ništa ne možete učiniti za svoje spasenje. Uklonite se sa sopstvenog puta, zaboravite sve što se može zaboraviti. Gospod će sve obaviti umesto vas, šeprtlje...

„I opomenite se njegovog puta. Poslednje noći njegovog ovozemnog života. Zna da će umreti, a niotkuda utehe. Njegovi učenici spavaju. Juda prebrojava svoje srebrnike. On zna da je Bog, ali njegova Božanska ipostas nije mu ni od kakve pomoći; Bog ne može pomoći čoveku, a da ga ne ubije, čak i kada On sam postane čovek. Dakle, ne hoteći i ne mogući da podeli patnju krsta, Njegova Božija ipostas se povlači i u Getsimanskom vrtu ostaje samo Isus drvodelja.

To odvajanje od samog sebe, to neshvatljivo ostavljanje sebe na cedilu, ta žrtva koja nadilazi svaki razum, potire beznačajnost Adamovog odvajanja od Boga i smrt je već uništena, sve što preostaje jeste da umre. Sa saznanjem da je stvorio svet i ljude koji će ga razapeti, on smireno podnosi poniženja, patnje i - najgore od svih zala - smrt. Iako zna da će u treći dan uskrsnuti, gorčina umiranja nije ništa manja. Sad pazite!

Sa obe strane Gospodnjeg krsta razapinju po jednog razbojnika. Obojica su ljudi ogrezli u zlo. Oni su ubijali, pljačkali, silovali. Njihova rđava dela su ista ili gotovo ista. Možda su dela onoga s desne strane, onoga koji će biti spašen, čak i gora. Sasvim sigurno su gora. Toliko su užasna da ni zamrla razbojnička savest više nije u stanju da ih podnese i on moli Isusa da mu oprost. I Gospod mu oprašta. Deco moja, hoću da to neprestano imate ha umu: svi smo mi, svi do jednoga, gori od tih razbojnika. Jer je svet svakim danom sve gori, a od tada je prošlo mnogo vremena. Hoću da nikada ne zaboravite: ne spašavaju nas naša dela; sva do jednoga su rdava. Spašava nas samo iskrena molba da nam se Gospod smiluje..."

Sredinom 1625. majstor Beme je odlučio da prestane da spava. Nije više jeo ni ono malo hartije koja ga je održavala u životu. Bio sam srećan i žalostan istovremeno; srećan što će neki njegovi spisi ostati sačuvani (iako je one najbolje uspeo da pojede); nesrećan zbog toga što se jasno videlo da su njegovi zemaljski dani odbrojani.

Kaspar i Oto su se preselili u Bremen. A zbila su se i dva mučna događaja, od kojih je jedan potvrdio moć Bemeovog duhovnog sagledavanja, a drugi ukazao na pogubnost napuštanja spasonosnog okrilja vere. Naime, u toku samo jednog dana, gospa Hedviga se najpre osula odvratnim čirevima i potom umrla u najstrašnijim mukama, a Sulejman Burkhart, trgovac koji je prešao u islam, beše obešen. I bilo je krajnje vreme da se neko obesi. Još od spaljivanja veštice Hildegarde nije bilo pomena vrednih događaja i melanholija se nadvijala nad Gerlicom, preteći da izazove epidemiju samoubistava.

Krv se mora proliti s vremena na vreme. I ako to nije krv razbojnika, onda se cena plaća krvlju časnih ljudi.

Ali bolje je da krenem od početka. Za one koji su zaboravili gospu Hedvigu, to je ona neposlušna i neverna žena za koju je meštar prorekao da će se osuti čirevima u trenutku kada dželat bude prineo baklju lomači veštice Hildegarde. U svom bezobrazluku, gospa se drznula da ne ispuni Bemeovo predskazanje - naravno samo spolja - što je meni neukom i nedotupavnom poljuljalo poverenje u Učitelja. U stvari, kako se pokazalo, ona se istog momenta iznutra osula gnojnim gukama; vična, međutim, prikrivanju sramnih tajni, onome, dakle, što će se kasnije nazvati *period inkubacije*, nekako je uspela da ih zadrži ispod kože. Tek tada sam shvatio zašto nam je Beme neprestano ponavljao: „Nipošto nemojte imati nikakve tajne. Jer posle izvesnog vremena one više nisu tajne za druge već i za vas same. Bolje vam je da usred dana izađete na glavni gradski trg i da pred svima otvorite srca - u najgorem slučaju smatraće vas za budale, što i inače jeste nego da dopustite tajnama da jačaju, da vam sišu krv, da bi konačno, kad steknu samostalnost, izašle na svetlost dana i svedočile protiv vas kao bolesti.”

Upravo se to dogodilo gospi Hedvigi. Tog jutra - saznalo se docnije iz priče njene služavke Fatime, sedme žene Sulejmana Burkhartha - sve je izgledalo normalno. Gospa Hedviga je ustala iz kreveta i po običaju sela pred ogledalo da se namaže balzomima. Najpre je, pripoveda Fatima, primetila sasvim malu bubuljicu na čelu i ta je

bubuljica izazvala kod gospe takvu provalu gneva da je do krvi ištipala nesretnu služavku. Gnev je samo ubrzao procese grešnog raspadanja.

Ubrzo je bubuljica bila veličine lešnika, da bi potom dostigla veličinu oraha i na kraju kokošijeg jajeta. Skulenost medijum pisanja ne dozvoljava da opisi ubrzanog rasta gnojave guke budu praćeni jezivim kricima gospe Hedvige u realnom vremenu, tako da oni ovde dolaze sa zakašnjenjem, kao eho. Ti, pak, krici nisu izazvali nikakvu reakciju ni u susedstvu. Oni su, naime, bili svakodnevna pojava, samo što su obično bili proizvod gospinih svakodnevnih odavanja razvratu. Bilo sa služavkom, sa služavkom ili nekim od ljubavnika (kojima imena ne pominjem zato što ta gospoda misle da su časni ljudi), ili čak sa svima njima istovremeno. Gospin muž, Arnim fon Klauzevic, već sedmu godinu je bio na poslovnom putu u Bavarskoj, iako tamo nije imao nikakvog posla. I, mada je vreme uglavnom provodio u Gerlicu. Taj poslovni put je bio samo elegantan izgovor da čestiti čovek ne bude prisutan neopisivim nepočinstvima svoje žene.

Sve u svemu - nikoga da pritekne u pomoć.

Tako je to sa grešnim vezama. Svi su tu u danima uživanja; ni od koga traga u danima paklenih mučenja. „Trči po doktora Rilkea! Trči po doktora Rilkea!“ vrištala je gosa Hedviga dok su se čirevi širili svuda po telu, rasprskavali se i ispuštali smrdljivu smesu sukrvice i gnoja. Fatima sva usplahirena kreće u potragu. Kao za inat, doktor Rilke, koji se sve vreme, besposlen i slavloljubiv, vrzma oko ove pripovesti, propinje se na prste i izvireuje iznad gomile ne bih li ga primetio i pomenuo, tog dana kao da beše propao u zemlju. Na kraju, služavka Fatima ga je pronašla treštenog pijanog u krčmi *Kod sedam tupih noževa*. Nekako su se njih dvoje, Rilke i Fatima, doteturali (ubedujući doktora u hitnost slučaja i Fatima je popila nekoliko rakija) do Hedvigine kuće, ali sve je već bilo kasno. Od gospe čija je lepota oduzimala razum plemenitim muževima, beše ostala samo lokva lepljive crne tečnosti, koja je još izvesno vreme pulsirala i davala znake nekakvog primitivnog života, dok se na kraju nije potpuno umirila.

Samo što su pobožni ljudi ostatke gospe Hedvige presuli u oveći ćup i krenuli da ga bace u Prokletu rupu'2, nedaleko od Prokletog hrasta 1 2 O v a ć e s e jednog dana zvali „fusnota“ . Ali biće zaboravljeno da je to moj izum. Dakle, Prokleta rupa je mesto gde su se bacale sve nepotrebne stvari iz okoline Gerlica (takvih nije bilo mnogo, u to je doba potrebno gotovo sve što postoji). A među tim stvarima bilo je i tako čudnih poput ove ceduljice koju je pronašao grobar Manfred: () (sveštenik je zabranio da na groblju bude sahranjena pokojnica u tečnom stanju) Gerlicom se pronela vest da će tog popodneva, zbog krade, trgovac Sulejman Burkhart biti obešen. A evo šta se dogodilo: Burkhart je uhvaćen u trenutku kada je u nedra trpao venac svinjskih kobasica. Da nije bio prešao u islam, da je ostao u okrilju predačke vere, mnogo bi jeftinije prošao. U najgorem slučaju odsekli bi mu desnu ruku ili osmudili bradu. Ali, vremena su takva. Na inoverce se gleda popreko, ruka pravde je teža i gradski savetnici nisu imali milosti: smrt vešanjem. Kao otežavajuća okolnost uzeta je činjenica da je u sastavu kobasica bilo svinjsko meso. Budući da islam zabranjuje upotrebu tog mesa, savetnici su bili mišljenja da je Burkhart do te mere nepopravljiv i bezbožan da ne poštuje ni dogme novousvojene religije.

Vešanje je zakazano za šest sati.

Naravno, bio je to veliki dan za Katarinu, ženu učitelja Bemea. Nije ta propuštala nijedno vešanje, nijedno spaljivanje, da ne govorim o odrubljanju glava, ali - ma koliko inače loša bila - to joj ne uzimam za zlo jer su te prilike i za mene bile prave male svečanosti. Pa i sam Beme je odobravao prisustvovanje pogubljenjima - iz poučnih razloga - smatrajući da je za ljude dobro da posmatraju takve prizore kako ne bi zaboravili da postoji smrt. Čemu je grešna ljudska priroda veoma sklona. Gospa Katarina je kao finija uletela u radionicu i saopštila nam novost.

„ D a li čuo, Jakobe“, cičala je torokuša, „da se ona kurva Hedviga potpuno raspala i pretvorila u smolu?“ Beme je otčutao. Koliko sam tek ja otčutao. Ali nisam mogao da se uzdržim da bar ne zamislim površinu smrdljive bare koja bi ostala iza gospe Katarine samo da je

nekim slučajem bila ne lepotica - nego manja rugoba. To je samo Jakob Beme mogao da voli. Jer, čast gospe Katarine je počivala na trulim stubovima: niko nije hteo ni da je pogleda. O drugom bolje da ne govorimo. A gospa Hedviga, osim što je imala pojačan libido (da li ova reč već postoji u nepostojećem Rečniku nemačkog jezika) i beskrajnu taštinu poput svih žena, bila je sasvim draga osoba. „Šta misliš, Jakobe“, torokala je gazdarica, „da li je bludnica već u paklu? Da li su već počele muke? Da li se već uzalud kaje za sve što je učinila?“

Majstor Beme odloži rad i izgovori strašnu jeres: „Pakao ne postoji.“ Užasnuta, gospa Katarina hitrim zapušavanjem ušiju pokuša da izazove utisak da u stvari ništa nije čula, jer se tada još uvek moglo završiti na lomači ako se neko samo usudi da čuje jeres, bez obzira što tako ne misli ili je čak protivan. Ja, pak, ne manje užasnut, umesto u don za kucah ekser u prst leve ruke i ispustih jeziv urlik. Berne, međutim, ne obraćajući pažnju na to, ponovo se prihvati rada i još jednom reče: „Da, tako je to! Pakao ne postoji!“

„Gospode, za koga sam se ja udala. Ja, koju su prosili najbolji momci u Saksoniji i Šleziji“, zavapi Katarina. „Ništarijo, zar hoćeš da me spale na lomači zato što sam čula ono što u stvari nisam čula? I ne samo da nisam čula, nego nisam ni bila tu kada si u bezumlju izgovorio to što si izgovorio. Evo, samo što sam ušla. A ne bih ni ulazila da nemam potrebu da vama dvojici zabranim da mislite da sam dolazila u radionicu.“

Rekavši to, gazdarica se izgubi brže nego što je došla. A majstor Beme se nasmeja i reče: „Izvadi taj ekser iz prsta i slušaj šta ću ti reći!“

Drhtao sam kao prut slušajući učiteljeve uzvišene reči. „Da, Švenekpfelde, pakao ne postoji.“

Ali nije korisno da se to zna. Vidiš li koliko je zla i opačina na svetu? Zamisli na šta bi to tek ličilo kada bi ljudi znali da će svi biti spašeni. Pojam pakla služi da se ovaj svet ne bi pretvorio u pakao. To, međutim, ne znači da će svima biti udobno u raj. Daleko od toga.

Bog ne odbacuje nikoga i svi su pozvani na večni život. Međutim, neki ne žele da prihvate obilno izlivanje života. Tako je to. Postavi dobrog čoveka u pakao, njemu će i tamo biti lepo i tamo će naći smisao.

Odvedi pokvarenjaka u raj, njemu će i u raju biti teskobno i nepodnošljivo. A sada idi, obuci svečano ruho, vreme je da krenemo na gradski trg. Uskoro će obesiti nesretnog Burkhearta."

Poznato je da je Beme naročito voleo da poučava tokom odlaska na pogubljenja. U stara dobra vremena spaljivanja i vešanja behu prilično česta, pa smo zahvaljujući tome Kaspar, Oto i ja stekli zavidno teološko obrazovanje. Ovoga puta, zbog učiteljeve neuhranjenosti i iznemoglosti, put do gradskog trga se beše odužio, pa je bilo vremena da se raspriča. „Hrana, dete moje!“ šaputao je Beme. „Hrana je uzrok svih zala na ovom svetu. Dobro to zapamti. Znao sam mnoge, inače čestite ljude, koje je slabost prema stomaku oterala u propast. Previše hrane stvara crnu žuč, crna žuč, opet, izaziva melanholiju, melanholija, pak, pritiska dušu, koja prestaje da veruje u mogućnost spasenja i odaje se ispraznim maštarijama. Evo primera. Poznavao sam nekog kožara Gerharda, velikog žderonju, koga je đavo ubedio da je u stvari glineni ćup. Iz straha da se ne razbije, potpuno je zapostavio posao i povazdan sedeo u kući. Ali od sudbine izazvane maštanjem ne može se pobeći. Jednom prilikom je izašao u dvorište, sapleo se o grablje i razbio se u paramparčad. Tolika je snaga imaginacije. Ona te može pretvoriti u anđela, ali i u stolicu. Kažem ti, ko jede mnogo svinjetine, taj se neće najesti s Drveta života. A sada slušaj i pamti, jer ja više neću pisati..."

Silom imaginacije sav se pretvorili u uho, a Berne nastavi da pripoveda.

„Pazi sad! Za onoga ko hoće da se spase i da stekne večni život, prava opasnost počinje onoga časa kada pobedi zloduha stomakougađanja. On se tada suočava sa još većom opasnošću: s demonom mišljenja i razmišljanja. Za jednog mistika nema veće opasnosti od mišljenja. Ma kako ono uzvišeno i bogougodno moglo biti. Ali pre nego progovorimo o tome, valja nam se vratiti na

početak. Jer vreme počinje u trenutku Pada. Valja znati da naša priroda nije, kako uče zatucani popovi, iskvarena, već da uopšte i ne postoji. Mi nemamo nikakvu prirodu. Naši životi su lažni. Isto tako valja znati da je Adamova neposlušnost prekinula proces Stvaranja. Tačno je da je sve što je Gospod stvorio bilo *veoma dobro*. Ali još nije bilo *završeno*. Nebo, zemlja, biljke, životinje i čovek još uvek behu samo sudovi koje je Gospod trebalo da - upotrebljavajući Adama kao tajanstveni levak - ispuni svojim večnim životom. Drvo poznanja dobra i zla i Drvo života stajali su jedno do drugog, naravno ne onako kako dva drveta stoje u nekom zemaljskom voćnjaku. Trebalo je da Adam prvo jede s Drveta života, tek onda s Drveta poznatija dobra i zla, ali nestrpljenje od kojeg svi mi užasno patimo navelo ga je da se, uzdajući se u sebe, ogлуši o redosled. Time je dvostruko zgrešio: izgubio je život, a znanje nije stekao."

Pogubljenja u Gerlicu po pravilu su traljava. Još smo mi daleko od tevtonske pedanterije kojom će se naši potomci dičiti. Cesto se dogodi da ni kriv ni dužan bude pogubljen neki slučajni prolaznik, a da se pravi krivac izvuče nekažnjeno. Setimo se samo pometnje koja je nastala prilikom pogubljenja veštice Hildegarde. Gradski savetnici ovoga su puta preduzeli sve mere da se neredi i nepočinstva svedu na najmanju moguću meru. Ali Gerlic ne bi bio Gerlic kada bi sve bilo u redu. Tako je bilo i s vešanjem Sulejmana Burkhearta. U početku je izgledalo kao da će sve biti u redu. Burkheart je mirno saslušao presudu i prezrivo rekao: „Vrlo važno. Smrt je mnogo bolja od života među nevernicima u ovoj buvari od varoši." Iskoristio je i pravo na poslednju želju: da mu se donese kobasica koju je, bezbožnik, u slast pojeo. Onda su se začuli doboši i dželat je izmakao stolicu. Na svoju nesreću. Jer je greškom, teško shvatljivom za tako iskusnog dželata, u žurbi omču stavio oko svog, umesto Burkheartovog vrata. Kasno je to uočio, kad se omča stegla i počela da ga davi, ali je ipak uspeo da pokretima, pretečama azbuke za gluvoneme, pošalje poruku - u pomoć! Panduri su pritrčali, njih dvadeset dvojica, onako svi najednom, što je dovelo do neopisive gužve pod vešalima i do sledeće kobne greške: umesto da odseče konopac, neki je delija zlosretnom dželatu odsekao glavu.

Sve je to neobično razveselilo Burkarta koji je povikao: „Džihad! Džihad!”

Čemu li se radovao? Konopac je ponovo postavljen, a prisutna svetina je na vreme opomenula dželatovog pomoćnika da omču zategne oko Sulejmanovog a ne oko svog vrata, jer je i on, onako zbunjen i potresen, ponovio grešku svog učitelja. Ili je to učinio namerno. Moguće je da je bio slepo odan svom majstoru i samo sledio njegov primer. Kao što smo i nas trojica šegrta jedne zgode, kada je majstor Beme greškom zakucuo ekser u prst, učinili to isto misleći da je deo zanata. Ponovo doboši! Ponovo izmicanje stolice. I šta? Burkart se stropoštao u rupu. Ali, umesto da se naglo zaustavi i da mu trzaj slomi vrat, lukavi Ismailćanin je propao u zemlju. Zemlja se zatvorila nad njim. Da je tu uopšte bilo nekog vešanja svedočio je samo prekinuti konopac koji se njihao na predvečernjem povetarcu.

To je odmah protumačeno kao loš znak. Kao da osim loših postoje neki drugi znakovi. Svetina se uskomešala. Da bi sprečio nered, savetnik Arhimagrijus se popeo na vešala i svečano objavio: „Burkart je bio toliko grešan da ga je Bog odmah uputio u pakao.”

„Dobro, Švenekpfelde!” reče učitelj Beme.

„I ovo se završilo. Sada možemo kući.” I tako je, na putu od stratišta do radionice, nastao čuveni *Dijalog između učenika i njegovog učitelja o tome kuda idu blažene i proklete duše kada se rastave s telom*. Mada je to, u stvari, više bio monolog. Tupouman i brbljiv kakav sam, upitah Bemea: „Šta mislite, učitelju, da li je duša Sulejmana Burkarta već dospela u pakao?” A Beme reče: „Zapamti ovo što ću ti reći i posle to zapisi.

Burkartova duša nije otišla u pakao. Ona je već bila u paklu. A isto to se dešava i s blaženim dušama. Dakle, duše, bile ovakve ili onakve, imaju raj i pakao u sebi još dok su u telu. Raj je svuda prisutan jer je Bog u raj. Na isti način i pakao je svuda prisutan, jer je davo u paklu i jer čitav svet - kako nas apostol uči - leži u zlu. Nije samo davo u svetu, već je i svet u đavolu. Pokušaj da shvatiš šta je raj. On nije ništa drugo do obraćanje ljudske volje prema Božjoj

ljubavi. Znaj, sine, da kada sam temelj duše prinese sebe Bogu, onda se ona skriva od same sebe i odlazi izvan svih mesta koja postoje i koja se mogu zamisliti, u nekakvu nepoznatu dubinu gde se pojavljuje samo Bog. I gde samo on deluje i gde postoji samo njegova volja. Tada duša postaje ništa samoj sebi i sopstvenim delima i htenjima. Bog tada obitava u toj volji koja se odrekla same sebe. I onda Bog deluje u njoj i hoće umesto nje. U ovom slučaju, kada telo gubi snagu, duša je u raju. Kao hram Svetog duha. Kao Božije nebo u kome on obitava. Eto, to se naziva ulazak volje u raj i tako se to zbiva."

Iako sam zapamtio svaku reč, ništa od svega nisam razumeo. Morao sam da tražim dodatno objašnjenje, na koje sam dobio još nerazumljiviji odgovor. Što ne umanjuje njegovu vrednost.

Zar Veliki majstor Eckhart nije govorio: „Boga kojeg bih mogao razumeti ne bih mogao poštovati." Dobre savete treba slediti, a ne razumevati.

„Bogolika duša", nastavio je Beme, „nalazi se u Isusovoj ruci, to jest u raju. Ali nebogolika duša nije voljna da u ovom životu ude u odricanje svoje volje, niti da ude u Božiju volju, nego nastavlja da luta u sopstvenim htenjima i željama, u taštini i laži. I tako se okreće volji đavola. Zbog toga u sebe ne prima ništa osim slabosti, ništa osim laži, gordosti, pohote, zavisti i gneva. I tome predaje svu svoju volju i svu svoju žudnju. To je ispraznost volje. I ta ispraznost ili prazna senka na sličan način mora da se očituje u duši."

Bejah uznemiren ovim recima. Potpuno zbunjen. Pomalo sam se i kajao što sam se upustio u stvari koje prevazilaze moje mogućnosti, umesto da se zadovoljim time da budem običan obučar, koji će, istina, zaglaviti u pakao, ali koji bar za života neće biti mučen saznanjem da će se tamo naći. Učenje majstora Bemea zbilja je prepuno protivurečnosti i da se lično nisam uverio u njegovu čestitost i - mogu to reći - svetost, smatrao bih ga za trabunjanja. Jer, Berne na jednom mestu kaže „odreci se svoje volje", na drugom, opet, „obratim svoju volju u Božiju ljubav". A kako da obratim volju koju više nemam, jer sam je se odrekao, o tome ni reči.

U tom trenutku opazih da blaženi obućar više ne hoda nego lebdi nekih pola aršina iznad zemlje, nošen blagim povetarcem.

„Nemoguće je takvoj duši“, govorio je, „da ude u Božiji mir. Jer se u njoj javlja Božiji gnev i deluje u njoj. Kada se takva duša odvoji od tela, onda počinju večna melanholija i očajanje. Jer tek tada duša shvata da se sva pretvorila u ispraznost koja razjeda samu sebe, u razarajući bes, u samomučeću gnusobu. Ona je sada razočarana svim onim što joj je pričinjalo radost, slepa je, gola je, ranjava i gladna i žedna. Bez i najmanjeg izgleda da će ikada biti oslobođena niti dobiti makar jednu kap Vode Večnog života. Ona oseća da je sama sebi dželat i mučitelj. Zastrašena je svojim ružnim oblikom, nalik na najstrašnijeg crva, i rado bi pobegla od sebe kad bi samo mogla, ali ne može, budući čvrsto vezana uzama Tamne prirode u koju se pogrutila dok je bila u telu. Nenaučena da uranja u Božiju milost, opsednuta idejom o Bogu kao gnevnom i ljubomornom Bogu, sirota duša je uplašena i posramljena a da bi prinela Bogu svoju volju, čime bi oslobođenje možda moglo biti oslobođeno.“

Posle tog dana majstor Bemeviše nikada nije izašao iz radionice. Niti je ikada više kročio u svoju kuću. Njegovo očišćenje je bilo završeno i mučenja gazdarice Katarine nisu više bila potrebna. „Vidi, Švenekpfelde“, rekao mi je ležeći na goloj klupi na kojoj je proveo svoje poslednje dane, „moramo isporučiti još trideset i sedam pari čizama. Moraš ih sam napraviti jer sam ja isuviše slab da bih radio. Kad završiš posao, moći ću mirno da umrem.“ Pokušavao sam da usporim rad ne bih li još neko vreme proveo s voljenim majstorom, ali on nije dozvoljavao da ošljarim. Bemeovo umiranje, međutim, nije ni izbliza bilo poput onih mučnih nemačkih rastavljanja s dušom, praćenih urlicima, drekom i opštom pometnjom. Daleko od toga. Neka mi Bog oprost, to je zapravo bio veličanstven prizor.

Njegova duša, odavno uronjena u Božiju volju, spokojno je posmatrala kopnjenje svog tela. Otprilike negde kada sam završavao dvadeseti par čizama, majstoru je otpao penis. „Neka te to ništa ne čudi“, rekao je, „najpre odlaze udovi greha.“ Potom je, na čudesan način, on kojih poslednji nekoliko godina nije imao stolicu, izbacio

ostatke utrobe i creva. Na kraju beše postao potpuno providan i više nije ni govorio.

Obučar i izabrani sluga Božiji Jakob Beme ispustio je dušu istog momenta kada sam završio poslednji par čizama. Otišao sam da obavestim gazdaricu Katarinu i da se pobrinem za sahranu.

Ali kada smo se vratili u radionicu, umesto majstorovog tela na klupi smo zatekli samo pregršt zlaćanog praha nalik na polen. Ili pre: na prah koji prekriva leptirova krila.

K R I Z A I A G O N I J A

Propadam u dubokom glibu, gdje

nema dna; tonem vodi u dubine, i vali me zatrpavaju.

Psalam 69 , 2

1912. Serija krvavih balkanskih ratova. Štampa zapadnih država (Engleska opet prednjači) s gnušanjem piše o „divljaštvu, varvarstvu i surovosti zaraćenih vojski“. Za geopolitiku parkinsonizma, međutim, ti su ratovi od neprocenjivog značaja jer krče put Ataturkovim reformama.

„Ovo uopšte nije rat“, izjavljuje Parkinson na jednom soareu, „ovo je samo prva bitka velikog rata u kome će na površinu isplivati divljaštvo, varvarstvo i surovost 'civilizovanog' sveta. Medicinski posmatrano, Balkanski rat je faza kontaminacije. Sledi faza inkubacije. Potom će moja bolest očistiti ovaj grešni svet.“

1913. Bliski prijatelj Demjana Lavrentjeviča, grof Vronski, odlazi u audijenciju kod cara. Na kolenima moli imperatora da se na period od dvadeset godina iz kalendara izbaci mesec oktobar.

Grofa Vronskog po hitnom postupku prebacuju u ludnicu.

Parkinsonova bolest ulazi u Medicinsku enciklopediju.

Pionir ruskog vazduhoplovstva, V. D. Bezdetnij, kruži iznad Moskve u jarkocrvenom dvokrilcu i baca letke s nastavkom *Tractatusa antiheliocentricusa* odštampanim u ilegalnoj štampariji.

TRACTATUS ANTIHELIOCENTRICUS

DRUGI DEO

Moderna povezanost politike i istorije je u osnovi pogrešna jer je smisao politike, to jest urbanizma u izvornom značenju, suprotstavljanje istoriji. Jedna od strategijskih funkcija gradskih zidova jeste zaustavljanje istorije¹³. Jer, kada istorija uđe u grad, onda je to pljačka, rušenje, sknavljenje i ubijanje. Tako je bilo i tako će ostati. Nastojeći da istorijska zbivanja drži što dalje od gradskog jezgra, politika gradskog zida održava neophodnu tenziju i obezbeđuje autentičnost događanja. Sirova istorijska sila se iscrpljuje u dugim opsadama. Nomadi koji bi osvojili grad i nastanili se u njemu bivali bi kultivisani veoma brzo; već sledeća generacija je branila zidine pod kojima su logorovali novi nomadi. To je zatvoreni sistem u kome se događaji recikliraju ne stvarajući mentalno zagađenje karakteristično za naše doba.

¹³ Kinezi su otišli korak dalje. Oni su u Velikom zidu definisali celokupnu teritoriju svoje države. Zid je istovremeno bio i prepreka za najezde varvara i brana koja je sprečavala odliv tradicionalnih vrednosti.

*

Odsustvo zidina, konačno, označava prestanak razdvajanja kulturnog poretka i varvarstva i početak permanentnog opsadnog stanja u kome su oni koji grad napadaju i koji ga brane pomešani u socijalnom rastvoru izjednačenom nacionalnom pripadnošću koja briše kvalitativne razlike među ličnostima. To novo stanje socijalne konfuzije naziva se demokratija, republika ili nacionalna država.

«•

Politizacija prostora i ekspanzija političke moći učinile su moderne države veoma ranjivim sistemima iz prostog razloga što je kontrola celokupne teritorije fizički nemoguća. Moderna vlast je dobrim delom irealna, budući da se ne sprovodi hijerarhijskim davanjem ovlašćenja konkretne ličnosti drugoj konkretnoj ličnosti radi nekog konkretnog slučaja, već ta ovlašćenja od depersonalizovane „države“ dobija određeni broj osoba da bi pojedinačnim surovostima simulirali sveprisutnost države. Tako nastaje birokratski aparat. U praksi, niko nikada - čak ni u masovnim ratnim operacijama - nema posla sa celokupnom teritorijom. Mi se uvek nalazimo u konkretnom prostoru, to jest na mestu na kome se nalazimo, uključujući vidokrug oko njega. Ali baš taj, realni prostor, prepušten je na milost i nemilost stihijama slučaja jer je briga državnih službi fokusirana na celinu virtualne teritorije koja ne postoji nigde osim na geografskim kartama.

«• * «•

Tragajući za počecima geometrizacije i politizacije prostora stižemo do renesanse. Opšteprihvaćeno mišljenje, tačnije dogma, tvrdi da je renesansa razdoblje od izuzetnog značaja za svetsku istoriju. Da je ona blistavi period procvata nakon dugog „mračnog“ srednjovekovnog perioda. Međutim, nasuprot toj manihejskoj, iluminističkoj istorijskoj metodologiji, koja operiše pojmovima svetlotamno, moramo postaviti gledište prema kojem su, u integralnom smislu, sva razdoblja istorije podjednako važna, kao i to da je „progresivnost“ renesanse relevantna isključivo u optici sekularizovanog novovekovnog istoricizma - optici čiji su temelji postavljeni i koja je uveliko oblikovana baš u dobu preporoda.

Ključna promena koju renesansa donosi jeste promena projekcije i percepcije. Hrišćanski svet je vertikalno orijentisan. Njegovi ciljevi postavljeni su visoko iznad ravni empirije¹⁴ i sve 14 Tak o ć e ostat i i kasnije, kad a religioznost opadn e i kada bude zamenjena ideološkim projekcijama. To što ideologije operišu ovozemaljskim stvarima, ne znači da njihovi ciljevi nisu metafizički. njegove energije usmerene su ka odredištu koje se nalazi izvan prostora i vremena.

Sledstveno, čitavo srednjovekovno društvo je ustrojeno vertikalno, u obliku staleške piramide čvrsto povezane preciznim sistemom subordinacije koji svakome - bez obzira na stalež - ostavlja mogućnost najviših postignuća u važećoj hijerarhiji vrednosti. Svako može da se spase i svako može da postane sveti čovek. Prema tada važećim kriterijumima to su vrhunske vrednosti; materijalno bogatstvo i politička moć ne samo da ne olakšavaju već otežavaju postizanje cilja ovozemaljskog postojanja. Tako ustrojeno društvo po logici stvari je društvo ograničene horizontalne pokretljivosti, u kome većina ljudi provodi ceo život na jednom mestu, unutar granica konkretnog prostora u kome je rođena. To za rezultat ima visok stepen socijalne i teritorijalne stabilnosti.

Rat je ograničen kako u prostornom smislu, tako i po broju onih koji u njemu učestvuju ili su njime pogođeni. Proces rastakanja fizičkih i običajnih prepreka koje sprečavaju masu „da se domogne moći“ kasnije je nazvan preporodom, iako je „on u stvari značio smrt mnogih stvari“.

Trgovački duh, ma kakve oblike poprimao u istoriji, uvek je nomadski i uvek pronalazi načina da se probije kroz ograničenja koja kultivisanost postavlja u cilju sublimisanja ličnih i socijalnih energija. Mnogohvaljeno povećanje i ubrzanje cirkulacije kapitala i ljudi tokom renesanse imalo je za rezultat čisto kvantitativni porast stanovništva, robne razmene i uvođenje izvesnih tehničkih inovacija povezanih s njima, ali je istovremeno dovelo do pogoršanja higijenskih uslova i strašnih epidemija kuge - stvari kakve srednji vek ne poznaje, iako su mu kasnije pripisane u opštem falsifikovanju istorije, takode započetom u to doba. Primetićemo da se navodna superiornost tog doba u odnosu na prethodno izvodi iz brojčane nadmoći statističkih podataka; ta tendencija kvantifikacije i neobaziranja na kvalitet tokom vremena postaje pojava kojoj se, prilikom procenjivanja realnosti, poklanja apsolutno poverenje, premda su u svoj toj nauci jedini egzaktni podaci oni koji se dobijaju prilikom prebrojavanja leševa.

*

Renesansa ne donosi ništa autentično. Sve inovacije iz tog perioda ili su odavno poznate u drugim civilizacijama ili nastaju kao posledice velike nekromantske seanse u kojoj se invocira duh kasne antike, ili su umnožavanje već postojećih procesa i pojava. Sama činjenica da je kao ideal „preporoda“ uzeta jedna mrtva civilizacija, tačnije razdoblje njenog opadanja, izaziva sumnju u funkcionalnost pokušaja njene restauracije unutar kulture postavljene na sasvim drugim osnovama. U tom svetlu, renesansa je regresija, jer se veštačko primenjivanje potrošenih modela ne može nazvati drugačije do prizivanjem smrti.

Skriveni smisao te regresije je popuštanje inerciji i žudnja za napuštanjem monoteističkog vertikalnog poretka u korist horizontalnog, politeističkoanimističkog, koji pred čoveka ne postavlja visoke zahteve. Proširivanje horizonata i polja delovanja u domenu pojavnog, značilo je restrikciju ljudskog prisustva na metafizičkom planu ili simbolično: silazak s medijalnih grana drveta života na sasušeno deblo drveta istorije. Odustajanje od povezanosti s višim formama postojanja proizvodi ono što se u tradiciji naziva „zatvaranje jajeta“, dakle preusmeravanje svih energija i potencijala na materijalnu i biološku oblast egzistencije, što s vremenom dovodi do ograničavanja ljudske volje i percepcije u jedan zatvoreni sistem u kome, nadalje, lišeni kontakta sa hijerarhijskim tokovima energija, svi hijerarhijski odnosi na kojima civilizacija počiva bivaju prepušteni raspadanju.

1914. Borbeni odred beogradske lože *Crna ruka* ubija u Sarajevu nadvojvodu Franca Ferdinanda i njegovu ženu Sofiju. Parkinsonizam doživljava svoje zvezdane trenutke. Ideologija Demjana Lavrentjeviča kao da postaje sudbina sveta. To se jasno vidi na filmskim zapisima događaja. Posle prvog, neuspešnog pokušaja atentata, nadvojvoda - umesto da napusti Sarajevo, što je logično, što i sam želi - nevoljno nastavlja posetu, prepušta se sudbini i biva ubijen. Vlada Srbije odbija Ultimatum austrougarske vlade zbog zahteva neprihvatljivih za jednu suverenu zemlju. Veliki rat je neizbežan.

1917. Ratne operacije teku u najboljem redu: sve zaraćene strane trpe strahovite gubitke, glad i epidemije haraju ratištima i gradovima, svet je na pragu spasonosnog saznanja da je oboleo od teške bolesti. Ali, ratna sreća se iznenada okreće protiv parkinsonizma. U Rusiji izbija Oktobarska revolucija predvođena Vladimirom Iljičem Lenjinom. Stvari naglo kreću nizbrdo. Uspeh revolucije izaziva svetsku epidemiju najpovršnijeg optimizma i još nekoliko sporadičnih revolucija.

Masama se sada čini da žrtve imaju smisla, da je dovoljno zbaciti careve, kraljeve i stare poretke da bi svet postao mesto sreće.

Car Nikolaj naređuje da se grof Vronski izvede iz ludnice u nameri da mu poveri komandu nad oružanim snagama. „Vaše veličanstvo“, kaže Vronski caru, „bojim se da je sada kasno.“

Demjan Lavrentjevič Parkinson se povlači u duboku ilegalu.

1918. Lenjin izdaje naredbu da se zaplene u unište svi spisi Demjana Lavrentjeviča.

Fani Kaplan ranjava Lenjina u pokušaju atentata.

1924. Smrt Vladimira Iljiča Lenjina.

Josif Visarionovič Džugašvili naređuje da se leš vođe revolucije balsamuje i izloži u providnom sanduku.

•*

1936. Hitler zabranjuje Parkinsonovu bolest.

Oboleli, uključujući i pacijente s profanim parkinsonizmom, jedan broj lekara i farmaceuta, završavaju u koncentracionom logoru. Prevodi Parkinsonovih knjiga gore na lomači zajedno s knjigama jevrejskih autora i dekadnata.

1937. Josif Visarionovič Staljin, čiji je parkinsonizam odavno mutirao u vlastoljubivi parkinsonizam B, dobija navodno pouzdanu

informaciju da je Demjan Lavrentjevič Parkinson promenio lik i identitet i da se infiltrirao u sam vrh sovjetskog rukovodstva. U godinama koje slede, Staljin će sprovesti temeljnu čistku vojnog, državnog i partijskog aparata. Nije izvesno da li je u pitanju paranoja, nečista savest ili šesto čulo, ili sve to zajedno, tek Josif Visarionovič, svedoče njegovi saradnici, oseća (ili privida) Parkinsonovo prisustvo i delovanje. Naređuje hapšenje što većeg broj ljudi u nadi da će se među njima naći i Demjan Lavrentjevič.

1938. Uhapšen i sproveden u logor na Kolimi izvesni Nikolaj Nikolajevič Kuznjecov, obučar iz Novosimbirska. Posle šezdeset godina ispostaviće se da je to bio poslednji identitet Demjana Lavrentjeviča.

1939. Parkinsonova bolest izbačena iz Medicinske enciklopedije.

1947. Demjan Lavrentjevič Parkinson, alias N.

N. Kuznjecov, umire na Kolimi ne otkrivajući svoj pravi identitet.

1948. Opskurni magazin na ruskom jeziku *Zagrobni život*, koji izlazi u Parizu, u septembarskom broju štampa navodnu izjavu Pavela Florenskog.

Pavel Aleksandrovič Florenski

Umetnička proza i svetovna filozofija svakako nisu predmeti mog bližeg interesovanja.

Ipak ću se, nakratko, nemam puno vremena, umešati u raspravu o Parkinsonovoj bolesti (o bolestima uopšte), o kojoj sam sasvim slučajno, nije važno kako, načuo ovde, u logoru za nepopravljive u Solovki. Tako ću vreme dok čekam dolazak poručnika NKVD Vasiljeva, koji će mi ispaliti metak u potiljak, prekratiti na najbolji mogući način. Od mog oglašavanja može biti još koristi. Ukoliko neka dobra duša slučajno ovo pročita, u šta sumnjam, molim da obavesti moju ženu Anu Mihajlovnu da je jutros iz Lenjingrada stigao dopis u kome stoji: „Florenski, Pavel Aleksandrovič da se strelja.“

Ispod: „Sekretar Trojke: Por. G. B. Sorokin, šef trećeg Odeljenja NKVD.“

Bolje je da odmah sazna za moju smrt nego da se oslanja na dezinformacije Glavne uprave logora koje iz nekog razloga takva obaveštenja odlažu po nekoliko godina. Najvažniji trenutak u životu svakog hrišćanina jeste smrt. Moji srodnici i prijatelji treba da znaju da sam mrtav.

Nikako, međutim, ne treba gajiti rđava osećanja prema profesoru Gudiljanovu, koji me je mada se nikada nismo sreli - optužio za članstvo u tajnoj fašističkoj organizaciji *Nacionalistički centar ruske obnove*, koja uopšte ne postoji. Niti treba mrzeti potpisnika moje smrtne presude, poručnika Sorokina, jer je on samo izvršilac Božije volje. Puki instrument Premudrosti. Da, Premudrosti. Mi živimo u vremenu krajnje ospoljenosti i otpadništva, u kojima Providenje takođe mora da deluje spolja. Koristeći sva raspoloživa sredstva. Pa i NKVD. Ko bi se danas, među nama raslabljenima, dobrovoljno podvrgao kamenovanju? Ko bi se usudio da siđe u arenu među divlje zveri? A spašavati se moramo. Pa ako već nema tvrde vere i unutrašnje rešenosti, pravo je da nas drugi kamenuju i bacaju među zveri. Nadalje, sovjetsku državu sa svim njenim represivnim aparatom krajnje je pogrešno posmatrati kao politički sistem; ona se mora shvatiti kao bolest. Neću preterati ako kažem da je temelje tom „komunističkom monstrumu“, kako ga na Zapadu zovu, postavilo jedno šaroliko, veoma uvaženo društvo filozofa, pisaca i naučnika; ljudi od vizije; zatočnika slobode u sekularnom smislu; filantropa posvećenih „poboljšanju životnih uslova najširih slojeva“; korifeja higijene i profilakse; propovednika vakcinacije. Malo ko se tokom stogodišnje kampanje zapitao: kakva korist od toga? Sve te stvari donose dobrobit isključivo telu, a štete duši. Na stranu to što su apsolutno neostvarive. Sve to kao teorija nastaje na Zapadu. Ali samo Rusija ima snage da se poduhvati ostvarenja neostvarivog. I za tu hrabrost biva nagrađena užasnom ali očišćujućom bolešću boljševizma. Boljševizam je taj koji Rusiju, od legla stomakougadanja, bluda i razvrata, pretvara u Sinajsku pustinju, u beskrajn prostor prisilnog podvižništva. Zašto, onda, osuđivati

Sorokine i Vasiljeve? Treba ih blagosloviti. I o n a k o će, nesretnici, završiti u paklenom ognju. Jer, za razliku od zemaljskih pravila, onaj ko obavlja poslove Providenja, nije oslobođen odgovornosti.

M a j č i c u Rusiju stoga treba posmatrati k a o sanatorijum. N K V D , K G B , Gulag, Lubjanku i mrežu manjih zatvora - kao odeljenja božanske poliklinike. I treba voleti progonitelje jer nas oni nagone na usku stazu kojom inače ne bismo krenuli. Zapovest da volimo neprijatelje nikako ne znači da oni zaslužuju našu ljubav. Daleko od toga. To su propalice. Ali kakva nam je korist a k o volimo samo bližnje? I Sorokini vole svoje bližnje.

J e d n o m sam napisao da je ličnost **bez ljubavi raz-**

lomljena u mnoštvo fragmentarnih psiholoških

čestica i elemenata. Ljubav je neka vrsta tajanstvenog lepka. Ako taj lepak, međutim, lepi samo hartiju i drvo, a ne staklo i gvožđe, onda je to lepak propasti, a ne lepak vaznesenja. M o r a m o voleti dušmane, jer mi - ovo treba da z n a m o - nismo ništa bolji od njih. S a m o smo imali više sreće.

Demjan Lavrentjevič Parkinson, koga sam jednom, čini mi se, sreo u porti manastira Smoljni, sasvim je u pravu kada poziva na dobrovoljno bolovanje. Takoreći - na srljanje u bolest. Na potpunu posvećenost bolovanju. J e r naša je vera, vera u paradoks. Jedini način da ozdravimo jeste da budemo bolesni. I da budemo ponosni na svoje bolesti, k a o sveti Pavle koji kaže: *Ako se hva-*

lim, slabostima se hvalim. I još kaže: **Sila moja u**

slabosti se pokazuje. Imao bih još štošta da kažem, naravno, ali evo čuju se koraci u hodniku.

To poručnik Sorokin dolazi da me pogubi. Valja mi kleknuti - interesantno: položaj i za molitvu i za pogubljenje - i pomoliti se da neka dobra duša pročita ove redove i da mojoj ženi, Ani Mihajlovnoj,

prenese poruku: Jutros iz Lenjingrada stigao dopis u kome stoji: „Florenski, Pavel Aleksandrovič da se strelja.“

1949. Parkinsonova bolest ponovo uvrštena u Medicinsku enciklopediju, sada s promenjenim simptomima i kliničkom slikom.

1949. U Lenjingradu se pojavljuje samizdat izdanje *Tractatusa antiheliocetricusa* na cigaret papiru, koje sadrži samo jednu rečenicu: Postoji predanje prema kome je Veliki kineski zid u stvari o ogroman ideogram koji u prevodu znači: „Došli ste do mog podnožja. Dalje nećete! Marš, ološu!“

1950. Magazin *Zagrobni život* u julskom broju donosi priču koju je duh jednog turskog oficira stradalog u Prvom balkanskom ratu ispričao nekromantu Zagajevskom: Mehmet Ali Murtadoglu

KAZIVANJE O PARKINSONU

(...) Kozaci na granicama Carstva bili su taktička varka. Puko skretanje pažnje. Ne ruske mase, jedan jedini Rus je Otomansku imperiju oborio na kolena. Bio je to sanitetski kapetan Demjan Lavrentjevič Parkinson. Lekar koji se pretvorio u sopstvenu bolest i tom bolešću zarazio Diva na Bosforu. Napisi iz pera onih koji nikada nisu imali privilegiju da kroče u Osmanlijsko carstvo (nekmoli da tu žive) sada nas uveravaju da je propast imperije bila uslovljena nekakvim „narastajućim protivurečnostima“, nekakvom „težnjom malih naroda za oslobođenjem“. Notorna glupost. Imperije nastaju i počivaju upravo na tim protivurečnostima i težnjama. A nestaju, umiru i gube se u istoriji zbog običnih bolesti, kuge, španske groznice, kolere, baš kao i ljudi.

Jer imperije nisu države već živa bića.

Otomanskim carstvom su tokom vekova prohujale mnoge epidemije. Neke od njih su čak svesno izazivane. Epidemije su, u stvari, bile izvor njegove snage. Samo takvo, očišćeno od slabića, pokvarenjaka i kukavica (koji su jedini podložni zarazama), Carstvo je moglo da se kao kuga širi prostranstvima Evrope i Azije. A stradalo je od tričave Parkinsonove bolesti. Koja čak nije ni smrtonosna.

Pristupajući Sultanovoj vojsci, Parkinson je najpre inficirao armiju. Nešto ranije već se popustilo pod kukavičkim pritiscima da se vojska modernizuje uvođenjem sanitetskih jedinica. To popuštanje je oslabilo imunitet Imperije. Kao iskusan oficir tvrdim: pravim armijama sanitetske jedinice ne samo da nisu potrebne nego su i štetne.

Pre svega, one nisu borbene formacije. To su grupice parazita, bolničara i lekara, koji, nasuprot logici rata - usmrtiti što više vojnika na svim zaraćenim stranama - daju sve od sebe da ih što više izleče i ožive. I time čine svet sve bolesnijim.

Istinska svrha ratovanja nije ostvarenje političkih ciljeva vojnim sredstvima, kako to vidi Fon Klauzevic (to je sekundarno) nego - *profilaksa*: čišćenje nacionalnih štala od slabih, bolešljivih i strašljivih. Najbolje uređena društva, kakvih nažalost više nema, svoju čvrstinu duguju epidemijama i ratovima. U smislu strategije, sanitetske jedinice su nepotreban balast: usporavaju borbene operacije, uvećavaju troškove (prevoz, ishrana, lekovi, medicinski materijal) i tužnim prizorima poljskih bolnica slabe moral boraca. U strategijskom smislu, stvar stoji još gore. Vojnik koji je ubijen ne vredi ni pet para. To je svakome jasno. Ali ranjeni ne vredi ni toliko, a košta neuporedivo više. Jedan sanitetlija, međutim, makar imao i čin, ne sains da nema nikakvu vrednost već bi morao državi da doplati zato što uopšte postoji.

Ozbiljni oficiri još tada su znali da uvođenje sanitetskih jedinica neće izaći na dobro. Oni dalekovidiji sa tugom su naslućivali dolazak sumornih vremena u kojima će kasarne biti pretvorene u bolnice i u kojima će svetu postojati samo dve klase ljudi: lekari i bolesnici. Stigao je, međutim, carski Ferman. A carska se ne poriče.

Iako ni carski Ferman nema moć da uvede modernizaciju pre moderniteta. U ondašnjoj Turskoj jedva da je i bilo nekoliko lekara; na njih se, na bolest uopšte, popreko gledalo. O vojnim lekarima da i ne govorim. Zato se pristupilo regrutaciji sanitetskih oficira iz armija Evrope. U ono doba ustaljena praksa. Oficiri su tada još uvek bili oficiri. Bilo je važno boriti se. Nije bilo važno na čijoj strani. (U svakom ratu gube samo najslabiji, ubijeni i osakaćeni, bez obzira kome pripadaju. Vojnički stalež uvek dobija.) Odnekud se tu pojavio i kapetan Parkinson. S perfektnim znanjem turskog. Po prezimenu smo zaključili da je Englez. Možda Škot. Nikome nije na pamet padalo da tu nešto proverava. Još su to vremena oficirske časti, a proverama se bave samo slabići i kukavice.

U početku, Parkinson je ostavio dobar utisak na mene. Zbližili smo se. Ja sam ga i upoznao sa Mustafom Kemalom. Beše to u toku Prvog balkanskog rata. Ratna sreća nam okrenula leđa. Srbi, Grci i Bugari napreduju na svim frontovima. Po prvi put otkako postoje,

slavni sultanovi vojnici uzmiču. Što je još gore - nerado ginu. Oklevaju da krenu na juriš. Hvataju zaklone.

Pucaju ne nišaneći. Svudaprisutni sanitet širi svoj pogubni uticaj. Verovatno i Parkinson, ali tada još uvek ne sumnjam u njega. Oficiri, razumljivo, moraju da sačuvaju prisustvo duha. U oficirskoj zemunici ukopanoj u rovove pijemo čaj, pušimo i razgovaramo. Taj Parkinson je baš umeo da govori. Da svoju zarazu širi slatkim i učenim rečima. Mustafa Kemal je bio opčinjen brbljivim lekarom. Moram priznati - i ja. Sve do onoga jutra kada sam se probudio i video da je tokom noći došlo do zamene. Od Parkinsona, tobože, ni traga. U stvari - Parkinson u Mustafi Kemalu.

Bili su sličnog stasa i lika, samo što je Parkinson imao zelene oči, a Kemal, kako Turčinu i dolikuje, crne. Zahvaljujući magičnim moćima transformacije, Parkinson se pretvorio u Mustafu.

Ali boju očiju nije uspeo da promeni. Nije mi to promaklo. „Ne luduj, Mehmete!“ izderao se na mene kada sam mu otvoreno rekao da sam prozreo prevaru. „Kapetan Parkinson je noćas, dok si ti spavao pijan kao svinja, ranjen u ruku. Pokušao je sam da zdravom rukom izvrši amputaciju. Ali nije išlo. Onda se posla prihvatio bolničar i, neiskusno kakav je, umesto ruke amputirao glavu. Rat je! Događa se. Marš u rov!“

Uskoro sam dobio priliku da se upoznam sa svom bedom Vojnog saniteta. Sledeći zapadnu modu, pored običnih lekara koji seku noge i previjaju rane, odnekud su se tu našli i lekari za duševne bolesti. Komandant puka me je poslao na pregled kod jednog. Ovaj je ovlaš bacio pogled na uput. Kucnuo me malim čekićem ispod kolena. I rekao da mi treba odmor. I poslao me je na odmor: pravo na najistureniji položaj, gde sam verovatno poginuo u borbi s krvoločnim Srbima, dajući askerima primer kako se gine za Sultana.

Ne znam. Nisam siguran. Ko to može znati u onom metežu?

Znam da je moja priča zvučala sumanuto.

Znao sam to i onda, ali mi je oficirska čast nalagala da razotkrijem zaveru. Tako to ide: u jednom trenutku uobičajeni poredak stvari se poremeti, neko to vidi i - ako je istinoljubiv - navuče sebi bedu za vrat. Ludilo ne postoji. Svako koga smatraju luđakom mora da je jednom u životu video nešto užasno. Nešto čega ne može da se oslobodi. O čemu mora da priča bez obzira na cenu koju će platiti. A ja sam pošteno platio. Pod uslovom da sam izvukao živu glavu, završio sam u srpskom ropstvu. Koje se zbog sličnosti među jezicima često pretvaralo u bugarsko. Pa, iako jezici nisu slični, u grčko. Za to vreme, lažni Kemal je negde u Anadoliji. Munjevito se penje lestvicama uspeha, koje su, trezvenim umovima je to jasno, lestvice propasti Otomanske imperije.

Nije prošlo mnogo vremena i prave Turke si mogao sresti još samo po onim srpskobugarsko—

grčkim zatvorima i zarobljeničkim logorima, gde su se sa manje ili više uspeha odupirali hristijanizaciji, posrbljavanju, bugarenju i helenizaciji.

1951. Časopis *Nouvelle Revue Francaise* štampa jednu pripovetku Vladimira Nabokova.

Vladimir Nabokov

KAKO JE DOSTOJEVSKI

PROKOCKAORUSIJU

U vreme moje mladosti među ruskim emigrantima u Nemačkoj kružila je priča o tome kako je Dostojevski tokom samo tri noći u nekom švajcarskom kazinu prokockao basnoslovnu svotu novca koja je mogla da spase Rusiju od boljševika. Zbog polubožanskog statusa koji taj pisac (po mom mišljenju neopravdano) uživa, priča se prenosila isključivo usmeno, obično u gluvo doba noći. I to šapatom. Ona je svakako plod izgnaničkog resantimana, donekle razumljive potrebe da se .surovost prošlosti ublaži izmišljenim alternativama i fiktivnim mogućnostima koje rađaju još fiktivnije verovanje da su stvari mogle krenuti u sasvim drugačijem smeru. Mislim da se to nije moglo dogoditi. Da se Dostojevski možda može teretiti za proćerdavanje (kako ćemo videti) dvostruko tuđeg novca; ali ne i za sunovrat carske Rusije. Priča, međutim, svakako zaslužuje da bude ponovo ispričana.

Zaplet priče smešten je u godine velike konfuzije između 1870. i 1900, godine pometnje kojima je hronologija - vrlo sumnjiva uostalom naknadno i prilično arbitrarno utvrđena. Nikada se sa sigurnošću neće saznati šta tu prethodi čemu niti će se ikada utvrditi sled uzroka i posledica. To je doba cvetanja opskurnih kultova, sumanutih ideologija; doba opšte dekadencije i jezivog posrnuća. Ceo taj metež se, međutim, sasvim u ruskom duhu, doživljava kao uspon. Kao napredak. Kao početak nove epohe. Tačnije novih epoha. Jer sve te škole nakaradnog mišljenja i još nakaradnijih verovanja polažu isključivo pravo na vlasništvo nad istinom i budućnošću. Moji odnosi s Bogom su komplikovani, indirektni; odvijaju se veoma sporo putem mnoštva protokola, posrednika i tumača, tako da se ja mogu smatrati ateistom iako sam uveren da iza svih „iza" Bog ipak postoji i da je veoma nezadovoljan Rusima i Rusijom. Naročito Bogu veoma mrskom sklonošću Rusa ka preterivanju, gigantizmu, uznošenju iznad svih ljudskih mera.

Čak i u mojoj oskudnoj teologiji postoji učenje da je Bog milostiv ili dugotrpeljiv. Ali greh Rusa je preveliki. Niko ga ne može otrpeti. Pa ni Bog.

Da ga je otrpeo, on ne bi bio Bog nego dvojnik nekog iz plejade umišljenih imbecila iz romana Dostojevskog. Rusi se, naime, drsko mešaju u Božiji posao; žele da sopstvenim snagama spasu svet (ili, u umerenijoj varijanti, bar slovenski svet), sve sedeći po moskovskim i sanktpeterburškim krčmama. Sve ispijajući nebrojene čaše samogona.

Bog će im surovo pokazati da nemaju ni toliko snage da spasu same sebe.

Ostavićemo po strani bogatstvo književnog materijala tog sumanutog doba i fokusiraćemo se na priču o nečasnom novcu koji je trebalo da posluži za spasenje časti te i takve Rusije. Tim pre što sam lično poznao jednog od njenih ključnih junaka: Demjana Lavrentjeviča Parkinsona. Iako niko sa sigurnošću nije znao ko je zapravo Parkinson, kakvo mu je obrazovanje, čime se bavi, on je bio ono što danas nazivamo *celebritj*. Stalni gost intelektualnih i književnih salona, neumorni učesnik beskrajskih i besmislenih rasprava, miljenik dama i kaćiperki (već je u modi tzv. slobodna ljubav). Pričalo se, a on nije poricao, da je imao aferu sa Lu Salome, docnijom fatalnom ljubavlju Fridriha Ničea. Mora da je to bilo tačno jer je izvesna sličnost između Ničea i Parkinsona svakako postojala. Bar što se tiče oblika brkova. Ali, uprkos nedefinisanosti i nejasnosti Parkinsonove ličnosti i njegovih poslova, on je bio obrazovan čovek, učtiv i prijatan sagovornik. Pričalo se, takođe, da je u ranoj mladosti imao akutni napad nekakve bolesti; možda epilepsije, što ne bi bilo čudno ako imamo u vidu snažan uticaj Dostojevskog, samim tim i njegove padavice, na porodicu Demjana Lavrentjeviča. Taj napad je, navodno, presudno uticao na njegov kasniji razvoj, o čemu sam imao prilike da se obavestim iz prve ruke, tokom jednog razgovora s Parkinsonom, u Sankt Peterburgu, u kafeu hotela *Pribaljtiskaja*. On se, naime, beše proćuo po bizarnoj teoriji, amalgamu mistike, jurodivosti i uvrnute filozofije, prema kojoj su stanja bolesti i zdravlja,

zajedno sa bezbrojnim međustanjima, pre svega politički, a ne medicinski problem; teoriji koja, nadalje, naučava da u suštini postoji samo jedna bolest - život kao takav - a da je mnoštvo bolesti u modernoj patologiji puka posledica desakralizacije te bolesti i njen sunovrat u industrijalizaciju.

Splet pomalo čudnih okolnosti beše me doveo tog popodneva (ili jutro; bila je sezona belih noći) u hotel - ne mogu da odolim a da to ime ne napišem ćirilicom - **прибаљтискаја**. Demjan Lavrentjevič, koji se tu zatekao, primetio me je i pozvao da popijemo čaj, što sam sa zadovoljstvom prihvatio, budući da je isti taj splet okolnosti učinio da jedna dama potpuno neobjašnjivo ne bude u sobi 412. Zapodenuo sam razgovor kurtoaznim pitanjem, neizbežnim tokom belih noći u Peterburgu. „Pa, Demjane Lavrentjeviču, kako ste spavali?“ I dobio bizaran odgovor.

„Ima već nekoliko meseci kako ne spavam.“

Nije imalo smisla nastavljati sa učtivostima.

Odmah sam prešao na stvar. „Recite mi, Parkinsone, nešto pobliže o vašoj teoriji o kojoj se mnogo ali površno govori u Moskvi. Ako sam dobro shvatio, vi smatrate da je medicina, sa izuzetkom hirurgije, ortopedije i nekih tradicionalnih metoda lečenja, u stvari prevarantska nauka. Ni sam nisam naročiti poklonik medicine. Ipak, voleo bih da saznam nešto više o tome.“ „Vidite, Nabokove“, reče Demjan Lavrentjevič, „uveren sam da i vi sami sasvim dobro znate da u ovom vremenu nema nijedne nauke koja nije prevarantska. A stvar stoji tako zato što su fundamenti modernih nauka lažni. Predstava o nebeskoj mehanici - kojom se savremenici bezrazložno ponose - sama ta predstava, dakle, elementarna slika o univerzumu, pogrešna je iz temelja. Moguće je relativno precizno odrediti datum početka falsifikovanja svega, svačega i svakoga. To je isečak vremena u kome geocentrični model sveta biva, tako reći prekonoc, zamenjen heliocentričnim...“

Nisam mogao da se uzdržim od međupitanja: „Ne mislite li, Parkinsone, da je za ljudske poslove apsolutno svejedno mislimo li

da se u centru svemira nalazi Zemlja ili Sunce?" „Uopšte nije svejedno, Nabokove", reče Demjan Lavrentjevič. „Pokušaću da vam u najkraćim crtama izložim i zašto nije svejedno. Upotrebiću jedno pomalo vulgarizovano poređenje. Vi, recimo, slučajno to znam, imate veliki stan u centru Moskve. Taj stan određuje vaš geografski ali i psihološki položaj u prostoru Moskve i iz tog položaja proizlazi jedan stav, jedno osećanje, određena sigurnost koja se drastično razlikuje od osećanja, stava i habitusa nekog Ivana Ivanoviča koji živi u potleušici, negde na periferiji grada. Sada to poređenje valja primeniti na nebesku mehaniku.

Dok se smatralo da je centar univerzuma Zemlja, ona to i jeste bila. Napominjem da kretanje treba apstrahovati. Kretanje je relativno. Šta se kreće u odnosu na šta nije nikakva egzaktna činjenica, već stvar konsenzusa...

„I šta?" uzviknu Parkinson. „Ako se Zemlja nalazi u centru sveta, onda i mi, njeni stanovnici, zauzimamo centralno mesto i osećamo se kao što se vi osećate u svom moskovskom stanu. Udobno nam je. Sigurni smo. Bog je blizu.

Takoreći nadohvat ruke. E, sada na istorijsku scenu stupaju smutljivci koji apsolutizuju relativnost sopstvenih percepcija i počinju da stvari postavljaju naglavačke. (Pravo je čudo, pomislih, da tvorac heliocentrizma nije Rus.) Kažu: Sunce je u središtu. I svi im veruju na reč. Šta dalje? Retki dokumenti iz tog doba izveštavaju o strahovitim epidemijama vrtoglavice koje su harale Evropom kada se proćulo da se Zemlja okreće. Govore o samoubistvima razočaranih vernika. Važno je pomenuti da smo se tokom vekova navikli na tu mučninu. Ili je pripisujemo drugim uzrocima.

Svejedno. Iako je ne osećamo, mi patimo od vrtoglavice. Od 'kopernikanskog obrta' naovamo, čovečanstvo se oseća kao onaj Ivan Ivanovič iz moskovskog predgrađa. Provincijalizuje se. Postaje sebično. Ogorčeno. Agresivno. Ako Zemlja nije u centru - više ništa nije u centru."

„To je interesantna teorija, Demjane Lavrentjeviču, ali ja ne vidim vezu između kopernikanskog obrta i medicine.“ Parkinson me pogleda pomalo prezrivo. „Veza postoji, Nabokove.

Ali istorija, nauka još šarlatanskija od medicine, prećutkuje mnogo toga. Gotovo je nepoznato, na primer, da medicina kao nauka uopšte nije postojala pre 'kopernikanskog obrta'. Bilo je lekara, ali medicine nije bilo. Kao ni većine bolesti koje danas haraju svetom. U to doba imamo samo nekoliko bolesti, bolesti koje su istovremeno i isceljenje. To su lepra, kuga, kolera, sušica, vodena bolest i podagra. Kraj spiska. Ljudi su te bolesti prihvatili kao sredstvo očišćenja, kao epitimije, i niko razuman nije pokušavao ni da se leci ni da ih leci. Sve se, gotovo prekonoć, menja prihvatanjem heliocentričnog modela univerzuma. Umesto brige za besmrtnu dušu, ljudi počinju da se brinu za zdravlje - stvar, dakle, prividnu, unapred izgubljenju." Iako poreklom Škoti ili Irci, Parkinsonovi su tokom samo tri generacije postali tipični Rusi. Parkinsonova teorija, recimo, sadrži svih nekoliko vrlina i svo mnoštvo mana ruskog mišljenja. To mišljenje stvari sagledava tragičnije i dublje nego zapadno, ali toj dubini nedostaje širina.

U procesu artikulacije problema dolazi do njegove rusifikacije, što je samo po sebi pogrešno jer su problemi univerzalni. Tu, međutim, nije kraj.

Paralelno s rusifikacijom religioznih i filozofskih uvida ide i njihova mesijanizacija. Ma kako vrednu stvar saznao, Rus je odmah upropasti željom da je poboljša i stavi u službu spasenja sveta. Rusko preterivanje u plemenitosti uvek završava kao gordost, kao infernalna potreba da se menja struktura sveta i materije i - konačno kao jedva prikrivena namera da se univerzum pretvori u Rusiju.

Ako to nije dobro za teologiju i filozofiju, izvrsno je za literaturu. (Ruski intelektualci se, generalno, ponašaju kao književni junaci. Projekat Parkinsona seniora - pretvaranje Rusije u jedan ogroman roman, možda nije bio apsolutno utopijski, možda je čak mogao uspeti.) Zato sam nastavio diskusiju. „Pa dobro, Demjane Lavrentjeviču, šta da se radi? Može li se tu nešto promeniti? Ima li

uopšte smisla išta menjati?" U Parkinsonu je ipak ostalo dosta škotskog. Da je bio čistokrvni Rus, čuvši moje pitanje nesumnjivo bi skočio, popio nadušak dvesta grama votke, pocrveneo u licu i počeo da urla; ovako, Parkinson srknu gutljaj čaja i odmereno reče: „Možda bi nešto i moglo da se uradi. Ja ću i pokušati da nešto uradim. Međutim, izgledi da se ljudi odvrata od brige za zdravlje u korist brige za dušu nisu preveliki u svetu kakav trenutno jeste. Znaci vremena! Znaci vremena, Nabokove. Pogledajte samo procvat banja i termalnih lečilišta. Pogledajte sve te obrazovane i vaspitane ljude kako se kao svinje valjaju po blatnjavim kaljugama i sve će vam biti jasno. Događaju se i gore stvari. Ako u banjama borave osobe sa izvesnim lakšim poremećajima, to je donekle opravdano, iako i dalje besmisleno. Ali kako objasniti pojavu potpuno zdravih ljudi koji prevaljuju stotine kilometara da bi se izležavali na morskim plažama? Taj takozvani turizam jamačno će se izmetnuti u nešto mnogo, mnogo gore."

(S ove distance gotovo sam siguran da je Parkinson imao na umu docnije pojave fašizma i nacizma. I imao je pravo. Turizam je doista nacizam bez oružja.) „Izvestan uspeh", nastavljao je Parkinson, „možda bi se mogao postići ne spiritualizacijom već našem vremenu neuporedivo prihvatljivijom politizacijom bolesti..." Ponovo ga prekidoh. „Demjane Lavrentjeviču ništa mi niste rekli o toj vašoj famoznoj bolesti." Parkinson kao da nije čuo pitanje. Rus beše nadjačao Škota. „Bolest, dakle, treba pretvoriti u ideologiju, u politički pokret. Ako se to ne uradi, Nabokove, čeka nas uspon ideologija lažnog zdravlja, koje će bolest učiniti neizlečivom. Pitate me za bolest.

A ja pitam vas: imate li snage da čujete istinu o bolesti?" „Da!" rekoh iznenađujuće odlučno.

„Možda nemam snage da budem bolestan. Ali sam dovoljno snažan da čujem tu istinu."

„Onda je saslušajte. Postoji samo jedna bolest. Ali ona se kod svakog čoveka različito manifestuje. To je bolest Pada. Vi, svakako,

iako ste verovatno ateista, znate priču o Padu. Ja sam religiozan, ali ipak volim da pojednostavim stvar.

Pad radije nazivam prekidom. Energije duhovnog sveta još ne behu sasvim prožele ništavnost materije u Adamu kada se dogodila afera s Drvetom poznanja dobra i zla, u čije tumačenje je bolje ne upuštati se. To je uzrok naše docnije nasledne bolesti. Sada dolazimo do 'zdravlja'. Da ne bismo očajavali - a za to ima dobrih razloga, verujte mi - Bog prikriva naše pravo stanje od nas samih; putem blagodatnih energija daruje nam osećanje zdravlja da bismo imali snage da se suočimo sa svojom bolešću. Nažalost, mi taj privremeni dar shvatamo kao ličnu svojinu, štaviše kao neotuđivo pravo. Ja sam imao retku sreću da mi to 'zdravlje' nekoliko puta bude privremeno oduzeto kako bih se iskustveno uverio u mučninu, užas i prazninu palog života. I to sam, praktičnosti radi, nazvao: Parkinsonova bolest. Jeste li nekada imali strašan mamurluk, Nabokove?

Nekoliko puta, kažete. E pa, stanje najužasnijeg mamurluka donekle je slično akutnom napadu parkinsonizma."

„Pa, Demjane Lavrentjeviču", rekoh pomalo ironično, „mi Rusi, narod masovno sklon alkoholu i - posledično - teškim mamurlucima, trebalo bi da budemo idealna sredina za realizaciju vašeg političkog projekta."

Parkinson je rezignirano odmahnuo rukom.

„Ništa od toga! Mi Rusi upropastimo sve.

Ne umemo da budemo ni zdravi ni bolesni. Primitivan koncept bolovanja u Rusiji, prostačka usredsređenost na fizičke i fiziološke aspekte bolesti, dodatno pogoršavaju stvar. Bolovanje se kod nas najčešće pretvara u sumorno i letargično lenčarenje. U potpunu pasivnost. Zapamtite, Nabokove, biti bolestan veoma je ozbiljan posao."

Odlazeći iz hotela *Pribaljtijjskaja* nisam bio sasvim načisto da li je Parkinson lud ili samo još jedan od onovremenih zanesenjaka koji

slepo veruju u svoje fantastične teorije. Nešto kasnije, u Moskvi, na večeri kod grofice V. ispričao sam Nikolaju Berđajevu neke detalje iz razgovora s Parkinsonom, uprkos činjenici da ćemo se, ako je verovati hronologiji, nas dvojica sresti nekoliko godina kasnije. Berđajev je mnogo ozbiljnije shvatao Parkinsona nego ja. (Upravo onoliko koliko je i inače bio ozbiljniji čovek.) „Šta da vam kažem, Nabokovc?“ rekao je veliki mislilac.

„Parkinson je napola u pravu. Njegova istraživanja bolesti duboka su i često tačna. Pogrešna je, međutim, njegova namera da od toga napravi politički pokret. Pitate me da li je lud ili nije? Ko to može znati? U svakom slučaju, čak i da je lud, ne bi trebalo mešati njegovo ludilo s njegovim teorijama. Ima tu nešto. Poslušajte ovo. Prema Parkinsonu, prvi čovek oboleo od Parkinsonove bolesti, prvi bolestan čovek u ljudskoj istoriji uopšte, bio je pravedni Jov. Pre njega, bolesti nisu postojale; ljudi su umirali od starosti, siti života. Jovova bolest je skup i praobraz svih budućih bolesti. Ali, istovremeno, i uputstvo za isceljenje. Pogledajmo! Obolevši, Jov ne preduzima ništa. Bolest i neizrecive patnje prihvata kao izraz Božije volje. Kao put očišćenja kojeg se samo pravednici udostojavaju. On zna da potpunom ozdravljenju pale prirode prethodi apsolutna bolest. U njegovom telu ne postoji nijedan zdrav organ. Starozavetna knjiga pominje samo vidljive promene na koži. Ekonomije spasenja radi. Jer je malo onih koji hi bili u stanju da pročitaju potpun spisak a da i sami ne ohole. Ali mistični spisi namenjeni duhovno čvršćima, detaljno opisuju stravična zapaljenja, tumore i unutrašnja krvarenja. Jov, međutim, sriče rečenicu koju će mnogo kasnije sveti Pavle (takode veliki bolesnik) zapisati u jednoj od svojih poslanica: „Dokle život ne proždrije smrt.“ On u patnjama saznaje da bolest ne uništava zdravlje nego bolest; kao što smrt ne uništava život nego samu sebe. Pouka pravednog Jova je sledeća: Jedini lek je strpljenje.

Strpljenje rada nadu. Nada rada ljubav. A ljubav donosi izlečenje. Nema tu mesta nikakvim lekarima i nikakvim lekovima."

Berdajev očuta nekoliko trenutaka, pa reče:

„I Aleksandar Makedonski je, prema Parkinsonu, bolovao od parkinsonizma. Iako ga istorija pamti kao osvajača, ovaj izvrсни Grk je u stvari mistik. Rođen u makedonskim planinama, odgajan u duhu jednostavnosti i umerenosti, on uviđa da obilje, luksuz i razvrat vode helenski svet u sigurnu propast. Ne vredi takvim ljudima pripovedati o dobrovoljnom trpljenju. Zbog toga Aleksandar pristupa hirurškom lečenju, odsecanju glava, nogu i ruku, da bi potom Helene, pročišćene u krvavim kupkama, zarazio spasonosnom Parkinsonovom bolešću, od koje i sam boluje. Nikada Grci ne bi prihvatili hrišćanstvo da ih Aleksandar nije naučio da boluju. On se, međutim, ne ograničava na zavičaj. On hoće da bolest učini univerzalnom. Nije on išao u Indiju da bi osvajao teritorije, već da bi širio bolest. Po meni, to je potpuno tačno.“

Prošlo je mnogo godina od susreta s Demjanom Lavrentjevičem u Sankt Peterburgu - ali svakako ne onoliko koliko tvrdi hronologija prepuna netačnosti i preterivanja - i ja sam odavno izgubio (a da je nisam ni pročitao) neveliku brošuricu naslovljenu *Parkinsonova bolest kroz vekove*, koju mi je Parkinson poklonio u nadi da ću je sačuvati ili čak pisati o njoj jednoga dana kada do mene dopre priča o tome kako je Fjodor Mihajlovič¹⁵ prokockao pare namenjene izbjavljenju Rusije. Među mnoštvom fanatičnih obožavalaca Fjodora Mihajloviča, kaže priča, fanatizmom se isticao Parkinsonov otac, Lavrentij Akakjevič. Geodeta po obrazovanju, Lavrentij Aka-

" Demjan Lavrentjevič, za razliku od svog oca, nije imao visoko mišljenje o Dostojevskom. On je, zapravo, bio prvi čovek koji se pobunio protiv a v t o k r a t o r s k o g položaja koji je Fjodor Mihajlovič zauzimao (i još uvek zauzima) u ruskoj kulturi, što me je navelo da docnije i sam ponovo iščitam i prevrednujem njegovo delo. Interesantno, Parkinson je i notornu epilepsiju Dostojevskog s m a t r a o simulacijom kojoj je pisac pribegao iz dva razloga: da bi izazvao sažaljenje kod poverilaca i da bi tom nepostojećom bolešću, nazvanom i „svet o m " , osnažio mit o svojoj genijalnosti. Povremene i neporecive napade i nesvestice Fjodora Mihajloviča Parkinson je tumačio nervnom iscrpljenošću i dugotrajnim nespavanjem zbog kockanja. kjevič je godinama predvodio pokret ili

pre sektu protivnika zamene tradicionalnih decimalnim mernim jedinicama. Budući da je ta zamena sada *fait accomplie*, sa svim posledicama na koje je Parkinson senior uzalud ukazivao, vratićemo se na teren književnosti, gde su vrste, hvati i milje još uvek legitimno u upotrebi. Siroti Lavrentij Akakjevič je - tvrdi priča - imao jednu fiksideju: sanjao je da ga jednog dana Dostojevski pomene u najzabačenijem kutku nekog romana.

Dostojevski, inače, često dolazi na imanje Parkinsonovih, koje je s vremenom postalo nemoguća mešavina tajnog društva, mističkog bratstva, kupleraja i kockarnice. Lavrentij Akakjevič, za razliku od svog sina, nikada nije pisao. On hoće da se o njemu piše. Ali uprkos odsustvu dokumenata možemo rekonstruisati njegovu doktrinu.

On smatra da je moguće iskupiti se putem greha, ponavljanjem, gomilanjem, umnožavanjem grehova, sve do momenta kada gresi bivaju iskupljeni apsolutnim pokajanjem. Potpunom metanojom. Njegov letnjikovac postaje stecište velikana onovremenog bluda, razvrata i pokvarenjaštva. Parkinson stariji je patriota; misli da je tako bolje za Rusiju. Ako su tu, na jednom mestu, onda je njihov uticaj lokalizovan na ionako pokvarenu sredinu. Ako su u Mitrofanovsku, onda ne mogu biti u Moskvi.

Problem je u tome što narečena gospoda s lakoćom mogu biti i u Mitrofanovsku i u Moskvi i na Krimu.

Takvi su to ljudi. Među njima i Dostojevski, koji, rekosmo, često svraća kod Parkinsonovih.

Tobože da bi sakupljao materijal za knjigu *Zapisi iz podzemlja*, koja je - svi to znaju osim Lavrentija Akakjeviča - već davno napisana. U stvari dolazi da bi se odavao svojoj strasti: kockanju. Zašto Fjodor Mihajlovič, upitaće se neko, a i on se sigurno pitao, kao slavan pisac ne ide u evropska kazina? Naš pisac zna odgovor. A neupućenima ću odgovoriti ja: Fjodor Mihajlovič nema para.

Za razliku od Lavrentija Akakjeviča, koji ih ima u izobilju. I koji je čovek široke ruke. Svaki put on bogato daruje velikog pisca. Niko,

međutim, ne može imati onoliko novca koliko je Dostojevski u stanju da proćerda. Lavrentij Akakjevič se ne uzbuđuje zbog tih gubitaka, još uvek on ima dosta para; žao mu je samo što je Fjodoru Mihajloviču kockarski sto važniji od pisaćeg. S vremena na vreme to mu izokola, biranim rečima, najučtivije spočitne. E tada prisustvujemo strašnim napadima piščeve pseudoepilepsije. „Pisati - kažete!" urla Fjodor Mihajlovič, lagano dolazeći k sebi. „Da, pisati, ali - kako? Ja sam realistički pisac, a ovde, u Rusiji, ne postoji realnost. Ostaću zapamćen kao rodonačelnik psihološkog romana, a gde je, molim, psihologija. Nema! Nema realnosti i nema psihologije. Polovina Rusije se odaje morbidnom (antaziranju; druga polovina žderanju, piću i spavanju. Nigde književnog junaka! Nigde čoveka koji bi nešto uradio iz ubedenja, iz nekog višeg cilja i tako. Obezbedite mi temu, Lavrentije Akakjeviču, i ja ću prionuti na posao. I možda vas pomenuti negde u romanu, kao slugu u nekoj krčmi ili kao policijskog pristava. E t o ! "

Lavrentij Akakjevič donosi sudbonosnu odluku. Fjodor Mihajlovič je u pravu. Fjodor Mihajlovič je uvek u pravu. U Rusiji zaista nema ni realnosti ni psihologije. Ali ima potkupljivih novinara. Sluga upreže konje i Parkinson juri u Moskvu, hita preko zavejanih stepa i zaleđenih šumaraka u kojima se - vidimo to u magnovenju - sirotice i siročići smrzavaju pored slabašnih vatri da bi se ceo prizor uklopio u sladunjavu poetiku onoga vremena. Piskaralo Samson Leonidič, novinar *Moskovskih vjedomosti*, već je dobio telegram i strpljivo čeka. „Meni je, Samsone Leonidiču", govori mu Parkinson, „potreban jedan stvaran, snažan, upečatljiv događaj. Nesvakidašnji, da kažem. Dobro ću platiti. Neko, dakle, svirepo ubistvo. Ali ne bilo kakvo. Ubistvo mora biti počinjeno iz uzvišenih pobuda." „Vaše visokoblagorodstvo, Lavrentije Akakjeviču", ponizno će Samson Leonidič, „nema više takvih ubistava." „Onda ga izmislite!" uporan je Parkinson. „Recimo, neki propali student, razočaran u ljudski rod, ubije, da kažem, nekorisnog nekog člana društva. Neku staricu zelenašicu. Niko ne mora da bude ubijen. Izmislite! Napišite feljton.

Dobro ću platiti, Samsone Leonidiču."

Stvar završena. Lavrentij Akakjevič se vraća u Mitrofanovsk; proleće trojka pored onog šumarka sa smrznutim siročićima. U trojci svežanj *Moskovskih vjedomosti* koji Parkinson iste večeri stavlja na uzglavlje Fjodora Mihajloviča.

Ostalo je istorija književnosti. Da nije bilo kockarske strasti Dostojevskog, mogla je ta istorija krenuti u sasvim drugom smeru. Jer, Lavrentij Akakjevič, pod uticajem teorija svog sina, zastrašen užasnim vizijama - neki kažu deliričnim halucinacijama - skoro propasti Rusije, uveren je da samo revolucija u književnosti može sprečiti revoluciju u državi. Lavrentij Akakjevič zagovara apsolutni realizam, politički svakako neupotrebljiv, ali interesantan kao prilog istoriji ruskih zastranjivanja.

Revolucionarna ideja Lavrentija Akakjeviča u osnovi je jednostavna: umesto da romani nastaju i postoje unutar države, državu treba organizovati kao književnu gradu i uobličiti u roman. Realizacija ideje - toga je i Parkinson svestan - neuporedivo je složeniji posao. Ali ne i nemoguć. Rusija raspolaže mnoštvom sposobnih pisaca. Problem je njihova sklonost originalnosti, vašarsko šarenilo ideja i tema. Ako bi se ti talenti ujedinili pod vodstvom Vrhovnog Romansijera (Dostojevskog, naravno), njihova stvaralačka energija ne bi rasipala i projekat bi mogao da počne. Tamo gde je car samo književni lik, makar i centralni, tu nema mesta samovolji. O samovolji podređenih činovnika da i ne govorimo. Pisanje - a u takvoj Rusiji bi svi pismeni pisali - podrazumeva visok stepen koncentracije, koncentracija, pak, oplemenjuje, plemenitost, konačno, donosi mir...

Lavrentij Akakjevič ne gubi vreme. Piše Dostojevskom. Poziva ga da se lati posla. Pismo je, nekim čudom, sačuvano u celini.

Mnogopoštovani Fjodore Mihajloviču, Bačuška,

Vi znate za moju davnašnju želju da me pomenete u nekom od Vaših budućih romana. S

druge strane, znam za Vaš princip da u prozi koristite isključivo fiktivne ličnosti. I za to imam razumevanja. Ako samo jednom

popustite, ako u Vaše zaplete uvedete nekog konkretnog čoveka ili - daleko bilo - ženu, to bi bio početak procesa degradacije realističke proze i njeno pretvaranje u realnost. A to je ono što želimo da izbegnemo po svaku cenu. Ja, nažalost, nemam književnog dara, ali ponekad imam vizije... Možda je bolje reći: zahvaljujući prekomernoj upotrebi alkohola i posledičnom rastrojstvu čula, s vremena na vreme bivam posmatrač određenih prikazanja, koja će se, verujem, začelo dogoditi u budućnosti. Moj sin, Demjan Lavrentjevič, smatra da ja jesam bolestan, ali da su te vizije verodostojne. Ide i korak dalje i tvrdi da se tih viđenja udostojavam upravo zahvaljujući obolelosti. Prema njemu, zdravlje je slepilo, samozadovoljstvo, stanje paklenog egoizma koje nas sprečava da stvari sagledamo onakve kakve jesu. I ja mu verujem. Jer suština viđenja čiji sam svedok tiče se istorijskog raskršća na kome se Rusija nalazi. A da toga nije svesna. Mi smo, Fjodore Mihajlovi-

ču, pred sudbonosnim izborom: ili bolestan pojedinac, a zdravo društvo; ili zdrav pojedinac a bolesna zajednica. Trećeg puta nema. A onaj drugi - država surovih i zlobnih atleta i nije put nego bespuće. Jer, briga za lično zdravlje, održavanje organizama u dobrom stanju, pogotovo kada postanu masovne pojave, slabe društvenu koheziju i odvođe u apsolutni nemoral.

Država je isuviše ozbiljna stvar da bi se prepustila na milost i nemilost pravicima i filozofima. A upravo se ta gospoda osećaju najpozvanijima da se petljaju u državne poslove. Apstraktnost i spekulativnost tih profesija, zapravo, njihova površnost, uzrok su rastuće dekadencije. U

filozofskim sistemima i zakonicima stvari su naoko na svojim mestima, ali matice stvarnog života teku u suprotnom smeru. Filozofi i pravnici polaze od pogrešne premise da su zajednice sastavljene od umno i telesno zdravih ljudi i da su u ljudskim zajednicama umne i telesne bolesti poremećaj sistema, iskorak, anomalija. To je opasna zablude. Bolest je sistem, a zdravlje iluzija. Božija milost, neka vrsta nebeske anestezije, uzima u obzir slabost naše prirode i prikriva bolest sve dok ne dosegnemo zrelost i sposobnost da sagledamo

njena isceliteljska svojstva. Ali danas je sve manje onih koji su u stanju da se suo

če sa svojim boleštinama. Gotovo je nemoguće naći bolesnika koji ne ropće, koji ne postavlja idiotsko pitanje „zašto se baš meni ovo doga

đa?"; da stvar bude žalosnija, čak i visoki oficiri odlaze kod lekara i podvrgavaju se ponižavaju

ćim pregledima...

Sve je to posledica modernog prezira prema ratu. Naši intelektualci, vaspitani na Zapadu, umesto rata propagiraju sapun kao profilaktičko sredstvo. Sapun je, međutim, nemoćan da se izbori s našom boli. U najboljem slučaju čini nas čistim, mirišljivim, što samo pogoršava bolest.

Od sapuna nema nikakve koristi. Kako ste ono Vi nadahnuto napisali u članku Spašava li prolivena krv: „Naprotiv, pre će mir, dugi mir, načiniti čoveka surovom zveri nego rat. Dugi mir uvek odgaja trivijalnost, kukavičluk i grubi, ugojeni egoizam. I - najvažnije - umni zastoj. Za vreme dugog mira goje se samo eksploatori naroda."

Što je jedna nacija kulturnija, ona više ratuje. U ratu, pogotovo ako je motivisan nekom uzvišenom idejom, svi mi postajemo instrumenti vektora viših sila; svi se, da tako kažem, uklapamo u namere Providenja. U miru, pak, svi se brinemo isključivo za svoje zdravlje i ličnu korist, što dovodi do stepena haotičnosti koji je sve teže kontrolisati i koji će neminovno završiti kao katastrofa.

Fjodore Mihajloviču, Baćuška, ako se ne

što ne preduzme, u Kremlju će vrlo brzo zasesti Sotona.

Moj sin, Demjan Lavrentjevič, predano radi na politizaciji naše praroditeljske bolesti, na njenom pretvaranju u politički program. Štaviše

- u ideju. (U prilogu pisma je njegov pamflet Politička filozofija Parkinsonove bolesti.) Suština njegove doktrine jeste neophodnost svetog rata bolesnih protiv imperijalizma zdravih. Vi dobro znate kako se u Rusiji, verovatno i na drugim mestima, prezrivo gleda na bolesnike. Oni su ovde ljudi drugog reda. Nedodirljivi. Setite se samo kako ih oblače u bedne prnje i izbledele mantile ne bi li ih ponizili do kraja. Kako ih primoravaju da po ceo dan leže u krevetima, iako je izležavanje i lenčarenje poslednja stvar koja treba bolesnom čoveku. Kako ih kljukaju sumnjivim lekovima, zapravo otrovima i narkoticima koji otupljuju imunitet i mehanizme samoodhrane.

Do te mere smo nisko pali da se bolest doživljava kao zločin, lako je samo krivica. Ali ne krivica bolesnih već zdravih.

Naše su bolnice zatvori u kojima je zarobljeno saznanje o toj krivici.

Fjodore Mihajloviču! Baćuška! Hajde da zaratimo protiv realnosti. Vi, samo Vi i Vaš genij, Vaš talenat, harizma i uticaj, mogu potpaliti oganj pravedne revolucije bolesnih. U suprotnom: imaćemo revoluciju idolopoklonika zdravlja. Sve sam video u vizijama. Nemojte olako reći: to je Parkinsonov delirijum. Bilo bi pogre

šno. Nemam ja s tim ništa. Samo sam posmatrao. To možda liči na delirijum, to možda i jeste delirijum, ali to će veoma brzo biti ruska stvarnost. Više čak ni vizije nisu neophodne. Kao iskusan bolesnik i genijalan čovek Vi svakako pratite znake vremena i primećujete da porast brige za narodno zdravlje (kakva masna laž!) čini da je isti taj narod sve bolesniji. Svaka nova bolnica za posledicu ima jednu novu izmišljenu bolest. Pod naslagama tih fiktivnih (ali ništa manje neprijatnih) boleščina više nismo u stanju da prepoznamo našu pravu bolest na smrt; sve su terapije stoga pogrešne i kontraindikovane, jer naša istinska bolest u samoj sebi sadrži i lek.

To jest - pokajanje.

Kao što je Mojsije ustao protiv rezanih likova, Vi bi trebalo da povedete ustanak protiv idola lažnih bolesti. Potrebno je satno da napišete remekdelo. Roman u koji će stati čitava Rusija.

Roman koji će se savršeno poklopiti sa teritorijom Matuške. Roman u kome će junaci biti svi mrtvi i živi Rusi. Vi, jednostavno, morate da napišete budućnost Rusije. Jer ako se stvari prepuste stihiji, Rusija će se pretvoriti u kažnjeničku koloniju. I naša će deca živeti usred mojih vizija.

Ili usred delirijuma. Kako vam drago.

Naravno, takav jedan poduhvat, pisanje takvog jednog romana koji bi obuhvatio celokupnu rusku realnost i sačuvao je od pogubnih uticaja Zapada, od uvođenja novih mernih jedinica, ateizma, promene kalendara, inovacija u ortografiji i sličnih stvari, takav jedan posao zahteva mnogo novca i ogroman tim pomoćnika. Novac ne bi trebalo da bude problem. Ja, naime, već izvesno vreme, osim mog imanja, prodajem tuđa imanja u nekoliko okolnih gubernija. Da bih finansirao rad na vašem romanu i da bih spasao ta imanja. Ona će, rekoh, vrlo brzo biti oduzeta od vlasnika i pretvorena u bezbožničke zadruge ukoliko naš projekat nekim slučajem ne uspe.

Ukoliko uspe, posedi će biti uredno vraćeni njihovim vlasnicima.

Osim toga, u mom letnjikovcu je i alhemi-

čar Kalakurov, koji radi na pretvaranju neplemenitih metala u zlato. Za sada nema značajnijih uspeha. Ali se nadamo boljitku. U svakom slučaju, za novac ne brinite.

U očekivanju Vašeg pristanka da se latite spasonosnog zajedničkog dela, srdačno Vaš, L. A. Parkinson

Dostojevski s oduševljenjem čita Parkinsonovo pismo. Ne bih hteo da tvrdim da ga ideja o pretvaranju Rusije u roman nije ponela. Nećemo tako daleko. Uprkos sladunjavosti i pretencioznosti, on je romanopisac od formata. Slavoljubiv i tašt priđe. Ostvarenje Parkinsonove ideje postavilo bi ga u centar ruske kosmogonije. Ta, i car bi morao raditi samo što on, Dostojevski, napiše. Fjodor Mihajlovič odmah otpisuje Lavrentiju Akakjeviču. Pismo, nažalost, nije sačuvano.

Dragi Lavrentije Akakjeviču,

Vaše pismo me je neobično obradovalo i povratilo mi veru u ruskog čoveka. Znam za Va

šu davnašnju želju da Vas pomenem u romanu i veoma cenim razumevanje za moj princip da stvarne ljude u prozi ne pominjem. Pa znate, Lavrentije Akakjeviču, kakvi smo mi Rusi. Sasvim ste u pravu. Ako bih pomenuo nekoga, Vas recimo, to bi dovelo do lavine sličnih zahteva. Nisam siguran da bih se mogao odupreti. Tu su moćni ljudi... Gubernatori, njihova prevashodstva... Razumećete.

Krajnji rezultat bio bi potpuna profanacija umetnosti.

Sa velikom pažnjom sam pročitao deo pisma koji se odnosi na sveti rat bolesnih protiv zdravih. Kao ozbiljno bolestan čovek i lično sam zainteresovan za tu stvar. Što se romana tiče, obimnog dela koje bi obuhvatilo celokupnu rusku stvarnost, ja se već dugo nosim mišlju da započnem rad na njemu. Kao što ste ispravno pretpostavili, nedostatak novca za jedan tako obiman posao bio je jedina prepreka da se latim posla.

Sada, međutim, kada ste taj problem velikodušno resili, spreman sam da prionem na pisanje. Koliko sutra.

Dakle, šaljite pare.

Ostajemo u vezi.

Iskreno vaš,

F. M. Dostojevski

Prema priči koja se ispredala u ruskoj emigraciji, očigledno smišljenoj da se sačuva obraz velikog pisca, Dostojevski se latio nemogućeg posla i odustao tek posle meseci i meseci napornog rada i, posledično, stravične nervne iscrpljenosti koju je pokušao da izleči u kockarnici. Pouzdaniji podaci, koji ni za jotu ne umanjuju

književni značaj Fjodora Mihajloviča, međutim, prozaičniji su i nedvosmisleno tvrde da primivši enormnu novčanu pošiljku iz Mitrofanovska, Dostojevski umesto da počne, u stvari prestaje da piše, momentalno seda u voz i odlazi u Marijenbad (ili neko slično mesto), gde će tokom tri noći spiskati basnoslovnu sumu, posredno upropašćujući budućnost nepoznatih ljudi čija je imanja Lavrentij Akakjevič prodao, kao i budućnost njihove dece, od kojih će mnoga tragično završiti kao siročići pored blede vatre u onom već opisanom zaleđenom šumarku.

Epilog, ako epilog uopšte ima smisla: Sve revolucije, pa i one u književnosti, ništa nisu u stanju da promene i uvek prokockaju ono što je uloženo u njih. Mnogo mi se, posle svih ovih godina, boljim čini put kojim beše krenuo Parkinson mlađi. Put spiritualizacije bolesti. Jer, čak da Demjan Lavrentjevič nikada nije postojao (o tome je li postojao ili ne još uvek nema konsenzusa), sasvim je sigurno da njegova bolest i te kako postoji i da svi mi, u manjoj ili većoj meri, od nje bolujemo.

1991. Književni list **Literaturnaja gazeta** štampa drugi deo Parkinsonovce **Istorije moje bolesti**.

D. L. Parkinson

ISTORIJA MOJE BOLESTI

Docniji pseudobiografi, dok im se, kao i meni, nije zameo trag, rado su česte promene mojih identiteta upisivali na raboš nespremnosti da se suočim sa oštrim kritikama mojih spisa. A da uopšte nisu imali jasnu predstavu šta sam doista napisao, šta su pod mojim imenom napisali drugi, a šta, pak, nikada nije ni napisano. Što, istini za volju, pouzdano ne znam ni sam. Novinski paškvilanti su otišli korak dalje i kriminalizovali te promene; tako sam se, tobože, ako im je verovati, sakrivao od poverilaca i tužitelja. Istina je sasvim drugačija. Još od pionirskih dana parkinsonizma na mene se podigla teološka, medicinska, advokatska i policijska kuka i motika.

Nije tu bila ugrožena moja sujeta, već moja sloboda. Ali, takva je, tragična i veličanstvena istovremeno, sudbina svih koji imaju misiju. U mladalačkoj naivnosti, uveren da je svet spreman da prihvati istinu, daleko od spoznaje da su neznanje i zatucanost sveta *namerni*, počeo sam da tumačim svoje ideje i da pišem članke po časopisima. Već moje prvo, nazovimo ga predavanje, koje sam trešten pijan održao u onoj seoskoj krčmi prosvetljenja, koštalo me je teških batina, još teže grize savcsti i cele sume od očeve navodne prevarantske prodaje imanja. Đavo me je naveo onako pijanog da se popnem na sto i da se obratim prisutnima. Ne sećam se šta sam tačno govorio. Ali mora da se nije mnogo razlikovalo od onoga što inače govorim. Bilo kako bilo, mužici, spahije, kafanske kurve, sluge - svi su se složno bacili na mene i počeli da me udaraju nogama, kašikama, kaišima i, ako se ne varam, noćnim posudama. Valjda da bi me što više ponizili. Ali nisu me ponizili. Štaviše, uverili su me u istinitost moje bolesti.

Moji članci po časopisima, u prvi mah prihvatani s oduševljenjem, poput svih novotarija, ubrzo su izazvali gnev lekarskog esnafa. Ta gospoda koja prave karijere i gomilaju bogatstva na strašnim patnjama ljudi, nisu mogli mirno da posmatraju kako se pred mojim

ubojitim perom njihove ordinacije, klinike i prakse ruše kao kule od karata. Morali su hitro da reaguju. Da ih ponovo podignu uz pomoć državne prisile. Šta sam drugo mogao očekivati? Koji bi lekar, bilo gde na ovom svetu, dozvolio da se bolest demistifikuje, da se zdravlje postavi na svoje pravo mesto, da se čitava njihova zlehuda nauka raskrinka kao vašarska predstava? Što medicina u suštini i jeste. Ne, nisu se oni mogli pomiriti sa širenjem mog isceliteljskog učenja. Već ih je prva rečenica *Traktata o bolesti i zdravlju* (koji se ubrzo našao na indeksu zabranjenih knjiga) - *Svako ko nudi isceljenje, a nije Isus ili jedan od dvanaest apostola, najobičniji je prevarant*, dovodila u stanje nekontrolisanog besa. Da ne govorim o delovima traktata u kojima se akribijski dokazuje da je 99,5% bolesti najobičnija izmišljotina lekara i apotekara. Hiti farmaceuti, kako su se docnije nazvali, da bi još više mistifikovali stvar. Stvar stoji ovako. U suštini, postoji samo jedna bolest - bolest života - koju sam praktičnosti radi nazvao Parkinsonovom. Sve ostale bolesti, a nema ih više od četiri, samo su simptomi Parkinsonove bolesti. Raslabljenost, međutim, čini da svaka povišenost temperature i pritiska, svaka oteklina i svaka bubuljica biva neopravdano oglašena bolešću, iako se tu radi o površnim promenama u stanju našeg tričavog zdravlja. (Uzmimo primer povišenog krvnog pritiska kao tipičnog primera fiktivne bolesti. Pritisak je, pre svega, fizički, ne fiziološki fenomen. Njime bi trebalo da se bavi hidraulika, ne medicina. Kada u kotlu lokomotive pritisak raste, niko ne misli da je u pitanju kvar. Najzatucaniji ložičar zna da je porast pritiska posledica preteranog zagrevanja u ložištu i odmah prestaje da ubacuje ugalj. Mašinovoda, ako kazaljka na manometru zađe u crveno područje, ispušta paru. Mašinovode naših organizama, vajni lekari, prozbore nešto o tome kako pacijent treba da ždere manje slanine i valj uški, ali obavezno u dosluhu s obližnjim „farmaceutom“ prepisuje praškove ili tinkture, umesto da sledi postupak majstora mašinovoda i „bolesniku“ ispusti litardva krvi.) Nije to bolest. Tu imamo posla sa sitnim mehaničkim kvarovima.

Bolest je nešto drugo.

Uzmimo hirurgiju. Zapaljenja slepog creva, vezana creva, benigni tumori - sve nabrojano nisu bolesti nego mehanički kvarovi. Ne samo da je netačno nego je i opasno brkati telesnu mehaniku s metafizičkom prirodom istinske bolesti.

Najbolesniji je onaj ko misli da je bolestan a nije.

Kako li su se tek onovremeni lekari mrštili i besneli nad redovima u kojima sam izneo tačnu klasifikaciju bolesti? Kako li su samo morali biti zgranuti pred neoborivim dokazima da postoje samo četiri bolesti: slabost, prištevi, zapaljenja i kanceri. I da su sve četiri u stvari samo simptomi integralne Parkinsonove bolesti. Da prvima (slabostima) dominira element vazduha; drugima (prištevi) element vode; trećima (zapaljenja) element vatre i četvrtima (kanceri) element zemlje. Da srčane insuficijencije, šumovi srca, infarkti miokarda, ciroze jetre, bubrežne „bolesti“, endokrine bolesti i slično spadaju u slabosti i da su u stvari jedna jedina bolest koju, ako se već pristupa lečenju (što ne preporučujem) treba lečiti biljnim i mineralnim preparatima kojima dominira element vazduha. Da od bolesti slabosti, sasvim logično, oboljevaju izuzetno snažni ljudi.

1 da ih je zato najbolje uopšte ne lečiti. Većina lekara to dobro zna. Ali slože li se, onda je to kraj kardiologije, interne medicine, nefrologije i endokrinologije. Kraj mnoštva unosnih poslova.

U jednom dubljem sloju, međutim, ta podela prestaje da važi i bolesti se opet račvaju u bezbroj varijeteta. Ne postoje dve iste bolesti. Hepatitis od kojeg boluje Akakij Davidovič nije čak ni u histološkom smislu sličan hepatitisu od kojeg boluje David Akakjevič. *Hepatitis* je tu samo simbolično zajedništvo bolnih...

Ali, lekari su izuzetno moćni ljudi. Opasno je potceniti ih. Ko drugi osim lekara s m e caru narediti da čučne ili da diše duboko? Ko bi se osim lekara usudio da cara kucka po grudima i kolenima? Ima li neko drugi ko bi se drznuo da šefu tajne policije gurne prst u čmar? I da priđe bude bogato nagrađen. Tokom vizita i pregleda raznoraznih hipohondričnih visokoblagorodija, moskovski i peterburški lekari podmuklo opanjkavaju moju doktrinu. „Vaše visokoblagorodije,

Platone Matvejeviču, Demjan Parkinson širi učenje da je carstvo nasmrt bolesno." „Kako, molim, Inokentije Pavloviču?" „Upravo tako. Tvrdi da je matuška Rusija na umoru. Da samo revolucija može doneti preporod."

Platon Matvejevič, ma ko to bio, smesta poziva sekretare, podsekretare, pristave, činovnike. Zatvaraju se u kabinet. Škripe pera. Kuriri raznose zapečaćene dopise po lavirintima državne administracije. Jedna kopija u tajnu policiju.

Druga u katastar. Treća u carsku cenzuru. Četvrta ko zna gde. Mreža satkana od falsifikata, glasina i dezinformacija zateže se oko Mitrofanovska. Moj otac, Lavrentij Akakjevič, istina, prodaje posede. On, međutim, s pravom misli da su njegovo vlasništvo. I ne sluti da su ta imanja u katastru prevedena na imena drugih ljudi. Koji o tome ni pojma nemaju. Rusko plemstvo se ne bavi trivijalnim pitanjima svojine. Prezire novac. I zato će ostati i bez svojine i bez para. Jer, nije problem u tome što će zavera lekara i hipohondara odvesti mog oca u progonstvo; on progonstvo priželjkuje i sam radi na tome da se tamo nade. Problem Rusije, čitavog sveta, konačno, jeste nestalna priroda laži. Laž se, naime, ne može kontrolisati. Sklona je da se otrgne od lažova i da samostalno deluje. Da izazove posledice koje lazovi uopšte ne očekuju.

Na primer: laž o mojoj tobožnjoj revolucionarnosti naglo prekida sve veze s autorima i nadležstvima i započinje samostalni život u podzemlju prestonice. Docniji revolucionari, budući menjševici, boljševici i eseri, u to doba pojma nemaju o revoluciji. Oni obrazovaniji maglovito nagađaju da se ta reč odnosi na nekakav astronomski fenomen. To su uglavnom pijanice, sifilističari, zanesenjaci, neradnici, koji sanjaju o agrarnoj reformi i pravu glasa za žene. Zauvek bi oni nastavili da vode jalove rasprave po krčmama da, takoreći niotkuda, u iste te krčme ne dopire glasina o Parkinsonovoj teoriji o bolesti carstva i neophodnosti revolucije. Ambiciozni sibirski fiškal, V. Uljanov, već ima spremnu konstrukciju. Popisao je sve nepravde. Projektovao je ispravljanje svake od njih. Ali on hoće nemoguće: on bi da svoje reforme sprovede u okvirima

carskog poretka. Ništa, međutim, od tog posla ne bi bilo da prilikom jednog boravka u Moskvi ne sreće Mereškovskog (ne pisca, muzičara Mereškovskog), koji mu za ručkom prenosi glasine o Parkinsonovoj revoluciji.

Ja već tada znam da revolucija nema veze sa politikom, da se tu radi o bolesti; da su gromke parole - jednakost, agrarna reforma, sloboda, socijalizam - puko bunčanje u groznici podmuklog parkinsonizma D. Potpuno sam svestan da se revolucija ne može sprečiti državnim terorom i policijskim metodima već isključivo medicinskom profilaksom. Ali kako kada je upravo zapadna medicina, nekritički prenesena na rusko tlo, osnovni uzrok i prenosnik revolucionarne bolesti. Kada rusko zdravstvo nije ništa drugo do organizacija za sistematsko kršenje Božijih zapovesti. Ruske lekare bolje da i ne pominjem. Onaj Anton Pavlovič piše priče i pozorišne komade.

Ivan Demidovič kupuje mrtve duše po provinciji. Pavel Nikolajevič zida kućerine i izdaje kućerine pod kiriju...

Jedini izlaz vidim u fuziji medicine i teologije i u spajanju lekarske prakse i monaštva.

Šaljem Carskoj dumi dopis sa predlogom Zakona o reformi zdravstva.

Ni odgovora da me udostoje.

Pišem pismo Nikolaju Fjodorovu, asketi, autoru čuvenog spisa *Filozofija zajedničkog dela*.

Mnogopoštovani Nikolaju Fjodoroviču, Uzimam slobodu da Vas zamolim za podr

šku jednoj ideji čije će sprovođenje u delo unaprediti duhovno i telesno zdravlje naroda. Reč je o prekoj potrebi rusifikacije zapadne medicine, koja se u poslednje vreme nekritički, isuviše olako preuzima sa Zapada. Kao vojni lekar s velikim iskustvom, a na

osnovu opsežnih istraživanja, odgovorno tvrdim: ruske bolesti nisu isto što i evropske. Ne poričem da se mnogi simptomi većine bolesti podudaraju. Simptomi se, međutim, odnose na spoljašnjost. A fokusiranje pažnje na spoljašnjost, na vidljive manifestacije bolesti, na puke promene u tkivima, i jeste ključni nedostatak zapadne medicine ogrezle u najvulgarniji materijalizam. Ruskom čoveku, koji je u suštini idealista čak i kada je ubedeni pristalica materijalističkih doktrina, telesnom sastavu ruskog čoveka takva medicina nije u stanju da pomogne.

Umesto da ga izleči, takva medicina ga pretvara u karikaturu zapadnjaka. Rusiji je potrebna autentična medicinska nauka, a do nje možemo sti

ći samo putem radikalnih reformi koje podrazumevaju spajanje medicinskih i teoloških studija.

Vama je svakako poznato da u Rusiji postoje samo duševne bolesti. To ne znači da su u Rusiji svi ljudi. Daleko od toga. Ako je, na primer, slučaj tuberkuloze kod nekog Francuza posledica slabe uhranjenosti i dodira s bakterijama, u Rusiji (gde bakterija i nema) od tuberkuloze se oboleva ili od revnosti koja nije po Bogu ili od dvojedušnosti, kako je to odavno ustanovio N.

D. Gurjev. Bolesti su u Rusiji samo telesni izraz stanja duše. Čirevi, prištevi, spazmi, zapaljenja, katari - sve su to samo materijalizovani gresi.

Dijabetes, tuberkuloza, bolesti unutrašnjih organa - samo otelotvorene strasti. Ništa od nabrojanog ne treba lečiti; pažnja iskusnog lekara mora biti usmerena na patologiju duše. Kada se iskorene gresi i očiste strasti, sve druge rane zarastaju same od sebe.

Moderna medicina, kao što vam je takode poznato, ne priznaje postojanje duše i samim tim se pretvara u leglo razvrata i poroka. Stvar se dodatno pogoršava usitnjavanjem integralne lekarske veštine, njenim cepanjem na specijalizacije i subspecijalizacije.

Dragocena i dokumentovana istraživanja već pomeputog N. D. Gurjeva iznose na svetlost dana poražavajuća saznanja. Gastroenterolozi su listom stomakougodnici; internisti - gordeljivci; ginekolozi i venerolozi - bludnici; hirurzi - gnevljivci; ortopedi - srebroljupci.

Budući ruski lekari moraju biti monasi. I moraju biti bolesni od svih bolesti i od svih se sami izlečiti da bi mogli da leče druge.

Poštovani Nikolaju Fjodoroviču, molim Vas da Vaš ugled i autoritet uložite u ostvarenje ove plemenite zamisli.

Sa izvanrednim poštovanjem,

D. L. Parkinson

Ni Nikolaj Fjodorov ne odgovara. Kasnije doznajem razlog. Već deset godina je mrtav, a da to niko ne zna.

1993. Beogradski časopis za književnost i kulturu *Reč* objavljuje fragmente *Tractatusa antibeliocentricusa*, pod naslovom *Ideologija heliocentrizma*.

Otkrivajući antičke rukopise koje, uzgred, niko nikada nije ni sakrivao i koji su neprestano bili u opticaju, renesansni slobodni mislioci na mala vrata uvode pagansku nauku u hrišćansku civilizaciju, pravdajući se tvrdnjom da je nauka po svojoj prirodi univerzalna i nezavisna od religioznih koncepcija, što je netačno. Nauka prvobitno nastaje upravo iz kulta, tačnije iz izopačenja kultova, i nosi u sebi neizbrisiv pečat religioznog sistema pod čijim okriljem nastaje. Temelj na kome je sagrađena zapadna civilizacija nije antička Grčka već hrišćanstvo. Sledstveno, zapadna je nauka trebalo da bude zasnovana na bliskoistočnoj tradiciji u kojoj je nastalo i hrišćanstvo. Umesto logičnog izbora prema duhovnoj, u renesansi je načinjen izbor prema rasnoj i geografskoj bliskosti. Tako je u tkivo jedne vertikalne kulture nasilno presađena horizontalno orijentisana nauka zasnovana na, za hrišćanski *weltanschauung* nepodesnom, decimalnom matematičkom sistemu i još nepodesnijoj euklidovskoj

geometriji, koji su potpuno potisnuli primereniji seksagezimalni račun, čije relikte nalazimo u deljenju vremena na nedelje od sedam dana i godine od dvanaest meseci. Tokom poslednjih nekoliko vekova paganska nauka je, umesto da bude dovedena u saglasje s etičkim, religioznim sistemom, religiozni sistem podredila sebi. Nije dalek dan kada će Papa u ime Katoličke crkve ukazom priznati Darwinovu teoriju evolucije kao tačnu.

«-

Moderna istorija oblikuje bazičnu obrazovanost, dakle skup stvari koje se uzimaju zdravo za gotovo, putem proglasa kojima se određeni događaji, pojave i ličnosti oglašavaju „pozitivnim“, „negativnim“, „naprednim“ ili „zaostalim“. Tako su bliskoistočne matematike i tehnologije apriori prokazane kao opskurna i magijska pseudoznanja, nedostojna pažnje prosvetljenog doba u kome su, nekim čudom, milionima ljudi relevantan putokaz u donošenju odluka besmisleni horoskopi koji se objavljuju u novinama i koji se često sastavljaju ne prema položaju zvezda već prema tekućim političkim potrebama.

Međutim, mnogi tehnički relikti bliskoistočne civilizacije, poput piramida, na primer, još uvek su zagonetka za prosvetlene naučnike i to na nivou izvođenja radova, da ne govorimo o potpunoj nepoznanici o smislu sistema velikih građevina razbacanih po egipatskim pustinjama.

«•

Primer istorije kao političkog pamfleta nalazimo u enciklopediji *Britanka* pod odrednicom *Renaissance*. U istorijama koje se bave konkretnom temom ideološki govor je razvodnjen meandrima velike naracije i naslagama statističkih podataka. U enciklopedijskom tekstu, međutim, gde masi podataka stoji na raspolaganju ograničen prostor, ne nalazimo ništa osim podataka relevantnih, čak ne ni za onovremene politike već isključivo za potrebe moderne političke ideologije. Razdoblje koje se naziva renesansom, uzeto samo za sebe, je isečak vremenskog toka, ni bolji ni gori od bilo kojeg drugog.

Kobna je samo naknadno ideologizovana renesansa, stvorena u kabinetima negde pri kraju XVIII veka, kao što se idealizovana i ideologizovana antika, takođe nastala u kabinetima u renesansi, pokazala subverzivna po kasniji istorijski tok.

„Renesansa, doslovno 'preporod'" - piše u enciklopediji *Britanka* - „je period u evropskoj civilizaciji koji se neposredno nastavlja na srednji vek i za koji se konvencionalno misli da je karakterističan po usponu interesovanja za klasične nauke i vrednosti. U renesansi je takode došlo do otkrića i istraživanja novih kontinenata, do zamene Ptolomejevog astronomskog sistema Kopernikovim, do rasta robne razmene i pronalaženja i primene tako moćnih inovacija kao što su hartija, štampa, kompas i barut. Za savremene naučnike i mislioce to je na prvom mestu vreme oživljavanja klasičnih učenja i mudrosti nakon dugog perioda kulturnog propadanja i stagnacije."

* » *

Vidimo da u nabranjanju dostignuća renesanse visoko mesto zauzima ono što će se docnije zvati *kopernikanski obrt*, to jest zamena geocentrične slike sveta heliocentričnim modelom.

Taj obrt je posredno i na duge staze izazvao niz dramatičnih promena u zapadnom svetu, faktički ga cepajući na dve odvojene, kvalitativno potpuno različite civilizacije: vertikalnu, hrišćansku i horizontalnu, tehnološku, ostvarujući na paradoksalan način ideale renesanse tek u najnovije vreme. Geometrization urbanih formi, opsesivna briga za telo, naglašeni interes za atletske discipline (sport), uspon prezrenih profesija te procvat sinkretističkih kultova i emancipacija homoseksualnosti, sve to moderno doba u duhovnom smislu povezuje sa helenskim svetom u fazi opadanja. Renesansa, otuda, nije početak nekog novog doba već suton vertikalne hrišćanske civilizacije, čije će raspadanje potrajati sve do prosvetiteljstva i Francuske revolucije.

>'r

Heliocentrična teorija na prvi pogled samo ispravlja jednu omašku percepcije i odnose među nebeskim objektima postavlja na njihovo pravo mesto. Ukoliko se složimo da je geocentrični sistem posledica omaške u opažanju, teorija je besprekorna. Ali baš sa stanovišta percepcije, tvrdnji da je Zemlja u središtu univerzuma i da se ceo nebeski svod okreće oko nje ne može se staviti nikakav prigovor: neposredno čulno iskustvo uverava nas da je tako. Heliocentrična teorija, uostalom, nije sračunata toliko da izvrši prevrat u astronomiji koliko u psihologiji. Njeno širenje i prihvatanje postavilo je temelje gubljenju vere u neposredno iskustvo i preusmeravanju poverenja na jedan spoljašnji autoritet koji poriče Božiju egzistenciju i postavlja na njegovo mesto sekularizovanu nauku¹⁶.

16 Interesantno je napomenuti da se u praktičnoj primeni astronomije, u navigaciji na primer, stvari postavljaju tako kao da je Zemlja u središtu sveta.

* II- *

To veliko izmeštanje, međutim, nije ni od kakvog značaja za praktične odnose u spoljašnjem prostoru. Za ljudski svet, ali i za tehniku, potpuno je irelevantno šta se oko čega okreće; da li je centar Zemlja ili Sunce. Uostalom, Teorija relativiteta će pokazati da „unutar istog sistema nije moguće utvrditi šta se u odnosu na šta kreće” i da u zakrivljenom prostoru, slično kao na površini lopte, nikakvo središte u strogom smislu nije moguće. Tradicijska učenja situiraju Zemlju u središte univerzuma na nivou koji je neuporedivo važniji od međusobnih odnosa nebeskih tela i koji pretpostavlja da je fizički prostor samo relativni fenomen kome je nadređena realnost višeg stepena. Geocentrizam simbolički ukazuje na čovekov medijalni položaj u hijerarhiji univerzuma, u kome je ljudska svest tačka dodira vidljivog i nevidljivog sveta. Izbacujući u psihološkom smislu Zemlju iz centra vasiona, kopernikanski obrt vraća čovekov svet pod vlast determinizma, istovremeno uvodeći niz nomadskih i solarnih kultova, prikrivenih obrazinama nepristrasne nauke.

Od tada nadalje, mi više nismo stanovnici centra vasiona, već stvorenja koja nastanjuju beznačajnu planetu izgubljenu u rđavoj

beskonačnosti fizičkog, prostora. Time je načinjen prekid u hijerarhijskim energetske tokovima univerzuma i procesi insubordinacije se nesmetano šire nado-1c, postepeno razarajući sve forme života zasnovane na stabilnim, tradicionalnim modelima. Lišavajući čoveka vere u neposredno iskustvo i oglašujući se o autoritet svetih spisa, heliocentrična teorija je utrla put rastućoj derealizaciji.

«•

Dekadencija grada započinje rušenjem gradskih zidina - prvobitnih institucija. Nomadski napadi su spolja razarali zidine, ali one su uvek iznova obnavljane; moderno doba donosi nešto novo: difuznu opsadu iznutra. Tendencija začeta u renesansi da se izvesne pojave olako kvalifikuju kao „progresivne“ (kao da progresija ne može uzeti bilo koji smer) oglasila je subverzivni proces razaranja grada „otvaranjem“, podrazumevajući da je i „otvorenost“ nešto apriori pozitivno. Rušenje gradskih zidova na prvom mestu znači *uklanjanje granica*, ne samo u urbanističkoarhitektonskom smislu, već uklanjanje svih granica uopšte, otvaranje vrata ekspanziji horizontalne slobode koja će, lišena uobličavajućih i usmeravajućih ograničenja, završiti kao aktuelni haos.

*

Orijentisanost percepcije na kvantitet dovela je do toga da se statistički porast gradskog stanovništva prihvata kao pouzdan pokazatelj napretka, iako je potpuno jasno da bujanje gradova znači uvećavanje urbanih problema i, što je opasnije, propast sela, što u relativno kratkom roku, usled iscrpljenosti, za efekat ima naknadno osiromašenje gradova.

Metastaze gradova kao izraz pometnje u prostoru imaju svoj uzrok u gnoseološkoj konfuziji nastaloj skretanjem pažnje s vertikalne ose na horizontalnu, s teocentrizma ka antropocentrizmu, skretanjem koje je ideološki uobličeno u formi heliocentrične slike sveta, koja u središte ne postavlja Sunce već pobunjenu svest naučnika.

Kao i sve ideologije, ideologija heliocentrizma je mimikrija; u samoj stvari ona je čisti egoizam, u čijem vidnom polju nema mesta za Boga, osim kao „Boga časovničara“, kao nezainteresovanog pokretača jednog polja sila na koje, nakon što su stavljene u pogon, više nema nikakvog uticaja.

» * si-

Gnoseološka pometnja neminovno je dovela do terminološke zbrke. Postepeno je izgrađen jedan pojmovni sistem u kome su izvesni pojmovi proglašeni apsolutnim vrednostima, a drugi su opet izgubili na značaju. *Sloboda, jednakost, ljudska prava*, na primer, najednom su postavljeni kao apsolutne vrednosti; usled rastuće površnosti to je prihvaćeno bez otpora, iako sloboda, jednakost ili ljudska prava ne postoje kao nešto izdvojeno, kao nekakav kvalitet, već su relacija, i njihov kvalitet zavisi od prirode relacije. Tako se opet vraćamo na problem *granice*, jer je granica ta koja slobodi daje formu i smisao, kao što je to slučaj u vertikalno ustrojenom društvu u kome prostorna i etička ograničenja služe kao neka vrsta „zidova“ koji usmeravaju energije prema gore. Ta ograničenja su svakako srušena pre nego što se pristupilo rušenju gradskih zidova jer nesavladiva težnja ka beskonačnom, jednom preusmerena sa vertikalnog i unutrašnjeg na horizontalno i spoljašnje, morala je naći izraza u ekspanziji i uklanjanju ograničenja, što je predstavljalo neku vrstu ponovljenog Istočnog greha i ponovnu vavilonizaciju sveta, jer se na taj način prešla ne samo granica koju je postavio Bog već i granice koje je postavila priroda. To je sama suština onoga što nazivamo otuđenjem: stanje derealizacije u kome je čovek podjednako udaljen i od Boga i od prirode.

*

U metafizičkom smislu, grad koji je nadišao svoje granice prestaje da bude grad u tradicionalnom značenju i prelazi u stanje koje je prethodilo podizanju utvrđenja - u neku vrstu urbanizovane stepe u kojoj vlada nomadski duh. Taj duh koristi civilizacijske pogodnosti, udobnost gradskog života pre svega, ali odbacuje ograničenja koja pretpostavlja tradicionalni gradski život.

Umesto tradicionalnih formi, ceremonija, procesija i karnevala - usko povezanih s kalendarom, podnebljem i smenom godišnjih doba - zavodi se jedan poredak slučajnosti i nestalnosti iz koga u moderno doba nastaju fenomeni poput mode, sportskih spektakla, turizma i drugih jedva prikrivenih formi nomadskog duha.

Usko povezano s dekadencijom grada stoji ospoljavanje vremena. Kako se pažnja sveta preusmeravala sa unutrašnjeg - vertikalnog, na spoljašnje - horizontalno, vreme je gubilo subjektivni kvalitet i postepeno se pretvaralo u fizičku veličinu. Onda se pristupilo merenju, parcelisanju, svojevrsnoj specifikaciji vremena, stvaranju veoma opasne, a teško uhvatljive iluzije o *prostiranju vremena*. Tako je vreme preraslo u preteču spoljašnju silu, u svojevrsan aparat prinude, jer se kontrola prostora sada temelji na manipulisanju vremenskom dimenzijom, to jest na unapred smišljenom razmeštanju događaja ili njihovom prisilnom izazivanju. Međutim, kvantifikacija i ideologizacija prostora, vremena i tehnološko ubrzanje usled nepodudaranja s prirodnim poretkom stvari, stvara rascep i napetost između sveta čoveka i sveta prirode.

S:- «-

Otvoreni grad moderne, grad čije je zidine razorila unutrašnja okupacija, sličan je otvorenoj rani i postaje podložan subverzivnim uticajima, koji ovoga puta ne dolaze iz spoljašnjeg prostora već iz njega samog. Industrijska epoha stvorila je višestruko uvećanu potrebu za radnom snagom, koju postojeći ljudski resursi nisu mogli zadovoljiti, pa je tako došlo do velikih migracija iz sela u gradove. Ako te migracije posmatramo nezavisno od ideoloških i ekonomskih implikacija, one se ogoljene ukazuju kao najezde, stihijski pokreti masa koji, ako apstrahujemo utilitarnu dimenziju, sobom donose razaranje i opustošenje kao nužne posledice najezde. Slično, ekspanzija industrijskih proizvoda u čijoj proizvodnji te mase učestvuju, takode predstavlja vid opustošenja, jer je ekspanzija usporena eksplozija. Civilizacija grada je tako izložena nizu implozija i eksplozija, koje se ideološki predstavljaju kao progres i tehnološki napredak.

Decentralizacija socijalnih odnosa i slabljenje vertikalnog, staleškog ustrojstva društva, postaje vidljiva na urbanističkom planu. Migracija kao implozija dovodi do razaranja strukture tradicionalnog grada koji je usmeren ka centru (agora, katedrala). Centar grada veoma brzo postaje puki administrativni pojam, jer unutar aglomeracije kojoj se ne može odrediti periferija (jer više nema zidina) nije moguće da se bilo koji topos nametne kao prirodno središte prema kome inkliniraju gradske aktivnosti. Aktuelni kaos megalopolisa otuda je uslovljen metafizičkom nužnošću.

Opustošenost, usamljenost, zakon jačega nisu devijacije već zakon megalopolisa koji, podriven iznutra, postaje urbanizovana stepa.

«•

Egalitističke tendencije artikulisane u Francuskoj revoluciji, kako ćemo saznati naknadnom analizom, u svom dubljem sloju nisu imale za cilj uspostavljanje jednakosti među ljudima što je uostalom nemoguće - koliko ukidanje vertikalne strukture društva i staleža, uobličavajućih i usmeravajućih faktora civilizovanog života uopšte. Sama, pak, Francuska revolucija mnogo je više ontološki, gnoseološki i semantički prevrat nego socijalna revolucija. Uvodeći novo računanje vremena, Francuska revolucija pokazuje jaku želju za diskontinuitetom i totalnim odbacivanjem tradicije, istovremeno negirajući Boga, čak i kao „Boga časovničara“ i postavljajući na tron, u katedrali Notr Dam, голу prostitutku kao personifikaciju razuma. Slučajno ili ne, umesto švalje, domaćice ili žene iz naroda, odabrana je prostitutka, što svakako nije bez simboličke veze s kasnijom ulogom žreca razuma - intelektualaca.

»

Sledeća etapa uklanjanja granica i ukidanja urbane i lične privatnosti suočila je revolucionarne procese „oslobađanja“ s naizgled nepremostivom preprekom: sa zidovima ličnih staništa koji, iz razumljivih razloga, nisu mogli biti jednostavno porušeni. Trebalo je pronaći zaobilazne puteve, tehnologiju koja će eliminisati

definisano i privatnost staništa, a da pri tom zidovi ostanu na svojim mestima. Tako na scenu stupaju novine.

To su najpre dnevne novine, koje doživljavaju ekspanziju u periodu posle Francuske revolucije i koje stvaraju zametak onoga što će kasnije biti nazvano „javno mnjenje“, difuzan skup predrasuda, poluistina i mistifikacija organizovanih u neku vrstu katehizisa, čija je svrha ukidanje napora mišljenja i prosuđivanja. Od tada naovamo, prosečan čovek ne mora da izgrađuje lične sudove, već se može osloniti na gotove obrasce koji fluktuiraju „javnim mnjenjem“, razvrstavajući „dobro“ i „zlo“, „korisno“ i „štetno“, „lepo“ i „ružno“. Od tada naovamo, zahvaljujući suženoj vizuri „javnog mnjenja“ svet za prosečnog čoveka postaje prividno jasan, objašnjiv i logičan; to sužavanje porađa plimu scijentističkog optimizma i uverenosti da će u narednim decenijama nauka dovršiti posao, stvarajući jednu varijantu sveta kao Vrta uživanja. Takvo raspoloženje predstavljalo je polaznu osnovu za nastanak docnijih utopijskih doktrina, koje u pasivnom mentalnom okruženju nisu prepoznate kao utopijske ponajviše zahvaljujući tome što ih je podržalo „javno mnjenje“.

» >:- *

Nakon što su gradske zidine porušene, prešlo se na razaranje društvene piramide, to jest na uklanjanje granica između staleža. Nije bilo lako odupreti se zavodljivosti tog poduhvata, koji na prvi pogled odgovara hrišćanskoj ideji jednakosti i koji, takode na prvi pogled, odražava najdublji ljudski otpor prema nepravdi. Međutim, procesi desakralizacije uvek pogrešno i pojednostavljeno interpretiraju sakralne forme, pa je tako jednakost i jednakopravnost u ontološkom smislu - u kome je za Boga podjednako dragocen i najveći svetac i najveći grešnik - doslovno prenesena na socijalnu ravan i uobičajilo se misliti kako je svako podjednako dobar i podjednako obdaren da obavlja bilo koji posao. To je proizvelo pobunu protiv hijerarhijskog poretka, često nepravednog, ali jedinog koji obezbeđuje kolikotoliko harmoničan razvoj društva.

*

Razaranje vertikalne društvene strukture ima za posledicu donekle čudnu pojavu: postepena egalitarizacija društvenih odnosa ne dovodi do podizanja svih slojeva na viši nivo već do opšteg srozavanja u kome preovladavaju najgore osobine, što dovodi do potrebe stvaranja sistema provere, pismenih obligacija, računovodstva i detaljnih krivičnih zakona. Ljudska reč gubi svaku vrednost. Danas je to otišlo tako daleko da se, osim u Engleskoj, ni iskaz o sopstvenom identitetu ne prihvata zdravo za gotovo već se verifikuje legitimacijom u kojoj država garantuje identitet određene osobe. To propadanje se jasno vidi na primeru degradacije rata. U vertikalnom društvu rat je posao posebnog staleža i uglavnom je sveden unutar granica grupe profesionalnih ratnika, a stanje rata je u izvesnom smislu samo jedna od društvenih aktivnosti, čiji se normalni tok retko kada remeti. Osim toga, rat je prostorno ograničen i, kao i sve drugo, horizontalno statičan, svodeći se na ličnu borbu njegovih učesnika u kojoj je presudna hrabrost, veština i snaga.

Moderno doba, uvodeći vatreno oružje, demokratizuje i dehumanizuje ratovanje, jer sa upotrebom oružja koje deluje na daljinu, svako, bez obzira na hrabrost i veštinu, može da ubije protivnika koji je sada, usled udaljenosti, sveden na čisto statističku veličinu. Vrlo brzo, sve ono što se nedavno smatralo sramotom i podlošću nedostojnom ratnika, dakle prepad, zaseda, postaje vrlina ili čak nauka taktike. Razvoj artiljerije, s druge strane, čini gradske bedeme prevazidenim sredstvima zaštite i dugim opsadama i bombardovanjima započinje totalizacija rata u kome sada sve više stradaju civili.

>i- »i- *

Sledeća faza propadanja grada jeste uvođenje puteva unutar njegovog jezgra. U tradicionalnom gradu, putevi, koji su bili usmereni ka severu, jugu, istoku i zapadu, završavali su kod gradskih kapija. Tako je metež sveta ostajao izvan zidina. Pod izgovorom poboljšanja komunikacije i pojednostavljenja utovara i istovara robe, putevi, potom i železnica, ulaze u gradska jezgra i narušavaju statiku urbanog života pretvarajući gradove u drumske krčme. Sada na

istorijsku scenu pobedonosno stupa „stalež utilitarizma i sekularizma koji najveće uživanje i najmanji rad smatra najvišim dobrom, usled čega i u nauci odbacuje kao nepotrebno sve što neposredno ne služi tom cilju". (N. Fjodorov) *

Odmah po uspostavljanju nacionalnih država politika je prestala da bude politika u svom izvornom smislu. Jer politika, ma koliko to sada izgledalo apsurdno, nije spojiva s ideologijom.

Već je mešanje religije i politike davalo loše rezultate; ali religija je ostajala religija, a politika politika. Uplitanje ideologije kao supstituta religije u političke stvari, u sprezi sa apsolutističkim tendencijama ideologije, stvorilo je čudovišan amalgam; *buddhističkom* terminologijom govoreći - proizvelo još jedan sloj *Maye*, vela privida, pored onoga prisutnog u samom ustrojstvu prirode. To je značilo početak istraživanja prirode pomoću fiktivnih, falsifikovanih, u najboljem slučaju relativnih parametara i aparata. Ovde je manje važan gnoseološki neuspeh modernističkog istraživačkog projekta; ono što zabrinjava jeste negativan uticaj naučnih teorija na strukturu stvarnosti, na celokupnu pojavnost shvaćenu krajnje primitivno kao polje fenomena nezavisnih od ljudskih predstava o njima¹⁷.

17 Svakako bi bilo interesantno uporediti procese socijalne atomizacije s otkrićima subatomske fizike i kvantne teorije. Ili povećanje opšte potrošnje s povećanjem proizvodnje energije.

Saglasno tradicijskim učenjima, univerzum i čovek kao univerzum u malom strukturirani su hijerarhijski, dakle vertikalno¹⁸.

Sama ideja hijerarhije, međutim, izašla je na veoma loš glas zahvaljujući besomučnoj ideološkoj propagandi modernističkih doktrina koje u njoj vide teorijsko opravdanje za vladavinu jedne „klase" nad drugima, iako su upravo moderne doktrine stvorile tu veštačku podelu. Još je Platon u svojoj analizi društva kapitaliste i radnike svrstao u isti stalež proizvođača; ljudi koji su - bez obzira na materijalne razlike među njima - povezani interesom proizvodnja, tehnike, prodaje i kupovine. Na društvenoj lestvici oni su, takode bez obzira na materijalne prilike - situirani na dno. U vertikalno

struktuiranim društvima, antičkom i hrišćanskom, na primer, taj položaj nije ni u kom smislu ponižavajući, jer je stvar izbora, sklonosti i sposobnosti. Za razliku od materijalizma moderne, u staleškim društvima i materija i telo imaju neuporedivo viši status.

st-si- *

Staleške zajednice nisu ustrojene ideološki već energetski; politika je, rekli smo već, u to do-1 8 Sam a reč univerzum, sastavljena od *unum* i *inver-*

**um*, etimološki ukazuje na vertikalnost i početno jedinstvo. ba samo tehnika upravljanja gradom, veština s vremenom potpuno izgubljena: neka vrsta mešavine urbanizma, logistike i odbrambene inženjerije, koja je, izuzimajući stratega, u to doba u celini u rukama staleža proizvođača. Politika je, otuda, proizvodna delatnost. Politika u savremenom značenju te reči još ne postoji; na njenom mestu je strategija: tehnika odbrane grada. Ono što je imao i najmanji sredozemni grad, danas nemaju ni najveće sile. Ali, odsustvo strategije ili, još gore, prisustvo fiktivnih strategija - ne samo da obesmišljava globalni poredak; ono unosi nered i u domen taktike i taktičke logistike.

Ogroman broj zastoja, nefunkcionalnosti, tehničkih i saobraćajnih udesa, kakvima vrvi svakodnevića, više svedoči o krizi koncepta fizičke realnosti nego o nesavršenosti tehnologija. Iz nedovoljno jasnih razloga, pojavnost - vreme i prostor, kretanje i oblik uzimaju se kao nepromenjivi kvaliteti uprkos zdravorazumskoj činjenici da su baš oni uzroci nestalnosti i promena. Promena, međutim, sama po sebi nije katastrofa sve dok ne dođe u koliziju s krutim predstavama i predrasudama koje imamo o tome kakav bi tok morala da ima. Te predrasude su satkane od stvari koje žele da se predstave lišene predrasuda: od pseudoegzaktnosti i krutih logičkih sistema. U tom svetlu, osnovni uzrok kašnjenja i udesa, vozova na primer, jeste red vožnje, apstraktni raspored koji prkosi permanentnim i suptilnim menama pojavnosti sve do onog momenta, one kritične tačke u kojoj se sistem raspada i u kojoj dolazi do sudara vozova. To se odnosi na sve sisteme, naročito na političke. Društvena stvarnost je uslovljena

mnoštvom mikrosistema unutar osnovnog, koji je ono što se u pseudonauci sociologije naziva društveno uređenje. Ali to je u osnovi suptilnija forma arhitekture; arhitektura grada samo je njen materijalni izraz. Sistem društvene hijerarhije, pravila, etikecije i konvencija je zdanje u doslovnom značenju. Ono je predstavljeno staleškim društvom u kome svaki stalež i svaki pojedinac zna svoje mesto u socijalnoj strukturi; društvena građevina ne funkcioniše dobro bez saradnje i međusobnog dopunjavanja svih staleža; svi oni moraju biti na broju da bi društvo moglo da traje i da napreduje.

Promene se događaju znatno pre nego što postanu očigledne, kako u fizičkoj tako i u društvenoj realnosti, pri čemu ni za momenat ne treba gubiti iz vida da su te dve realnosti tesno povezane, da su - štaviše - samo različite manifestacije jedne iste realnosti. Zapostavljanje socijalne arhitekture s vremenom dovodi do toga da ona postaje nalik na vozni red: apstraktan niz propisa i formi koje, neispunjene sadržajem, nakon perioda inercije vode u revoluciju kao katastrofu, revoluciju kao urušavanje društvene realnosti na niži, privremeno stabilan nivo. Po svojoj prirodi, revolucije su srodne tektonskim katastrofama; ono što je za prirodu poplava i zemljotres, za društvo je revolucija. Ljudski postupci imaju presudan uticaj i na jedne i na druge, pa otuda neobični fenomeni - zemljotresi, komete, epidemije, itd. - nisu predskazanja velikih katastrofa već deo katastrofičkog procesa. Međutim, iz nekog razloga, u razmatranje se uzima samo socijalna dimenzija ljudskih aktivnosti, iako one podjednako podrivaju i sferu materijalnog sveta.

Sabijanje materije i duha, tela i duše, prirode i apstrakcije, u istu, horizontalnu ravan; potom, nametanje autonomije svemu nabrojanom, što su osnovne zablude modernizma - maskira vertikalno ustrojstvo univerzuma u kome svako stanje proishodi iz višeg i suptilnijeg, istovremeno se pretapajući sa nižim i grubljim. Ateizacija sveta je istovremeno njegova dematerijalizacija i derealizacija. Bez duhovne dimenzije, materija kojoj je u hrišćanskoj optici dato visoko mesto, svodi se na rudu, građevinski materijal, šut ili, u najnovije vreme, na zagađenje.

Paralelno s unošenjem razdora u stvari i pojave koje su komplementarne, insistirajući na daljoj analizi umesto na sintezi, modernizam je izvršio subverzivan uticaj na poimanje vremena i prostora, samim tim i na prostor i vreme. To je otišlo tako daleko da se površina redovno poistovećuje i meša s prostorom. Ali prostor nije fizička veličina; on je način percepcije; skriveni kvalitet površine i tela koja je ispunjavaju, postavljen u tesnu vezu s vremenom ispoljenim kao trajanje.

Ospoljavanje prostora i vremena je njihova politizacija; eksproprijacija prostiranja i trajanja.

Politika se na tom stepenu radikalno udaljava od svoje prvobitne funkcije i prerasta u centar moći koji manipuliše trajanjem i prostiranjem kako fizičkih veličina tako i ljudi. Takva politika, dovedena do krajnjih konsekvenci, jeste totalitarizam - poredak u kome je trajanje podvrgnuto rigoroznom nadzoru, u kome su sva mesta javna, a kretanje strogo kontrolisano. Sistem koncentracionih logora, otuda, neće biti mračna strana takvih poredaka već njihov ideal: svako na mestu koje je država propisala, podređen propisanom vremenskom rasporedu, što je izraženo naoko primamljivim sloganom - osam sati rada, osam sati zabave, osam sati odmora. To je Red vožnje u globalnim razmerama. Međutim, pokušaj da se taj apstraktni red nametne realnosti, naoko paradoksalno, završiće dramatičnim povećanjem haotičnosti.

*

U traganju za uzrocima krize u kojoj se nalazi od samog početka, moderno mišljenje retko ide daleko u prošlost, niti se pita da li je ono uzrok krize. Ona se, uglavnom, kreće unutar perioda od najviše nekih pedesetak godina unazad.

Moderna analiza prošlosti pati od beznadežnog modernocentrizma; njeni izleti u istoriju opterećeni su prenošenjem pojmovnog aparata i mentalnih obrazaca moderne u epohe koje su bile utemeljene na dijametralno suprotnim obrascima, sasvim drugoj tehnologiji i drugim osnovama. Sve što je nepodudarno s modernističkom optikom, proglašava se za varvarstvo, neznanje i zaostalost. To je taktika istorijske politike: po svaku cenu stvoriti utisak kako živimo u povlašćenoj epohi, na vrhuncu istorije, u ostvarenju moderne utopije. Otuda toliki značaj historiografije, značaj koji u ranijim epohama ona nije imala. U antičkoj Grčkoj, na primer, istorija je imala funkciju zabavnog štiva, reportaže; tu svoju prvobitnu ulogu istorija još čuva u svom imenu koje doslovno znači pripovest.

» * »

U strogom smislu, realnost i nije ništa drugo do pripovest i sve što se o njoj može reći jeste pripovest. Tako je i bilo sve do početka modernog doba u kome, prekonoć, egzaktnost dobija prevagu nad estetskim, a zdrav razum nad imaginacijom. Međutim, malo dublja analiza egzaktnosti nauka i istorije otkriva da je ona čisto unutartekstualne prirode, da je retorički efekat; u krajnjoj liniji - pitanje stila. Jedino što je tu egzaktno jeste ton, i taj ton, paradoksalno, i te kako računa s neegzaktnošću percepcije i njenom sklonošću ka uproščavanju i uopštavanju. Preciznost je uvek u službi politike. Geografska premeravanja, recimo, odnose se na idealizovane površine fragmenata, ne uzimajući u obzir morfologiju tla, bezbroj fraktala i neravnina koje u praksi i merenje mikrouzoraka tla čine bespredmetnim. Manija premeravanja, međutim, nema nikakav naučni ni praktični značaj; ona je kriptopolitički projekat. U pitanju je jedna sekularizovana numerologija, despiritualizovana Kabala, magijski postupak, mimeza Božanskog sveznanja.

Nametanje heliocentričnog modela kao vladajućeg iz osnova je promenilo čovekov položaj u univerzumu. Jedno je osećanje da su čovek i njegova Zemlja središnja tačka univerzuma, spona između viših dimenzija postojanja i materijalnog sveta, sasvim, pak, drugo predstava o Zemlji kao satelitu jedne periferne zvezde izgubljene u kosmičkom prostranstvu. Prihvatanje heliocentričnog sistema kao jedinog verodostojnog postavilo je temelje modernom, desakralizovanom i sekularnom svetu u kome caruju ili slučaj ili sudbina. Međutim, nauka tako dolazi u koliziju sa sopstvenim stavom da se unutar jednog istog sistema ne može utvrditi šta se u odnosu na šta kreće. Uostalom, to je irelevantno; mi operišemo predstavama i činjenicama, pri čemu nema nikakvog značaja da li te činjenice odgovaraju „objektivnom“ poretku. Kant je pokazao da ne možemo znati kakve stvari i pojave jesu u svojoj objektivnosti; o njima donosimo sudove na osnovu percepcije i predstava. Inaugurisanje heliocentričnog modela u jednoj dubljoj analizi ukazuje se kao ponovno vaspostavljanje paganskog solarnog kulta i radikalno, mada prikriveno, odbacivanje monoteizma. Spoljašnje oblike te civilizacijske regresije nalazimo u mnogim savremenim fenomenima, počev od nudizma i naturizma kao najprimitivnijih formi, do solarne

ambematike totalitarnih ideologija. Forme obožavanja Sunca su prikrivene; budući bez sakralne i ritualne dimenzije, one postoje kao stil života.

Na drugoj strani imamo vaskrsavanje opskurnih, orgijastičkih kultova koji odgovaraju antičkim telurskim misterijama. Ali i oni su lišeni bilo kakve dubine, makar bila i kontrainicijacijska, i svode se na jednu politizovanu, ideologizovanu seksualnost, čiji sledbenici postaju respektabilna politička snaga u megalopolisima. Uopšte, karakteristika modernog doba jeste da perversije, zastranjivanja i samovolju, koje sam proizvodi, postavlja kao političke probleme koje je on pozvan da reši.

*

Ako već, kako tvrdi doktrina heliocentrizma, univerzum nije ustrojen hijerarhijski, ako je to slučajan skup nebeskih tela izgubljenih u besmislenoj beskonačnosti, zašto bi onda ljudsko društvo trebalo da bude hijerarhijski ustrojeno?

To je sažeta ideologija heliocentrizma, ideologija koja se tokom vremena neopaženo infiltrira u sve forme života. Opadanje monarhije kao načina organizovanja ljudske zajednice ne znači, kako se to tumači, istorijsku propast ideje monarhije, nego propast ljudi. Ili, jezikom arhitekture: od naraštaja koji su dolazili više nije moguće sagraditi stabilnu društvenu piramidu; od tog doba naovamo društva postaju sve amorfija, o čemu, između ostalog, svedoči poražavajuća bezobličnost modernih naseobina.

Sada već sasvim jasno uviđamo da nauka nije istraživanje već proizvodnje „objektivnog“; ne tumačenje nego prezentacija realnosti. Mi ne opažamo artificijelnost aktuelne slike sveta iz prostog razloga što smo po prirodi stvari zaboravili da je ona *naučena*, jer smo je - kao i jezik, spontano prihvatili tokom odrastanja. Percepciju, kao i jezik, doživljavamo kao imanentne, međutim - kao što slučaj određuje da nam maternji jezik bude ovaj ili onaj iz jezičkog mnoštva - isto tako je moguća i sasvim drugačija percepcija, iz koje bi automatski proizašla drugačija gnoseologija i

drugačija estetika. Poimanje prostora, na primer, tokom vremena je doživljavalo metamorfoze koje se mogu pratiti na osnovu poređenja vizuelnih prezentacija objekata i predela, nastalih pre kopernikanske revolucije i u novije doba.

Upadljiva razlika u predstavljanju istih objekata na komičan način se pravda nesavršenošću tehnike crtanja i slikanja u ranijim epohama, uprkos tvrdnjama slikara i likovnih estetičara da su te tehnike superiornije u odnosu na današnje. Na primeru drvoreza iz XVII veka, na kome je predstavljena skupina piramida, pada u oči njihova izduženost i naglašena vertikalnost u odnosu na piramide kakve poznajemo. Sumnja u umetnikovo umeće je bespredmetna; radije ćemo pretpostaviti da je on piramide video takvima i da ih je verno nacrtao u skladu sa svojom percepcijom, koja bi morala biti tretirana ravnopravno s modernom percepcijom piramida. Jer, svi ostali podaci - kojima se moderno mišljenje diči - isto su kvantitativne, kriptomagijske prirode, zasnovani na merenjima koja - ne samo u tom slučaju objekat uvek svode na geometrijsku apstrakciju kojoj naliči i koja je jedina dostupna merenju.

X-X-X-

Prostor, njegova percepcija, u uskoj je vezi s intelektualnom modom jedne epohe; uticaj onoga što se naziva *common sense* na celokupnu realnost nije dovoljno istražen. Njegove predrasude nipošto ne utiču isključivo na domen intelektualnog već aktivno utiču na celokupnu sliku sveta. On je u stanju da izaziva promene u sferi biološkog. Ako se na trenutak vratimo na teren seksualnosti, videćemo da idealna figura žene stoji u tesnoj vezi s varijacijama opšteg ukusa, a da *imago* te idealne figure - ne samo putem kozmetike i dijetetike - čini da čitave generacije devojaka izrastaju bilo u žene bujnih oblina, bilo u virilne, u zavisnosti od trenutnog ukusa.

Realnost koja nije u vezi sa sakralnim sferama je nestalna, neuhvatljiva, podložna promenama; materijalističke doktrine, scijentizam i totalitarizam u politici, otuda, nisu rezultat nikakvog naučnog uvida, već izraz inertne želje za stabilnošću, za nepromenljivom zakonitošću; izraz jedne vere neuporedivo apsurdnije od vere u Boga koji vaskrsava. Doktrina heliocentrizma, koja je s vremenom prerasla u ideologiju, znači konačni raskid s vertikalnim poretkom univerzuma; nasilno svođenje realnosti na fenomenologiju jednog njenog segmenta, onog koji kabalistička tradicija naziva *Malkuth*. Uzgred, kabalistička interpretacija nastanka kosmosa - u svetlu najnovijih dostignuća fizike - neuporedivo je utemeljenija, čak i u optici zdravog razuma, od scijentističkih kosmoloških teorija. Konačno, stiče se utisak da nauka uopšte ne želi da se ozbiljno pozabavi nastankom sveta i da su teorije koje se ovdeonde pojavljuju - više u funkciji pseudomitološkog kompletiranja slike sveta nego istinskog istraživanja. Proterivanje Zemlje na periferiju vasiono koincidira s nastankom i afirmacijom provincijalnih doktrina - provincijalnog duha uopšte - kao i s nastankom nacionalnih država i razdvajanjem crkve i države. To razdvajanje je definitivno uklonilo sakralnu dimenziju iz ljudske svakodnevice. Stvar je praktične prirode: ograničenja koja religija nameće nespojiva su s

modernim poimanjem politike i tehnike kao sredstava neograničene moći. Bog je postao suvišan, ne zato što je neki pronicljiv tip pouzdano saznao da on ne postoji nego zato što je poželeo da on bude bog. Ta mogućnost je, međutim, uskraćena u Edenu kada je Adam sprečen da jede s Drveta života. Sva nastojanja u tom pravcu - kao vid kontrainicijacije - imaju za rezultat suprotan efekat: umesto napretka dobija se ontološka regresija; umesto svemoći - uvećanje inercije; religioznost se politizuje i zapada ili u papocezariizam ili u etnofiletizam, dok se - na drugoj strani - politika sakralizuje: jedna nacija, jedna klasa ili, čak, u novije vreme, jedan pol, prividno se postavlja kao kvazimetafizički cilj koji prikriva regresiju na moderni paganski kult, na savremeno manihejstvo koje zlo vidi u svemu osim u sebi samom. Jer kada se stvari svedu, kada se privid mnoštva mogućnosti prozre kao iluzoran, suočavamo se sa činjenicom da percepcija realnosti može biti ili religiozna ili magijska.

Razdvajanje crkve i države, jedno od civilizacijskih „dostignuća“ modernog doba, predstavlja pojavni vid mnogo radikalnijeg razdvajanja, razdvajanja „neba“ i „zemlje“. Od tada nadalje, ljudska stvarnost se nasilno svodi u granice telurskog i biološkog, a apstraktni „Čovek“ (sa velikim Č) ustoličuje se kao merilo svih stvari, što kao rezultat daje sveopštu relativizaciju i predominaciju determinizma. Posledice tog procesa tek odnedavno naziremo u svojoj njihovoj destruktivnosti.

*

Razdvajanje crkve i države, međutim, nije poslednja reč moderniteta. Kao što smo već rekli, u pitanju je bilo razdvajanje neba i zemlje; ono se ni u kom slučaju neće zaustaviti na sekularizaciji. To je samo prvi korak. Sledeći je - to se već nazire - *odvajanje sveta od zemlje* u najdoslovnijem značenju reči. Konačni ishod tog procesa disolucije biće dekorporacija, rastelovljenje ljudskih bića.

1995. U jednoj delikatesnoj radnji u Sankt Peterburgu slučajno pronađena sveska (namenjena za uvijanje namirnica) s rukopisom disidenta A. P.

Mekdonaljda *Sećanje na Demjana Lavrentjeviča*.

Afksentij Platonovič Mekdonaljd

SEĆANJA NA DEMJANA

LAVRENTJEVIČA

Rado se odazivam ljubaznom pozivu da napišem nekoliko stranica o Demjanu Lavrentjeviču Parkinsonu, mada sam gotovo siguran da će rukopis biti spaljen, izgubljen ili, u najboljem slučaju, pohranjen u Spremištu zabranjenih članaka i knjiga. Taj arhiv, za koji niko ne zna gde se nalazi, krije u svojim podrumima neprocenjivo duhovno blago. Kako bi ruska književnost čak i ovako osakaćena cenzurama Ohrane i NKVDa (što je jedno isto) - izgledala možemo samo da nagađamo. Svet bi sasvim sigurno bio drugačiji kada bi bar deo zabranjenih rukopisa bio objavljen. Jer u Arhivu je u pisanoj formi utamničena čitava slovenska civilizacija, koja je sumanutim reformama samodršca Petra Prvog Komandora, prelaskom s gregorijanskog na julijanski kalendar i zamenom tradicionalnog sistema mera decimalnim, u zametku osuđena na propast. Najbolji ruski pisci pisali su i pišu za Arhiv. Ne za publiku. U red tih velikana nesumnjivo spada i Demjan Lavrentjevič Parkinson, teolog, polihistor, uspešni hotelijer i - pre svega pronalazač jedne genijalne bolesti.

Parkinsona sam upoznao u grupi mladih ljudi, pesnika, pisaca i filozofa, u kružoku religioznog mislioca Solovjova, za koga se docnije ispostavilo da je špijun Vatikana i da aktivno radi na projektu unijaćenja Rusije. Parkinson ga je prvi prozreo. „Nesporno je da je Solovjov dao sjajna tumačenja Starog zaveta“, rekao je suvo.

„Ne dovodim u pitanje ni njegovu is *toriju teokratije*, ali on je u suštini samo sporedni junak svoje literature, koja spaja stvari koje treba da ostanu odvojene, u ovom slučaju nemački idealizam i pravoslavno hrišćanstvo, time samo povećavajući duhovno rasulo.“ Parkinson se nadahnjuje spisima Isaka Širina, Maksima Ispovednika i Rojsbruka. Nema on šta da traži među slavoljubivim moskovskim filozofima koji

svoja pisanija sastavljaju u skladu s tajnim sklonostima mecena. Njegova teologija je kratka i jasna: „Stari čovek mora da umre. A onaj ko umre, mora da istruli i da se raspadne, 'da bi život proždrao smrt¹. Uređena okolina, udobni domovi, zakonitost - ništa od toga ne ide naruku čestitim hrišćanima. Ko je lud da umire i da se raspada ako mu sve ide od ruke, ako ga niko ne zlostavlja i ne ponižava? Zato je carska Rusija sa svim svojim nepravdama i gadostima idealno mesto za skok u onostrano. U Rusiji, strogo uzev, ne postoji niko ko nije monah.

„Tu su - hteli to ili ne - svi podvižnici.“

U zimu te godine (1891?) Demjan Parkinson doživljava nesvakidašnje mističko iskustvo.

U snu, koji se iznenada pretvara u stanje neuporedivo realnije od jave, javlja mu se Jakob Berne, za koga do tada naš junak nikada nije čuo. „Kada sam se probudio“, (poveriće se mnogo kasnije Isaku Babelju), „nisam mogao da se setim većine stvari o kojima mi je Beme pričao, ali moja shvatanja su se prekonoc promenila i počeo sam da razmišljam sasvim drugačije. Zapamtio sam samo neke nevažne detalje, verovatno alegorije, poput parabole o Večitoj bludnici koja se pojavljuje u svakom pokoljenju i koja se može poznati po tome što ima đavolsku sposobnost da govori na čmar.“ Nadahnut tim događajem, Demjan Parkinson u groznici piše svoje prvo apokrifno delo, *Poslednji dani Jakoba Bemea*, čije autorstvo pripisuje izmišljenoj ličnosti - tobožnjem mistikovom učeniku Švenekpfeldu. Sam spis, međutim, zamišljen kao književni pokušaj, izvršiće snažan uticaj na pseudoreligiozni život Rusije. Konfuzna pobožnost moskovskih predgrađa, sklona krajnostima i preterivanjima svih vrsta, kao nebeski dar dočekuje neveliku knjižicu prepunu fantastičnih Bemeovih podviga. Voda jeresi koja se kao kuga širi među prestoničkim obućarima i njihovim stalnim mušterijama, postaje izvesni Vsevolod Lavrentjevič Mekdonaljd. (Napominjem da nismo u srodstvu. Ja sam od Mekdonaljda iz Tverske gubernije.) Sekta dobija i ime - hartijožderi - prema jednoj od ključnih dogmi jeresi čiji je sakrament - običan papir. Ni ostala

pravila nisu ništa manje apsurdna: poput obaveze vernih da se žene najružnijim i najdžangrizavijim ženama ili da, kada god mogu, prisustvuju pogubljenjima; da se u svakoj prilici podvrgavaju ponižavanjima okoline i da spavaju u štalama, kokošinjcima i svinjcima ili bar na klupama u radionici.

Sve religije, autentične ili lažne, svejedno, imaju svoje mistike, askete i mučenike. Ni Mekdonaljdova ne odudara od tog pravila. Dok većina članova sekte simbolično pojede komadić papira uz obrok, nailazimo na revnosne sledbenike koji iz ishrane izbacuju sve osim papira. Ako imamo na umu da se ta mršava dijeta zaliva pozamašnim količinama votke, onda ne čudi fanatizam koji caruje u redovima hartijoždera. Mekdonaljd (koji, zanimljivo, ne spada među one što se hrane samo hartijom) nekako preskače provaliju između obučarskog kalfe i teologa i sastavlja konfuznu knjižicu, na čijim stranicama pokušava da uobliči svoju teologiju. Prema njemu, hartija koja se proizvodi od drveta nije ništa do kolikotoliko svarljiva praslika Drveta poznanja dobra i zla. Jedenje hartije, njen dalji mistični preobražaj u procesima varenja, nije ništa drugo do iskupljenje praroditeljske znatiželje i samopouzdanja. Spavanje, pak, među životinjama, u izmetu, predstavlja priznanje našeg pravog stanja, dubine naše palosti. Mekdonaljd najoštrije osuđuje sablažnjivu modu kupanja, naročito svakodnevnog kupanja koje polako stiže pristalice i u Rusiji. „Očistiće spoljašnjost i tela“, piše u njegovom sumornom katehizisu, „ali će zagaditi Božije reke i mora.“ (Sa stanovišta ekologije zapanjujuće tačna opaska: što smo čistiji, to je okolina zagadenija.) Docnije, međutim, kada dođe do progona hartijoždera, zaštitni znak sekte neizdrživ smrad - običe se o glavu mnogom poštenom ateisti ili pravoslavcu koji će biti oteran u progonstvo samo zato što je smrdeo usled nedostatka sapuna ili zbog rđave navike.

Zima ide, donovi otpadaju, nema valjenki na tržištu, a moskovski obučari dangube u radionicama. Traće vreme na tumačenja Mekdonaljdovih somnabulnih propovedi. Nedeljom, pak, kada drugi građani dremaju posle ručka ili odlaze u pozorišta, hartijožderi izlaze u parkove i na ulice; nude deci i huliganima po kopejku da ih pljuju ili udaraju nogama u zadnjice. Moskovski arhiepiskop, videći da je

đavo odneo šalu, poziva Mekdonaljda u vladičanski Dvor na ručak, s namerom da ga vrati u okrilje zlatnog pravoslavlja. A šta iz svega toga ispada? Došavši s ručka, Mekdonaljd ismeva episkopa, opisuje ga kao proždrljivca. Ovim recima: „Eh, braćo, sluge iznesoše prženu ribu. Prizor ukusnog jela toliko je obradovao Njegovu svetost da je netremice gledao u ribu s blaženim osmehom na licu. Ni riba, onako pržena, nije odolela. I ona se njemu nasmejala.”

Vesti o sekti hartijoždera konačno stižu i do carskih kancelarija. Obučari tu i ovako nisu na naročitoj ceni; Rusija već treći rat gubi zbog loših čizama, koje se raspadaju na prvoj kiši. Sada još zapostavljaju i inače traljavo obavljani posao. Nešto se tu mora učiniti. Progonstvo u Sibir se čini kao razumno rešenje. Rečeno, učinjeno.

Mekdonaljd i njegovi sledbenici dopadaju zatvora; potom ih okovane sprovode na železničku stanicu, na voz čija se zadnja stanica još uvek ne nalazi na geografskim kartama Imperije. Zapravo, još nije ni izgrađena. Ali dok voz stigne tamo, biće već pod krovom. Ta procesija prognanika, valja pomenuti, u Rusiji je deo kazne: povorka polako promiče gradskim ulicama, izložena porugama i pogrđama svetine. Naravno, uvek se tu nađe pokoji epizodni lik F. M. Dostojevskog da se sažali na nevoljnike i da im udeli neku kopejku ili koricu hleba, ne bi li svom autoru obezbedio materijal za krajnje sumnjivu tezu o „ruskoj duši”. Ali poruge imaju sasvim drugačiji efekat na Mekdonaljda i njegove sledbenike. Oni ih do življavaju kao izraz posebne Božije milosti, kao izlivanje neočekivane blagodati. Progonstvo ih na izvestan način učvršćuje u veri. Kako, uostalom, kazniti ljude koji spavaju u izmetu i dobrodošlicom pozdravljaju sve tegobe života? Kazne imaju efekta samo na pokvarenjake. Umesto da iskoreni sektu, Carski ukaz je paradoksalno čini jačom. Jer, po prispeću u Sibir, raspoređeni su - ironijom sudbine ili carskih činovnika - na rad u fabrici papira, u ambijent u kome njihova jeres cveta i u kome i pridobijaju mnoštvo pristalica, što je za Sibir, u kome u to doba osim papira i nema bogzna šta drugo za jelo, donekle i razumljivo.

Vsevolod Lavrentjevič Mekdonaljd se jednoga dana okliznuo u fabrici, upao u mašinu za mlevenje drvene mase i završio prerađen u papir.

Sekta je tako dobila i mučenika i delovala sve do Velike Oktobarske revolucije, kada narodni komesari mačem i ognjem kreću u iskorenjivanje svake vrste religioznosti. Ali, na misteriozan način, prenošena ko zna kojim putevima, jeres hartijoždera u tajnosti se širi po jugoistočnoj Evropi, gde se, u ponešto izmenjenom obliku, očuvala do današnjih dana.

Paralelno sa Vsevolodom Mekdonaljdom koga je Gogolj obesmratio u jednoj od svojih novela - Demjan Parkinson se takode bavi metafizikom i teologijom, pretvarajući se da ne čuje glasine iz Moskve o čudnoj sekti hartijoždera koja sledi učenje protestantskog jeretika Bemea.

(Kako drugačije protumačiti Parkinsonovu rečeniču iz pisma E. Onjeginu: „Apsolutno je nemoguće napisati tako fantastičnu rečenicu koja se pre ili kasnije neće obistiniti.”) Intezivno razmišlja o problemu vremena, što za rezultat daje obimnu studiju potpisanu imenom Parkinsona seniora, kome je ionako već sve svejedno. Nema više tuđih imanja za prodaju; rasprodao je tri gubernije; šta njemu znači potpisati knjigu koju nije napisao, koju nikada i ne bi napisao, pogotovo ako i ne zna za to. Demjan se čuva sopstvenog potpisa kao najljućeg neprijatelja. „Dovoljno je”, govori nekom od prijatelja, „potpisati priznanicu za platu da bi zaradio pakao zbog gordosti. Evo, uzmimo primer Fjodora Mihajloviča. On sa toliko topline piše o kaluđerima, crkvenim ljudima uopšte, možda stvarno i veruje u Boga, ali kada na koricama neke od knjiga ugleda svoje ime, taj inače blagi čovek se pretvara u zver.”

Demjan Parkinson iznosi za ono vreme smelu teoriju da vreme praktično ne postoji. Tek posle više od sto godina engleski fizičar Džulijen Barbur objaviće sličnu teoriju i postati predmet podsmeha kolega. Kao što je, umesto svog sina, Lavrentij Parkinson bio ismejan od onovremenih fizičara. Ukratko, naš junak smatra da je stvarna samo sadašnjost, a i ona tek uslovno, dok su prošlost i

budućnost čisto gramatičke kategorije, projekcije sećanja i očekivanja. *Sadašnji* trenutak svoju neuhvatljivost duguje svojoj oscilatornoj prirodi. Jer, prema Parkinsonu, *sada* poseduje izvesnu realnost zahvaljujući „prodorima“ Božanskih energija, ali istovremeno nema istinsko trajanje zato što te čestice prodiru u **ništa**. Ako to učenje primenimo na kvantnu mehaniku, koja hi uskoro trebalo da bude objavljena, „kvanti“ nisu ništa drugo do čestice vremena, a sveukupna pojava se može definisati kao *ništa koje ima izvesno trajanje*.

Nakon uvodnog poglavlja koje ima izvesne veze s onim što se naziva nauka, Parkinsonova studija se okreće misteriji, tačnije - mistici *Postanja*. Napominjemo da je famozno delo Čarlsa Darvina o *poreklu vrsta* već objavljeno i da ga moskovski intelektualci, vazda gladni simplifikacija i novotarija, vazda spremni da se pretvore u životinje, danju pomno iščitavaju, a noću drže pod jastukom. U toj fascinaciji životinjskim svetom, u tom radosnom prihvatanju konačnosti smrti, Parkinson vidi pouzdan znak dolaska poslednjih vremena. I potpuno je u pravu. Evoluciju od revolucije deli samo jedno slovo. On, naravno, nema iluzija da njegovi spisi mogu nešto promeniti; njegov rad je pre neka vrsta ličnih Jakovljevih lestvica, kojima se uspinje u pokušaju da izađe iz samog sebe. Kao deo tog projekta treba svakako posmatrati i iscrpan esej *Dislokacija iskušenja*, od koga su nažalost sačuvani samo fragmenti. Ogled je objavljen pod pseudonimom

Joakim Ernestovič Gromeko-Baljberg, izazvavši skandal i popriličnu zbrku u ondašnjoj kulturnoj javnosti zahvaljujući činjenici da se u Tverskoj guberniji našao jedan Joakim Ernestovič Gromeko-Baljberg, koji je - polaskan i uvreden istovremeno - tužio štampara Vsevolodova, zahtevajući isplatu ogromnog honorara.¹⁹ J. E. Gromeko-

-Baljberg je dobio parnicu²⁰ i čak stekao izvesnu slavu u opskurnim krugovima pseudomistika.

Nimalo čudno ako uzmemo u obzir originalnu koncepciju eseja kojim D. A. pokušava da napravi sintezu Platonovog mita i starozavetne

priče.

Tu nailazimo na jednog loptastog Adama - Platonov uticaj - ali takav Adam nije obična lopta, kugla ispunjena mesom i iznutricama, već je njegova struktura kompleksna: on se sastoji od sedam koncentričnih sfera koje rotiraju jedna unutar druge, u savršenom saglasju sa sedam nebeskih sfera makrokosmosa. Polazeći od teze da *duhovno* prethodi materijalnom, Parkinson spoljašnju sferu opisuje kao mesto spajanja Adamove ličnosti i sefire *Malkuth*; sfera ispod nje pred-

'9 Da je u Rusiji nemoguće izmisliti ime i prezime, pokazuje primer F. M. Dostojevskog koji se dovijao da smisli najapsurdnija imena za svoje junake da bi na kraju ispalo da u nepreglednim prostranstvima Carevine postoje ljudi, ili čak više njih, koji se isto tako zovu.

2 0 Ostaje nepoznat o kak o j e D . A . uspe o d a sakupi novac za isplatu imenjaka sopstvene fikcije. stavlja Eden, gde kao sledeća rotirajuća sfera obitava materijalni Adam. Potom slede sfere ideja o stvorenjima i stvarima i na kraju, kao poslednji krug, sama planeta Zemlja, koju Adam istovremeno sadrži i nastanjuje. (Ideja vertikalnosti u kojoj su sve stvari neraskidivo povezane međusobnim prožimanjem, večita opsesija Demjana Parkinsona, izložena je na briljantan način.) Sada dolazimo do misterije Pada. Prema Parkinsonu, *Stvaranje* nije bilo konačan čin već početak jednog beskrajnog procesa u kome se *stvoreno* kroz Adamovu delatnost uzdiže u *nestvoreno*. Svet neposredno nakon Geneze još uvek sadrži visok procenat ništavila. Da bi se nestabilnost takvog stanja preovladala, smatra Parkinson (a u čemu vidimo uticaj sv. Maksima Ispovednika), silazak i otelotvorenje Sina bilo je neminovno, sve da se Pada i nije dogodio. (Ne može se čoveku prepustiti takav posao čak i kada je prividno savršen.) Na stranicama koje slede Demjan Parkinson, alijas Gromeko-Baljberg, izlaže basnoslovnu teoriju o kušanju ploda *Drveta poznanja dobra i zla*. „Sasvim suprotno današnjem shvatanju jedenja“, piše u jednom od sačuvanih fragmenata, „koje se pretvara u izvor nedostojnog zadovoljstva, još u vremenima neposredno posle Pada jedenje je bilo

naporan posao pretvaranja (transmutacije) pojedenog u samog sebe. U tom smislu treba razumeti i parabolu o Adamovom kušanju ploda sa *Drveta poznatija dobra i zla*.

Trebalo je da Adam pojede taj plod, ali ne pre nego što okusi plod s *Drveta života*; to jest, ne pre nego što sav bude prožet životom, što nije bilo moguće postići ličnim naporom, njegovim uspenjem, već samo silaskom drugog lica Trojice. On, dakle, želi da *spozna* život pre nego što ga je stekao i tom željom u sebe (i u sve svoje potomstvo) unosi gordost i nestrpljenje, izbačen je iz Raja, sprečen da jede s *Drveta života* i podvrgnut smrti kako nesavršeni život u kome se kriju beskrajne mogućnosti korupcije ne bi bio ovekovečen."

Šta se dalje događa?

„Adam je jeo s *Drveta poznatija dobra i zla*, svario je pojedeno, pretvorio ga u svoje telo i sada spoznaje da su njegova veličina i njegov sjaj lišeni božanske potpore samo tama i prah. Saznaje da je on sam i dobro i zlo. Najobičnija mogućnost. I ne samo to! Harmonija sfera je poremećena; one se urušavaju i Adam, koji je donedavno bio gospodar Zemlje i svih stvorenja, biva okovan materijom i izložen njenim stihijama."

Sama činjenica da je od opsežnog ogleada, uprkos trima izdanjima u zavidnim tiražima, ostalo dostupno samo nekoliko fragmenata, pouzdan je znak da je Demjan Parkinson zašao u Vrt zabranjenog znanja. Za razliku od bezbožničkih spisa koji s vremenom postaju sve obimniji, njegov ogled je bio osuđen na postepeno iščezavanje, Tako je, pokušavajući da rekonstruiše Adamov sunovrat, Demjan Lavrentjevič Parkinson utirao put sopstvenog pada - neizbežne kazne za sve koji se drznu da otkriju ono što treba da ostane sakriveno. Kazna nije mimoišla ni taštog i lakomog Gromeko-Baljberga, koji se osipa starozavetnim čirevima za koje ondašnja medicina nema leka, a njegovo imanje biva opustošeno najezdom skakavaca. Ali, kaštiga za pravog autora teksta u neku ruku je još gora.

Kazna je ni manje ni više - Lu Salome.

Nije izvesno da li Lu Salome dolazi u Mitrofanovsk pre ili posle pobedonosnog pohoda na Italiju i, docnije, Evropu. Mehanizmi utvrđivanja hronologije u njenom slučaju ne funkcionišu; ona poseduje zlokobni energetski naboj koji deformiše prostornovremensku rešetku. Koji, tačnije, deformiše sve što se nađe u njenoj blizini. Istina je da sve žene kriju godine, ali Lu nema mere. Ostaće tako zabeleženo da je rođena 1861. godine, iako knjige rođenih u Sankt Peterburgu papirnatim prstima pokazuju drugi datum: 12. februar 1 8 3 1 . Dakle, u vreme kada privučena legendarnim sodomitskim zbivanjima u letnjikovcu Parkinsonovih dolazi u Mitrofanovsk - vreme koje iz navedenih razloga nismo u stanju precizno da odredimo - ona je već zrela žena, iskusna u svim perverzijama, do te mere prožeta razvratom svih vrsta da izgleda (a tako se i prikazuje) kao devica. Odmah po dolasku, ona baca oko na mladog D. A., intuitivno osećajući da se tu radi o velikom čoveku, vrsti kojoj ona ne može da odoli. I). A. u stvari ima samo jednu manu: nema para. Pokazaće se, međutim, da će mu taj nedostatak sačuvati glavu. „Od Lu sam više naučio o paklu nego iz iščitavanja svih crkvenih otaca“, poveriće se Parkinson mnogo godina kasnije jednom svom prijatelju. Ne znamo o kakvom se tu paklu radi. Kao i uvek kada je Lu u pitanju, sve se odvija iza zatvorenih vrata. Jedini dokazni materijal su neljudski krici koji se povremeno čuju iz Demjanovih odaja. I sam D. A. nerado govori o tome. Tek s vremena na vreme ponešto otkrije nekom od najbližih drugova. Ali ništa ne zapisuje. Poneko od drugova to ipak čini. U dnevniku P. A. Vronskog, na primer, nailazimo na belešku u koju je teško poverovati: „(...) kada smo se posle večere povukli u salon, Demjan mi je rekao da je tog dana bio svedokom čudovišnog događaja. Bio je, naime, nekim poslom otišao na poštu i kada se vratio, čuo je Lu kako grubim, donekle izmenjenim glasom izdaje služavci naređenja. Ništa ne sluteći, ušao je u sobu i zatekao Lu, potpuno голу, kako se usta punih slatkiša šminka, istovremeno govoreći na ćmar. 'Da stvar bude gora', rekao mi je Parkinson, 'moj dolazak je nimalo nije uznemirio. Okrenula se, nasmejala se i procvrkutala kroz isto nedostojno mesto: mili, malo si se zadržao.'“

Sada je lik veštice Hildegarde (koja takođe govori na stražnjicu) iz apokrifne pripovesti o poslednjim danima Jakoba Bemea nešto jasniji.

Iako zbog predrevolucionarne zbrke u hronologiji i dalje nije jasno da li je apokrif napisan pre ili posle Salominog boravka u Mitrofanovsku.²¹

Bilo kako bilo, Demjan Parkinson na vreme uvida da ga veza sa Lu vuče u propast. Šta drugo očekivati od žene koja smatra da u ljude treba ugrađivati neku vrstu instrumenttabli s indikatorima koji pokazuju telesnu temperaturu, brzinu hoda, krvni pritisak, puls, nivo vode u organizmu, pa čak i raspoloženje? Jeste X I X vek stoleće velikih pronalazaka, ali ni najzagriženiji zagovornici mehanizacije svega i svačega ne idu tako daleko. Demjan Parkinson se pretvara da je siromašniji nego što jeste; on ljubljenoj može da 2 1 Što s e tiče hronološk e zbrk e i z drug e polovin e X I X

veka, ona modernom čitaocu izgleda neshvatljiva, ali to dolazi otuda što su dramatična zbivanja iz tog perioda docnije klasifikovana i sređena iako ne uvek u tačnom sledu. Konačno, da te zbrke nije bilo, ne bi bilo ni revolucije, koja je, uostalom, mogla biti izbegnuta u slučaju da je car poslušao savet Arhontovičevog prijatelja, grofa Vronskog, koji ga je nagovarao da jednim ukazom ukine mesec oktobar 1 9 1 8 , a da to nadoknadi uvođenjem dodatnog oktobra iduće godine. Umesto da poslušava savet koji bi mu spasao i carstvo i glavu, Nikolaj II je naredio da se Vronski zatvori u ludnicu. ponudi samo knjige, među njima i jedan od prvih prevoda Fridriha Ničea. Što se pokazuje kobno po nemačkog filozofa. Posle samo nekoliko pročitanih rečenica Lu uviđa da je Niče nešto sasvim drugo. Nešto što njoj treba: prezire svaki misticizam, ekstrovertan je; pri tom poznaje najuticajnije evropske umetnike i zalazi u balske dvorane, toliko različite od polusatrunulih salona u kući Parkinsona, koji, povrh svega, zaudaraju na sušenu ribu i boršč. I jednog jutra Lu Salome na velosipedu napušta Mitrofanovsk, ostavljajući u duši Demjana Parkinsona stravičnu pustoš, verovatni uzrok njegove kasnije mizoginije i strogog celibata.

Njen odlazak ubrzava razvoj događaja.

Vlastelini u Moskvi konačno su se otreznili, šalju depeše upraviteljima imanja oko Mitrofanovska, zahtevaju pare i s nevericom primaju obaveštenja da su njihovi posedi budzašto rasprodati i odavno proćerdani. Da u stvari, zbog loše računice pripitih geometara koji vrste preračunavaju u kilometre, ti posedi više i ne postoje. Da više nema ni Mitrofanovska. Ni okolnih zaselaka. Ni reke Psarje. Da je sve to sada stotinama prokletih kilometara daleko u Kini ili Mandžuriji. Svejedno, Lavrentij Parkinson ipak dopada robije.

Biva osuđen na progonstvo u Sibir, što u dubini duše i priželjkuje. (Tamo će se, sasvim u ruskom stilu, konačno otrezniti, pokajati i poslednje godine provesti u neprestanim molitvama.) Međutim, pre nego što nastavimo povest o njegovom sinu, svratimo na trenutak u Moskvu kako bismo prisustvovali sprovodu kažnjenika, među njima i Lavrentija Akakjeviča, na voz koji će ih odvesti u neku zavejanu nedodiju. Među okupljenim svetom, usred povika, pogrda i pokoje milosrdne opaske, vidimo Fjodora Mihajloviča (on u potrazi za inspiracijom ne propušta takve prilike); „Fjodore Mihajloviču, Fjodore Mihajloviču!" viče Lavrentij Parkinson iz stroja okovanih u bukagije. Pisac *Karamazovib* na trenutak vadi beležnicu, ali je odmah potom vraća u džep.

Baca prezriv pogled na nekadašnjeg domaćina i mecenu, okreće glavu na drugu stranu i pretvara se da ga ne poznaje. Veliki Razvratnik Parkinson odlazi u Sibir s gorkim saznanjem da mu Dostojevski nikada neće posvetiti ni najbedniju rečenicu poput, na primer: „U koloni kažnjenika bio je i L. A., nekadašnji vlastelin koji je propio sve svoje imanje i nekoliko susednih poseda."

Demjan nema kud. Mora da napusti Mitrofanovsk. Ulazeći u voz, poslednji put se osvrće na rodno mesto i vidi da se magija zanosa, beskonačnih opijanja i orgijanja rasplinula; Mitrofanovsk je osvanuo u svoj rugobi blatnjavih ulica, zapuštenih kuća i još zapuštenijih žitelja. Sada donekle razume Fjodora Mihajloviča; takav grad - ukoliko to jeste grad - nikako se nije mogao uklopiti u urbanistički plan njegovih romana.

Doista, ako osmotrimo bolje, uprkos naglašenim socijalnim tonovima, Dostojevski radnju svojih knjiga smešta uglavnom u Sankt Peterburg, Moskvu ili neku mondenu banju u Evropi. Nikada on ne piše o mestima u kojima nema kockarnica.

Parkinson, dakle, ulazi u voz i putuje u desetogodišnje progonstvo u nepoznato. Šta radi tokom tih deset godina? Gde živi? Kuda se kreće? - Sve to nikada nećemo saznati. Ne znamo, štaviše, da li je uopšte bio u Rusiji. Da stvar bude zapetljanija - ni on sam se ničega ne seća. Ili ne želi da se seća. Tek 1901. sasvim slučajno nabasavamo na njega na uzavrelim ulicama Lalelija, trgovačkog kvarta u Istambulu.

Takode, ne bez izvesnog čuđenja, doznajemo da je D. A. vlasnik otmenog pansiona *Karadeniz*, specijalizovanog za smeštaj romantičnih i tuberkuloznih ruskih grofica koje tu, ušuškane u kašmirsku ćebad, udobno provode poslednje dane, posmatrajući sa balkona zalaske sunca na Bosforu. I to je, ukratko, sve što se može saznati.

Ma koliko opsežna istraživanja preduzimali, tragovi vode samo do ruskoturske granice. Od tada nadalje, hoteli će ostaviti snažan pečat na život našeg junaka: ili će ih voditi ili će živeti u njima.

Bavljenje ugostiteljstvom, međutim, ne odvaja ga od pisanja apokrifnih knjiga. Svoju nepostojeću a sve obimniju bibliografiju obogaćuje delom *Tractatus antiheliocentricus*, iz čijeg se naslova lako da naslutiti tema. Ovoga puta je oprezniji. Autorstvo sada pripisuje *Michaelu Sendivogiusu*, alhemičaru iz XVII veka, kome navlači kukuljicu astronoma, zakletog protivnika Nikole Kopernika i drugih pobornika „vaskrsnutog paganskog kulta sunca“, kako ih opisuje u *Predgovoru priređivača*, tobožnjeg lajpciškog profesora Fon Klosovskog. Da bi se potpuno osigurao od svake mogućnosti da knjiga bude pripisana njemu, Parkinson kontratatira godinu izdanja (1799), a grafičku opremu i povez savršeno upodobljuje navodnom vremenu štampanja, sve sa anagramom *Divi Leschi genus amo*, koji sadrži sva slova imena fiktivnog autora.

O čemu je, dakle, reč u tom spisu koji se ustremiljuje na heliocentrični model vasione - jedan od temelja evropskog racionalizma? Ukratko - prostor ovog teksta ne dozvoljava opsežnu analizu - Demjan Parkinson vidi heliocentrizam kao podmuklo ukidanje monoteizma i njegovu zamenu prastarim kultom sunca. Nasilno izmeštanje Zemlje iz središta svemira na njegovu krajnju periferiju nema nikakav praktični značaj.

Pomorska navigacija i dalje operiše Zemljom kao centralnom tačkom. Ne bez ironije, Parkinson, alias *Sendivogius*, poziva pobornike doktrine da krenu na jedno krstarenje brodom čiji bi krmanoš određivao kurs na osnovu novouvedene pozicije Zemlje. „Ta teorija“, piše u jednom poglavlju, „ne uvodi nikakav *red* u nebesku mehaniku, kako se lažno prikazuje. Naprotiv: nebeska tela ostaju na broju i na svojim mestima.

Umesto toga, nered se uvodi u duhove ljudi i odatle se širi neistraženim prostorima mikrokosmosa u više sfere. Uostalom, Zemlja svoje središnje mesto ne duguje položaju u prostoru, već Adamu, kao središtu Tvorevine. Na kraju krajeva, da bi se odredio centar, nužno je imati jasno određenu periferiju, što mi u ovom slučaju nemamo. U jednom nedefinisanom sistemu ispunjenom milijardama objekata apsolutno je nemoguće odrediti gde se šta nalazi." Svoju smelu tezu Demjan Parkinson potkrepljuje statistikom zemljotresa, koja pokazuje dramatično povećanje seizmičkih potresa od vremena prihvatanja doktrine heliocentrizma do današnjih dana²².

Slede nadahnute stranice na kojima naš junak elaborira dalje zlokobne implikacije heliocentrizma. Usled poremećaja nastalih u suptilnoj hijerarhiji nebeske mehanike, dolazi do društvenih nereda koji se ogledaju u sve manjoj spremnosti ljudskih masa da se podvrgnu bilo kakvoj ^{2 2} Tešk o shvatljiva grešk a inač e poslovičn o oprezno g Demjana Arhontoviča. Statistika koju je priložio u studiji obuhvata zemljotrese zaključno sa godinom 1 9 0 0 , što je poslužilo da se "nešto kasnije otkrije njegovo autorstvo, budući da je k a o godina izdavanja knjige navedena 1 7 9 9 . ideji višeg poretka,

simbolizovanog u principu monarhije. Kada Zemlja nije u centru sveta, centar postaju pojedinačne individualnosti. I ubrzo ta pometnja dovodi do navratnanos napisanih kodeksa apsurdnih „ljudskih prava“. Mnogi naivni kralj, posvećen dobrobiti svojih podanika, radosno prihvata „naučnu istinu“ da bi se ubrzo našao usred urlika svetine koja ga odvodi na giljotinu ili na vešala.

Kako rekosmo: prevara je otkrivena zahvaljujući statistici zemljotresa koju nepažnjom D.

A. produžava stotinak godina posle smrti tobožnjeg autora *Sendivogiusa*. Apokrif je demaskiran. Ali Demjan Parkinson nije. On je sada, naime, podanik Otomanske imperije, hotelijer koji se zove Ismailaga Čengi (*Cengi*). Otrovne strelice racionalističkih kritika pogađaju srce fiktivnog Turčina, građanina trulog istočnjačkog carstva, od koga se ništa pametnije ne može ni očekivati. Iako je njegovo pravo ime ostalo neukaljano, Demjan Parkinson veoma teško podnosi pakosne napade, što donekle daje za pravo otrovnim jezicima koji smatraju da sklonost apokrifnosti kod našeg junaka više duguje taštini nego ljubavi prema anonimnosti. Ipak, od Ismailage Čengija do Demjana Parkinsona samo je jedan korak, mnogi su spremni da ga učine, i zato se on odlučuje da ponovo promeni formalni identitet. Prekonoć prodaje pansion *Karadeniz*, prepušta ucveljene grofice orijentalnim hirovima novog vlasnika i odlazi u nepoznatom pravcu. Za svaki slučaj izvesno vreme nema nikakvo ime. Ali ne miruje. Odbacio je pseudonim Ismailage, ali nije i njegovo pero. Negde u zabitima Anadolije - naknadne analize su utvrdile da papir potiče iz oblasti Trabzona - on piše drugi deo *Tractatusa antiheliocentricusa*, u kome opravdava netragom nestalog Ismailagu. Skromni Aga je, tvrdi, pribegao pripisivanju autorstva drugom čoveku zbog predrasuda o turskim filozofima u evropskoj javnosti. Već samo njegovo ime na koricama knjige bilo bi dovoljno da se njen sadržaj odbaci kao besmislica. Pobornike geocentrizma, uostalom, čeka takva sudbina čak i ako nose evropskom uhu mnogo prihvatljivija imena. Ali od teza iznetih u knjizi ne odustaje.

Zemlja je, tvrdi, i dalje u centru tvorevine.

Sunce je tu samo ogrev i osvetljenje.

Gde se Demjan Parkinson skriva sve to vreme? Tamo gde i svi drugi koji iz nekog razloga hoće da se sklone od javnosti - u vojsci. Armije i inače ne obraćaju mnogo pažnje na biografije i identitete; prema Fon Klauzevicu, idealan vojnik treba da ima samo *površinu*. I u smislu strategije i u smislu taktike, upotrebljiva je samo površina. Šta jedan general da radi sa besmislicama tipa „unutrašnji život“ ili „ličnost“? Živo biće koje je potrebno da bi popunilo uniformu, šlem, čizme i učinilo oružje pokretnim i ubojitim samo je ustupak nesavršenosti ratne tehnologije; najslabiji elemenat vojne mašinerije koji se, sa svoje slabosti, najčešće mora da menja. Svaka subjektivnost i posebnost dodatno skraćuju radni vek i upotrebljivost tog varijabilnog elementa, koji - iako najmanje vredi - treba povrh svega i hraniti i lečiti. U otomanskoj Armiji taj pristup je doveden do savršenstva. Asker tu nije čak ni broj. (Kakvu bi svrhu imalo numerisanje vojnika u vojsci u kojoj oficiri ispod ranga majora uopšte ne znaju da broje?) Zato se tu brojno stanje određuje odoka. Prema gustini borbenog stroja. Razumljivo je da takvo jedno mesto savršeno odgovara potrebama Demjana Parkinsona. Surovu disciplinu, česta šibanja, spavanje na goloj zemlji, užasne anadoljske mrazeve sve to naš junak prihvata kao prečage na lestvicama duhovnog uspenja. „Patiti se mora. Sve dok ne ukrotimo, ili, što je još bolje, ne ubijemo životinju u sebi, nećemo biti u stanju da budemo ljudi“, beleži D. A. u jednom pismu mladom Reneu Genonu. I u nastavku vizionarski dodaje: „Ali u našem vremenu prefinjena umetnost patnje više nije na ceni. Naprotiv: čine se ogromni naponi da se ona po svaku cenu izbegne. Pogledajte samo besramni uspon farmaceutske industrije. Žalosni procvat privatnih lekarskih praksi. I biće vam potpuno jasna dubina našeg potonuća. Nema te ništarije koja se ne smatra dostojnom bolničkog lečenja i bojim se da će ta subverzivna praksa u najskorije vreme postati *pravo*; da će, štaviše, taj besramni parazitizam finansirati same države, utirući tako put sopstvene propasti. Koliko je to različito od trezvenog shvatanja iznesenog u Platonovoj *Državi*, prema kome lekarska veština treba da služi isključivo za lečenje savršeno zdravih ljudi koji se nekim slučajem poseku, slome ruku ili navuku kakvu

prehladu, dok bolešljive i slabe treba prepustiti sudbini: ili da sopstvenim snagama budu izlečeni ili da umru kolikotoliko očišćeni patnjama i bolovima. Usuđujem se da predvidim da će to nedostojno pravo koristiti čak i oficiri; da će i ta kasta, nekada rangirana odmah iza *brahmīna* i filozofa, obilaziti ordinacije i laboratorije, mokriti u smešne posude i sa strepnjom iščekivati rezultate. Eto dokle će dovesti procesi degeneracije. Ako se i može prihvatiti da boluju ratari, činovnici i radnici, praksa bolovanja oficira apsolutno je neprihvatljiva. Stanje bolesti je u oštroj kontradikciji sa samom suštinom te profesije.

Kome uopšte trebaju bolesni oficiri?"

Ova vizija dobija na vrednosti ako se podsetimo da je u vreme kada Demjan Parkinson pristupa otomanskoj vojsci za jednog oficira još uvek nezamislivo da bude bolestan. Nerado se gleda i na poboljevanja običnih redova. Takvima se tovaru najteže dužnosti i određuju najopasniji zadaci. Platonizam kao praksa otomanske vojske? Čudnovato ali istinito. Da nije bilo tako, zar bi Porta stolicima vladala nad polovinom sveta?

Ako neki oficir - kao što je to slučaj s majorom Kemalpašom Mustafom, docnijim „Ocem Turske“, koji potajno boluje od ciroze jetre - slučajno i oboli, onda oficirska čast nalaže da to prikriva, da se sam leči i bori jer, ukoliko nije u stanju da se nosi sa sopstvenom boljkom, kako od njega očekivati da na bojnopolju savlada nadmoćnijeg neprijatelja. Kemal Paša, kome je naš junak D. A. u to vreme posilni, tako i postupa.

Njegova lična apoteka je vojnički uredna i krajnje skromna i sastoji se od nekoliko hodžinih zapisa, čaja od nane i burmuta.

Izgleda da sama Promisao, iako na pomalo čudan način, spaja dvojicu vizionara. Između Kemala Paše i Demjana Parkinsona, uprkos za to vreme nepremostivoj razlici u rangu, rađa se iskreno (i dugotrajno) prijateljstvo. Koje našeg junaka ni u kom slučaju ne oslobađa dužnosti čišćenja čizama, pranja majorovog veša, kuvanja i podvođenja lakih devojaka, punjenja i čišćenja lula s opijumom -

dužnosti koje, mora se reći, Demjan Parkinson obavlja krajnje savesno.

„Ako nisi u stanju", zabeležiće negde, „da sa savršenom predanošću služiš nadređenog oficira, kako očekuješ da s predanošću služiš Gospodu?"

Kemal Paša, međutim, nije ono što naizgled jeste; bludničenje sa čerkeskim prostitutkama, pušenje opijuma, neumereno uživanje u obilju hrane i poslastica - sve je to obol usudu orijentalne scenografije, prokletstvo Istoka ispod koga se krije izuzetno obrazovana i inteligentna ličnost.

U časovima zamora od uživanja, Kemal Paša poziva Demjana Parkinsona u svoj šator. (Kada je posebno dobre volje, dozvoljava mu da tu i prespava, sklupčan pored njegovog ležaja; inače D.

A. spava na asuri ispred šatora. Ili je možda tačnije reći - čadora.) Uz čaj i nargile njih dvojica vode beskrajne razgovore o umetnosti, filozofiji i religiji. Kemal Paša ne može da spava (muče ga jetra i rđava savest); Demjan Parkinson, pak, radosno prihvata svaki povod da izbegne mekuštvo predavanja snu. Evo kako, ako je verovati rekonstrukciji jednog upućenika u misterije Demjana Parkinsona, teku te diskusije. „Pa dobro, Azize", (u to doba Aziz je privremeno ime Parkinsona), „ako već voliš da pišeš, zašto izbegavaš da ono što napišeš potpišeš sopstvenim imenom?"

Da li se bojiš odgovornosti?" „Ne!" odgovara Aziz, to jest Parkinson. „Odgovornost je nemoguće zavarati promenom imena. Ali pisanje je veoma osetljiva stvar. To je uobličavanje unutrašnje haotičnosti. U taj čin nipošto ne treba mešati sopstveno ime. *Ime je kuća bića.* (Ako je rekonstrukcija tačna, onda je evidentno ono u šta

se ionako sumnja: francuski intelektualci rado i Često „pozajmljuju“ od našeg junaka.) A kuća se ne sme ispunjavati sumnjivim nameštajem. Najbolje bi bilo da se knjige objavljuju samo sa naslovima, bez imena autora, ali takve knjige nemaju prođu." Kemal Paša duboko uvlači mirišljavi dim iz nargila (didaskalije su neizbežne i u rekonstrukcijama) i kaže: „Evet! (turski: ne) Ovaj svet je doista pao veoma nisko. Pitam se: može li se dalje? Održavanje kosmičkog reda spalo je na pleća vojničkog i policijskog esnafa, kojima to nije prvobitni posao. Mi smo, mi vojnici i sejmeni (tu se malo pridiže sa ležaja), poslednji branioci ideje centra; zapravo - tužni don kihoti koji jurišaju na vetrenjače nadirućeg haosa. I za tu mučnu službu, umesto zahvalnosti dobijamo prezir. I optužbe za surovost i genocide.

A čak ni sva ta surovost nije u stanju da uspostavi kolikotoliko stabilno stanje. Potpuno si bio u pravu u onom tvom spisu. Kako se ono beše zove? *Corpus Hermeticum*! Pometnja u svetu posledica je shvatanja da Zemlja nije centar univerzuma. A sad - marš napolje, na asuru, hoću da čitam Ničea..."

„Stani!“ zaustavlja ga Kemal Paša na polovini tog kratkog puta. „Ima tu još jedna stvar. Abortusi! Zaboravio si na abortuse. Ako jednoga dana budeš štampao drugo izdanje, svakako ih pomeni. Šejtan uređuje da oni koji bi bili rođeni kao najsnažniji i najumniji budu pobačeni. I Alah to dopušta da bi kaznio ovaj naraštaj.“

Čitajući ove redove, ma koliko sumnjali u njihovu verodostojnost, ne možemo se otrgnuti utisku da su Kemal Paša i njegov posilni potpuno u pravu. Jer njih dvojica, usred pustinje još sumnjivije verodostojnosti, izloženi mogućem napadu neke od bezbroja pobunjeničkih hordi što lutaju Anadolijom, provode vreme razgovarajući o tzv. poslednjim stvarima, dok učene glave, elita ovog sveta, u udobnim i ugrejanim klubovima vode banalne diskusije o poskupljenjima, utakmicama u kriketu i ljubavnim aferama.

Ali ustrojstvo sveta je takvo: sve velike stvari, bez obzira na vrednosni predznak, bivaju začete na neuglednim mestima: Buda

postiče prosvetljenje u nekom zabitom šumarku; Isus se rađa u štali; Hitler stiže prve pristalice u opskurnim minhenskim pivnicama. Kemal Paša, docniji Ataturk, ideju za reformu Otomanskog carstva uobličava u vojničkom taboru, koristeći sanduk za municiju umesto pisaćeg stola. Što se pokazuje kao krajnje praktično rešenje, jer se neke od Pašinih ideja takoreći *upucavaju* u učmale svesti upravo mecima iz tog sanduka. U majorovom ćitapu sve je, vojnički pedantno, već predviđeno do u najsitnije detalje: zabrana fesova i feredža; sekularizacija Turske; genocidi koje treba sprovesti u cilju potpune turcifikacije²³ (skupa s datumima pogroma i spiskom imena onih koje treba ubiti); i na kraju, projekat koji u svoju viziju Kemal Paša unosi na genijalni nagovor Demjana Parkinsona: reforma turskog pisma i jezika (kao prvi prikriveni uticaj D. A. na svetskoistorijski proces).

Ne odriče se lako tvrdoglavi Ataturk orijentalne zavodljivosti arapskog pisma. Međutim, vreme prolazi, Parkinsonovi argumenti su sve neoboriviji i Paša, konačno, pristaje na reformu, pod uslovom da se Parkinson odrekne autorstva i obaveže na doživotno ćutanje, što ovaj rado prihvata. I doista poštuje dogovor. Ćuti kao zaliven. Ali Kemal Paša ponekad, pogotovo kada popije neku, zna da razveže jezik pred ljubavnicama. U svetu velike politike, opet, svaka druga ili treća ljubavnica je špijun neke strane sile, i zahvaljujući toj činjenici raspolažemo transkriptom jednog od Ataturkovih monologa, preuzetih iz arhive tajne službe čije ime, razumljivo, ne smemo pomenuti: „(...) [Rečenice koje prethode precrtane crnim mastilom i potpuno nečitke.] ... da, da, Aziz 2 ^ U smislu funkcionalnost i nacionaln e države , Kema l Ataturk je bio potpuno u pravu, uprkos neuklopivosti njegovih vizija u okvire novonastalih doktrina političke korektnosti i ljudskih prava, jer takva država može da funkcioniše samo pod uslovom da je naseljena samo jednom nacijom.

Parkinson je presudan za odluku da ukazom ukinem upotrebu arapskog pisma. Ali - o ovome nikome ni reći! Jesi li čula? Ja u prvi mah nisam nameravao da se petljam u lingvistiku. Mislio sam da u politici pismo nije ni od kakve važnosti. U krajnoj liniji - ne bi ni trebalo da bude. Ali, pokazao mi je taj vraški Rus da i te kako jeste.

'Kemal Pašo', govorio bi glancajući čizme ili lašteći sablju, 'karakter jedne nacije je sudbinski određen pismom. Evo primera: Kinezi! Oni su za nas večita zagonetka iz prostog razloga što ne razumemo njihove ideograme. U davna vremena, oči Kineza su bile poput naših; s uvođenjem pisma, one polagano postaju kose zbog neprestanog vizuelnog kontakta s krivudavim linijama četkice za pisanje. Pogledajte bilo koji kineski ideogram i sve će odmah biti jasno. Ima tu još jedna stvar: slikovno pismo konzervira značenje.

Govorni jezik se, istina, menja poput svih drugih, ali tradicionalna značenja su zaključana u tvrdim sefovima ideograma i nema te jezičke aberacije koja ih može poremetiti, što ovoj naciji daje postojanost uprkos (ili baš zahvaljujući) neprestanim menama i jedinstvo uprkos beskrajnoj šarolikosti dijalekata. Pa i sam Veliki zid nije ništa drugo do ogromni ideogram čije značenje neki poznavaoči prevode kao: *varvari, ovde se zaustavite*] I to je - zahvaljujući ogromnosti ideograma - delovalo. Varvari su se poslušno zaustavljali u njegovom podnožju. Veliki zid, kao što znate, nikada nije imao vojne posade...'

„Ljubavi, hajde, natoči mi *yeni raki*.14

„Gde sam ono stao? Da! Šta sam mogao prigovoriti takvom argumentu? Tačno je, čitao sam i sam negde: Veliki zid nije imao vojnu posadu, samo što je zlehudi pisac knjige to pripisao navodnoj dekadenciji kineskog carstva. Čista glupost! Dekadencija je nemoguća u Kini iz prostog razloga što tamo u korenu sasecaju svaki progres. Istog tog momenta blesnula mi je genijalna ideja: zašto da i ja ne sagradim Veliki zid koji bi opasivao Tursku. Ali odmah su iskrse brojne prepreke. Napisan arapskim pismom, sa svim njegovim krivinama i kvačicama, pride opterećen dugim spiskom neprijatelja koje bi trebalo da odvraća, zid ne samo da bi bio preskup nego bi prekrivao celokupnu površinu Turske. U vojničkom smislu to uopšte nije loše rešenje: idealna odbrana i jeste fortifikacija svakog pedlja onoga što se brani. Ali, Turska - uprkos svemu što sam učinio za nju - nije idealna zemlja i ne može polagati pravo na idealnu odbranu.

Aziz je, moram priznati, bio veoma uporan.

Dan za danom, sat za satom, nastavio je da me ubeduje u prednosti promene pisma. Pitao sam Vrsta lozove rakije pomešane sa hašišem (prim. prev.) se: da li mu je dobrobit Turske toliko na srcu ili je tu posredi želja da da svoj doprinos nečem velikom, a da pri tom ostane anonimn, dakle lišen svake odgovornosti ukoliko nešto krene naopako? Ko će znati? Ali njegovi argumenti su bili neporecivi. Sećam se kao da je bilo juče: Aziz pored mangala, kuva čaj. I govori: 'Kemalaga, uticaj pisma na jednu naciju uveliko prevazilazi granice pismenosti i prožima svaku poru jedne zajednice. Upotreba arapskih pismena sama po sebi izaziva u ljudima želju da se oblače u skladu s morfologijom alifa i daleta; ona, prosto, priziva na nošenje vrećastih pantalona, čalmi, šiljatih cipela i papuča... Ukratko - svega čemu je zabranjen pristup u Evropu i njene raskošne salone.

Nemojte me pogrešno shvatiti, ali evropejstvo se sastoji od malo čega drugog osim evropskog načina odevanja, koje se u Stambolu još uvek po-' sprdno naziva *alafranga*. Ja znam da vi nameravate da to promenite. Ali razmislite malo! Ukoliko zabranite čalme, fesove i zarove, a arapsko pismo ostane u upotrebi, vi ćete se onda suočiti s nizom oružanih pobuna proisteklih iz diskrepancije između načina odevanja i načina pisanja. Da biste reformu odevanja učinili uspešnom, morate napraviti reformu pisma i umesto arapskih slova uvesti ćirilicu.'

„Dakle, ćirilica! Tu li je ciljao Aziz! Odmah sam u tom predlogu prepoznao pipke velikoruskog imperijalizma. Isuviše je raje u Otomanskom carstvu koristilo tu azbuku. Imali smo mi vrlo rđava iskustva sa ćirilicom. Zapitao sam se: nije li Aziz ruski agent? I odmah sam odbacio tu mogućnost. Nije on bio nikakav agent. Ali Rusi su takvi: uvek rade u korist velike Rusije, čak i kada to ne žele ili kada uopšte nisu svesni toga.

Primena ruske ćirilice nije bila neizvodjiva. Glas

, , l " se, recimo, lako mogao zameniti sa „bl".

„C“, sa njim bi išlo teže, ali mogao bih, da sam lud, od Srba pozajmiti „Ђ“. Da sam postupio tako, da sam uveo rusku ćirilicu, ne bi prošlo ni pedeset godina, a Turci bi se pretvorili u Ruse.

Ionako tu neke velike razlike i nema.

„Nisam hteo da uvredim Aziza. Još manje da ga kaznim. On je bio neiscrpni rudnik upotrebljivih ideja. Zato sam pribegao orijentalnom lukavstvu. 'U pravi si, Azize', rekao sam mu, 'samo zaboravljaš da se u Evropi ni na rusku azbuku ne gleda baš najbolje. Pa ću zato da te polovično poslušam: ukinuću arapsko pismo, a umesto njega uvešću latinicu.' 'Kako hoćete, Kemalaga', snuždeno će Aziz, 'samo da znate da će Turska ubrzo postati katolička zemlja. A evo zašto...' [Ostatak izveštaja takode precrtan crnim mastilom.]

Reforma turskog pisma još uvek je u fazi fantazije u koju, kada se probudi iz opijumskih sanjarenja, ne veruje ni Kemal Paša. Koliko je sve to nerealno govori činjenica da ni on sam u to vreme ne zna latinično pismo. Jeste, on čita Ničea, ali to je rusko izdanje *Voznesenski i sin*. Najneobuzdanije fantazije, međutim, gotovo uvek pronađu put do površine stvarnosti (to je od važnosti za dalji tok povesti o D. A.), dok istovremeno najracionalnije zasnovani projekti po pravilu završavaju u haosu i ništavilu. Demjan Parkinson jednog jutra potpisuje ugovor (sastavljen na arapskom!!!) kojim se odriče autorskih prava na ideju reforme pisma. Zauzvrat dobija otpust iz vojske, kesu dukata, hodžin zapis protiv urokljivih očiju i pomalo neugledno mesto u turskoj diplomatskoj službi (*birinci katip*, prvi sekretar), koje, za sada, krase fusnota: *Kada Kemal Paša dođe na vlast*. Vidimo ih nakratko, na rastanku, na zabitom anadolskoj železničkoj stanici čije ime ne možemo pročitati jer je (još uvek) napisano arapskim pismom. Već sledećeg trenutka nestaju u neprozirnom oblaku iznenadne peščane oluje, koja se posle nekog vremena pomera dalje na sever.

Više ne vidimo ni Ataturka, ni Parkinsona, ni železničku stanicu. Demjanu Lavrentjeviču se u toj zabitom gubi svaki trag. Više nikada ništa nisam čuo o njemu, ali kao iskusni posmatrač zbivanja u svetu ovdeonde sam u nekom događaju prepoznao njegov nevidljivi

rukopis i vidljive uticaje prefinjene bolesti koja je po njemu ponela svoje ime.

S A D R Ź A J

Pavel Kuzmič Kasatkin

MORBUS PARKINSONI 7

INFEKCIJA 29

INKUBACIJA 77

KRIZA I AGONIJA 151

Demjan Lavrentjevič Parkinson, izumitelj strašne bolesti i glavni junak ovog romana, umire od iscrpljenosti 1947. godine u logorif na Kolimi pod lažnim imenom Nikolaj Nikolajevič Kuznjecov. Do tog dana on pokušava da iz perspektive čudne bolesti promeni okolinu, sastavljajući fragmente odavno razbijene celine integralne slike sveta, u stalnoj borbi sa himerama istinske bolesti i lažnog zdravlja i njihovim invertovanim ulogama kao paklenim okosnicama sunovrata sveta u revolucije, ratove, ezoteriju i alhemiju.

Ova knjiga je roman koji je povremeno istorija i istorija koja je povremeno roman. Granicu između žanrova, istine i laži jedino može da odredi hrabar čitalac.

Table of Contents

[Start](#)